

Tres textos de ***Carles Soldevila***

Edició a cura de Núria Santamaria Roig

Civilitzats, tanmateix (1921)

Els milions de l'oncle (1927)

Bola de neu (1927)

Difusió del patrimoni dramàtic dels Països Catalans

La col·lecció «Repertori Teatral Català» aplega textos del patrimoni dramàtic català de tots els temps. L'objectiu de la col·lecció és posar a l'abast de tothom textos —clàssics o contemporanis— que no es troben fàcilment al circuit comercial. Cada volum, que pot contenir una o diverses peces, ha estat curat per un especialista i compta amb un breu estudi introductori. Les obres s'editen digitalment —en lliure accés— al RedIT (Reservori Digital de l'Institut del Teatre), però també es poden adquirir en paper (procés d'impressió a demanda) al web de la Llibreria de la Diputació de Barcelona.

La col·lecció «Repertori Teatral Català» és un dels projectes del PRAEC (Projecte de Recerca de les Arts Escèniques Catalanes), impulsat per l'Institut del Teatre de Barcelona en col·laboració amb la Xarxa Vives d'Universitats i l'Institut d'Estudis Catalans. El PRAEC té l'objectiu de rellegir i difondre tant la pràctica escènica com el patrimoni dramàtic dels Països Catalans, en tots els seus gèneres i manifestacions.

Imatge de coberta:

© Josep Postius. Escena Digital de Catalunya.

MAE. Institut del Teatre. *Els milions de l'oncle*, Teatre Romea, 1952

Tres textos de
Carles Soldevila

Civilitzats, tanmateix (1921)

Els milions de l'oncle (1927)

Bola de neu (1927)

Edició a cura de Núria Santamaria Roig

Repertori Teatral Català

Primera edició: juliol de 2026

© de la curació: Núria Santamaria Roig

© d'aquesta edició: Institut del Teatre, 2026

© de la imatge de coberta: © Josep Postius.

Escena Digital de Catalunya. MAE. Institut del Teatre.

Els milions de l'oncle, Teatre Romea, 1952

Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona

Direcció general: Núria Plana Eguía

Plaça de Margarida Xirgu, s/n

08004 Barcelona

www.institutdelteatre.cat

Direcció de la col·lecció: Carles Batlle

Edició i revisió: Marta Borrás i RE&MA12

Disseny de col·lecció i maquetació: Txeni Gil

Coordinació de la producció: Subdirecció d'Imatge Corporativa
i Promoció Institucional de la Diputació de Barcelona

Impressió: Departament de Reproducció Gràfica
de la Diputació de Barcelona

ISBN: 978-84-10278-77-6

DL: B 8834-2026

**Institut
del Teatre**

**Diputació
Barcelona**

Edicions

Continguts

- 7 Presentació general
- 21 Referències citades
- 23 Bibliografia bàsica

- 25 ***Civilitzats, tanmateix*** (1921)
- 45 ***Els milions de l'oncle*** (1927)
- 115 ***Bola de neu*** (1927)

Presentació general

Carles Soldevila i Zubiburu (Barcelona, 1892-1967) va ser el fill gran del notari Carles Melcior Soldevila i Boixader, un home de lleis progressista, que va fer incursions en la política, el periodisme i la literatura. La influència del pare va ser decisiva tant en la conformació de les inclinacions ideològiques del primogènit, que es mantingueren sempre lligades al republicanisme, el catalanisme, la democràcia i el liberalisme filosòfic, com en les seves primeres passes d'escriptor bo i facilitant-li l'entrada a la redacció d'*El Poble Català*, l'any 1909. Quan tot just ultimava la carrera de Dret a la Universitat de Barcelona, el jove Soldevila va treure el cap com a poeta amb el recull *Lletanies profanes* (1913).

Les col·laboracions en diversos periòdics van anar perfilant un estil que amb els anys es faria inconfusible i li van donar un tipus d'agilitat productiva que en les èpoques més magres de la seva existència —quan va ser cessat de les labors de funcionari durant la dictadura de Primo de Rivera, i, sobretot, durant l'exili i la postguerra— el va ajudar a sobreviure econòmicament. La vasta obra periodística de l'autor va constituir també una autèntica plataforma d'intervenció pública per opinar i reflexionar sobre tota mena d'afers coetanis, que naixia d'una sòlida concepció sobre l'intel·lectual i les seves funcions en les societats occídies modernes. No es pot fer estrany, doncs, que la literatura de ficció soldeviliana es complementés tot sovint, tant en els temes com en els objectius, amb els articles de premsa, els assaigs, els llibres de circumstàncies o l'activisme cívic i cultural que va desplegar a través de cenacles de conferències, clubs de cinema, la direcció d'un magazine com *D'Ací i d'allà* o el guiatge de col·leccions editorials. La vocació dramaturgica de Soldevila s'ha d'entendre, doncs, com una porció més del compendi de tasques que podia assumir un home de lletres a l'europea, perfectament encaixable en les contribucions ideològiques i estètiques modernes que buscaven el progrés col·lectiu, i en les particulars estratègies per a la seva professionalització.

Soldevila va debutar als escenaris de bracet de Pompeu Crehuet, a qui coneixia de les oficines de la Mancomunitat. Plegats van redactar *Els solters* (Romea, 6-3-1920) a partir d'una idea de Crehuet que —en paraules del neòfit— pretenia ser «una mena de fresc de la solteria involuntària, magatzem melangiós on van a raure

homes i dones que podien haver-se casat, que volien casar-se, però que un equivoc o una falla ha allunyat per sempre del matrimoni» (Soldevila, 2002, p. 202) L'estrena va suscitar curiositat, perquè els èxits precedents de Crehuet al teatre i el renom que Soldevila havia aconseguit amb les proses de *Plasenteries* (1916) i *L'abrandament* (1917) semblaven augurar un succés que, en canvi, va quedar defraudat en la primera representació. Catorze anys després de la feta —«un fracàs d'aquells que formen època» (Rodoreda, 1934, p. 2)—l'escriptor atribuïa el fiasco a la descoordinació del tàndem dramàtic: «Crehuet escriví dos actes: jo els altres dos. Ni jo vaig repassar el que havia escrit ell, ni ell el que havia escrit jo. Plens de mútua confiança, lliuràrem l'obra i el resultat fou el que calia esperar» (Rodoreda, 1934, p. 2).

Aquest malaurat inici devia resultar tan alliçonador com estimulant. Prou com per no desistir d'escriure per als escenaris i com per tornar-hi des d'una discreta esclatxa editorial. La segona temptativa comediogràfica de Soldevila va incloure's dins un llibre de narracions titulat *Una atzagaiada i altres contes* (1921). La recepció dels relats va ser més que bona: els elogis es destinaven, un cop més, al talent lingüístic de l'autor, la capacitat de fer-se llegívol a través d'un estil fluid, amable, elegant i la mirada irònica amb què tractava temes i personatges. D'entre els qui no van escatimar lloances, destaca Josep Pla, que finia la ressenya reclamant que *Civilitzats, tanmateix*, «un trozo de inteligencia pura», es muntés sense dilacions (Pla, 1921, p. 1).

La representació va trigar uns quants mesos, però va arribar a terme al Romea, dins del projecte de «Vetllades Selectes» que Josep M. Millàs-Raurell i Soldevila mateix havien organitzat per tal d'afegir un toc de distinció social a les estrenes de teatre en català i de jugar l'embolcall d'esperit mundà amb la introducció i divulgació de nous models teatrals. Es tractava de posar les bases d'una utòpica aliança entre l'alta burgesia i la intel·lectualitat. L'operació mai no va acabar de reeixir per raons que ara no ve a tomb detallar, però a l'hora de fer-ne balanç podríem anotar en la columna dels guanys la traducció al català d'obres com ara *El barret de cascavells*, de Luigi Pirandello; *Anna Christie*, d'Eugene O'Neill, o *Joan Casagran*, de William Somerset Maugham,¹ que no han conegut versions més modernes en el nostre

1 Luigi Pirandello. *El barret de cascavells*. A: Josep M. de Sagarra (1981) *Obres Completes*, vol. 2. Barcelona: Selecta (Biblioteca Perenne, 30), p. 1157-1181. Guillem-Jordi Graells va

idioma, i, en una altra escala, l'estrena de la comèdia en un acte de Soldevila.

Ateses les dimensions de la peça, *Civilitzats, tanmateix* va pujar als escenaris com a torna de la presentació d'*El paquebot Tenacity*, de Charles Vildrac. A hores d'ara, potser costa apreciar l'abast d'aquella combinació i del que pretenia anunciar. Feia anys que Vildrac havia adquirit un cert renom a França com a fundador amb Georges Duhamel del grup de l'Abadia (1906-1908), una comunitat d'artistes inspirada en el socialisme utòpic que pretenia organitzar-se un recer, defugint la degradació dels valors coetanis, per poder consagrar-se a una activitat creadora alliberada de peatges mercantils. La quimera d'aquella petita federació de visionaris només va durar uns mesos, per bé que per part de Vildrac els ideals d'autonomia artística i l'afany de comprensió d'allò que ens fa humans es reforçaren amb l'èxit de l'estrena francesa del seu primer text dramàtic, *Le paquebot Tenacity*, muntat per Jacques Coupeau al Vieux-Colombier (6-3-1920). El dramaturg hi explicava la història de dos treballadors que, després d'haver combatut a la Primera Guerra Mundial, decideixen marxar al Canadà per a recomençar de nou. L'avaria del paquebot que els ha de portar a Amèrica els obliga a restar a Le Havre unes quantes setmanes i tots dos s'enamoren de Thérèse, la noia que treballa al restaurant del port. Bastien, el més audaç, acaba seduïnt la noia i fuig amb ella cap al nord de França; Ségard, insegur i decebut, serà qui finalment travessarà l'Atlàntic. Després d'aconseguir la fita d'un centenar de representacions consecutives al petit teatre parisenc, Coupeau fixava els mèrits de la proposta de Vildrac en la lírica sobrietat del text: «voilà qu'il écrit ce petit drame sans prétention dont pas un mot ne sonne faux et dont la très sûre maîtrise n'est qu'un résultat naturel de la parfaite sincérité de ce dramaturge qui sut ne pas cesser d'être poète pour se croire "home du théâtre"» (1921, p. 40). També per als seus avaladors

fer-ne una revisió per a les representacions del Teatre Lliure de 1994, que es va publicar en el programa de mà de pagament (Barcelona: Fundació Teatre Lliure, 1994).

Eugene O'Neill (1930) *Anna Christie*. Obra en quatre actes. Trad. Josep M. Millàs-Raurell. Barcelona: Publicacions de «La Revista».

La traducció carneriana del *Jack Straw*, de Somerset Maugham, mai no es va editar, però se'n conserva una còpia mecanografiada sense data al Centre de Documentació i Museu d'Arts Escèniques de Barcelona (Ms. 623). Atès el nombre d'errors ortogràfics i de transcripció, Ortín (2020, p. 1134n) dedueix que Carner la devia dictar.

catalans,² l'antigrandiloqüència va ser un dels trumfos de l'autor que esdevindria exponent del «teatre del silenci», un model empeltat amb el simbolisme que rebaixava els excessos verbosos per donar espai a l'inexpressat, a la insinuació i al suggeriment. Val la pena puntualitzar que, per a Soldevila —admirador sense vel·leïtats emuladores— no es tractava de dir menys, sinó de dir-ho d'una altra manera, esprement altres possibilitats del llenguatge: «Resulta, doncs, que l'anomenat "teatre del silenci" necessita, tant o més que el teatre que podríem anomenar xerraire l'auxili de la paraula. No és pas com ha pretès algú un atansament al cinema, sinó una recerca de nous dominis dins el reialme del verb» (Myself, 1928, p. 9). Les consideracions del català sobre aquesta modalitat eren, doncs, una reafirmació del caràcter eminentment artificiosos de la literatura dramàtica i un inequívoc envit per al teatre edificat sobre la paraula. Una paraula, que en el seu cas, eludia també les floritures i s'esmerçava a simular una idealitzada naturalitat. Soldevila es va encarregar de la traducció d'*El paquebot Tenacity* per als escenaris,³ i acompanyar-la amb la seva pròpia peça, ni que fos d'un to ben diferent, s'inscriví de ple en un dissenyi europeïtzant i modernitzador, volgudament distanciat de segons quins models nostrats, amanit amb una ironia que no tothom va saber o va voler entendre.

Les peripècies dels supervivents d'un naufragi en paratges remots no era una anècdota original sobre les taules. *La tempestat* de Shakespeare, *L'illa dels esclaus* de Marivaux o *L'admirable Crichton* de James M. Barrie, per citar només alguns referents teatrals que se servien d'accidents marítims com a punt de partida, ja havien mostrat les arbitrietats sobre les quals s'edifiquen els edificis

2 «En *El Paquebot Tenacity* de Charles Vildrac —per exemple— surten, es mouen i passen homes veritables; homes que no defensen cap causa ni exposen cap estètica, ni són esclaus de cap abstracció tirànica. Passen ben dibuixats i ben definits, i amb frases senzilles, sense mots rars, ens commouen intensament, purament» (Estelrich, 1922, p. 132). En un sentit similar: Alexandre Plana (1920, p. 140). Per conèixer la recepció de Vildrac a Barcelona, vegeu Gibert (2005, p. 131-143).

3 El text es va publicar posteriorment (Charles Vildrac, 1923). Anys a venir, també traduiria per a la seva estrena al Teatre Català Romea, el 30 de gener de 1925, *Miquel Auclair* i *El pelegrí*. Se'n conserven els manuscrits a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Fons Carles Soldevila. ANC1-97-T-133 i ANC1-97-T-132) i una còpia de la darrera al Centre de Documentació i Arts Escèniques de l'Institut del Teatre (Ms. 636). A més a més, la seva versió catalana de la peça en un acte *L'indigent* va anar a raure a les pàgines del número 154 de *D'Ací i d'allà* en data més tardana (octubre de 1930, p. 349-354).

socials i com l'absència de determinades convencions i condicions altera el valor de l'individu dins la comunitat i, per tant, el seu estatus. La tabula rasa del naufragi obre la possibilitat de refundar la vida col·lectiva i d'avaluar-ne normes i regles. Els personatges de Soldevila han assumit que potser no tornaran mai a Barcelona i es comporten com a expedicionaris diligents de manera que mantenen un dietari on consignen les fetes més importants, adopten la roba dels excursionistes anglesos i intenten endreçar l'existència a través d'una distribució de rols més que tradicional: Oriol, l'enginyer, emprèn l'exploració geològica de l'illa; Rosina, muller d'Oriol, s'ocupa de la intendència domèstica, i Eduard, l'advocat, queda a càrrec de la crònica col·lectiva i de la producció primària, fins que el seu passat professional de picaplets l'impulsa a provar de legislar les relacions sentimentals del trio. I aquí és on emergeix el «tanmateix» que imposa Rosina, perquè una cosa és el pragmatisme i una altra la civilització; una cosa és la moral privada i una altra l'ordre social i els pactes de convivència.

Prescindint de les arrufades de nas que l'obra produí en alguns mitjans de moral rígida, l'estrena tingué dos efectes prou clars: de primer, va segellar l'entesa amb l'empresari Canals per afavorir la continuïtat productiva de l'autor i, per afegitó, el seu nom va quedar soldat a aquesta combinació d'adverbi i adjectiu com un recurs caracteritzador del tarannà soldevilià, que més d'un cop se li atribuï amb una punta de malícia i fins de sarcasme. Ambdues circumstàncies foren un avantatge i un llast: d'una banda li va permetre accedir regularment als escenaris ideant peces per a uns intèrprets concrets i un tipus de públic més o menys estable i d'una altra, potser aquest vincle també va limitar els temes i l'estil del comediògraf. La primera és tota una evidència; la segona, és una especulació, una hipòtesi, vist la mena d'obres que el dramaturg va escriure després de la jubilació de Canals. *Un pare de família* (Romea, 4-3-1932) o *Valentina* (Coliseu Pompeia, 15-11-1934), posem per cas, ensenyaven una cara radicalment amarga, desguarnida de somriures. Sigui com vulgui, mentre Canals va ser al capdavant de la gestió de les temporades del teatre català, les estrenes de Soldevila esdevingueren una cita periòdica al Romea, primer, i al Novetats, després. Al teatre del carrer de l'Hospital encara hi va estrenar *Vacances reials* (10/11/1923) i *Déu hi fa més que nosaltres* (21/11/1925): l'una, a mig camí entre el vodevil i l'opereta, passava en un luxós hotel francès; l'altra, se situava en un entorn més aviat menestral.

L'any 1927 va ser força productiu dins la faceta dramàtica de l'autor: dues comèdies de tres actes —*Els milions de l'oncle* i *Bola de neu*—, i una peça breu —*Leonor o el problema domèstic*. Deixant de banda l'emblemàtica *Civilitzats, tanmateix*, les dues comèdies de 1927 han estat probablement les que han tingut més fortuna a l'hora de transcendir el context inicial i dilatar la seva vigència. Les represes als escenaris, les traduccions a d'altres llengües, les adaptacions radiofòniques i televisives i les reedicions d'ambdós títols es poden esgrimir com a evidències demostratives de la seva duradora eficàcia. El que ja és més difícil és escatir-ne les raons, que deuen ser canviants i variades en tots dos casos. A cop d'ull, fa tot l'efecte que la traça amb què Soldevila va saber combinar tòpics, situacions i figures clàssiques a *Els milions de l'oncle* devia ser una de les claus per mantenir-se dins el repertori d'algunes companyies més enllà de la postguerra; mentre que la cotització de *Bola de neu* ha anat creixent amb el temps, a mesura que la censura oficial es relaxava i que estudiosos com Francesc Curet, Xavier Fàbregas o Enric Gallén ens en mostraven les virtuts.⁴

Els milions de l'oncle es va estrenar el vespre del 8 de març al teatre Novetats. Aquell mateix matí, a la primer plana de *La Publicitat* —el diari on Soldevila exercia de columnista des de feia un decenni— hi havien aparegut unes sumàries declaracions de l'autor sobre l'obra. Tot i la cordial insistència de Melcior Font per obtenir-ne les primícies, l'escriptor servava tota mena de cauteles respecte als propòsits i l'ambició de la peça, i era quasi telegràfic a l'hora de perfilar-ne l'índole: «És humorística en el sentit primitiu del mot... almenys jo em faig aquesta il·lusió. La bona fe i la mala fe s'hi barregen. La mort hi projecta una ombra grotesca» (Font, 1927, p. 1). A tret passat, coneixent la intriga d'una funció que gira a l'entorn dels trasbalsos i maniobres que genera l'obtenció de la quantiosa herència d'un industrial per part dels seus desvagats parents, és fàcil relacionar aquest «primitiu sentit» de què parlava Soldevila amb l'ancestral teoria dels quatre humors que constitueixen la naturalesa humana. Sense entrar en fondalades històriques sobre la matèria, n'hi ha prou de retenir que la concepció va derivar en una tipologia de temperaments (colèric, sanguini, melancòlic i flegmàtic) de la qual comediògrafs com Teofrast o Menandre van servir-se, i que

4 Vegeu la relació bibliogràfica que s'inclou després de les pàgines de presentació.

la cultura elisabetiana va adoptar i reinterpretar abundantament (Pollock, 2003, p. 41-76). De fet no cal força massa al·legacions per admetre una plausible inspiració del *Volpone* (1606) de Ben Jonson en les calculades previsions del testament amb què el finat Sebastià Saladrigues endreçarà els destins de parents i empleats. Soldevila adopta una visió molt més misericordiosa que Jonson en l'argúcia fúnebre, hi llima malignitat, cinisme i mòbils libidinosos i es concentra en l'agilitat dinàmica dels esdeveniments, en la graduació hilarant de les situacions i en la lògica convencional dels caràcters. Conscient de l'auditori a qui s'adreçava i coherent amb els propòsits d'agradar sense retre's a concessions poc honorables, l'escriptor no atorga un gran relleu a l'atracció eròtica dins la trama, perquè matrimoni i família impliquen acords de convivència en els quals l'amor o la passió poden ser un escreix, però no un ingredient obligatori; i perquè l'arboradura dels personatges es desprèn de terboleses psicologistes i s'edifica «en el primitiu sentit», al voltant de dos o tres trets: l'autoritarisme del difunt, la cega lleialtat dels servents, la faroneria i droperia dels germanastres, l'enginy desvergonyit de Ramonet... El punt de caricaturesca desmesura que gasten és el que els fa tan risibles com reprovables. L'única que escapa d'aquesta tònica és Xeixé, la noia educada en un internat suís que, a diferència de la resta de parents, té la competència i el tremp per viure dels guanys d'un treball qualificat. No obstant això, el seu sentit de la decència no arriba a estar renyit amb una indulgent comprensió que li permet admetre l'extrafolària solució del destret domèstic i l'allunya de l'afectadíssim zel professional de la infermera que té cura de l'oncle moribund en el primer acte.

Tot i que no van faltar cronistes teatrals que van retreure a l'obra un didacticisme massa obvi, un enfocament massa tou o l'escassa versemblança d'alguns personatges, el cert és que els analistes més aguts van saber entendre la proposta de Soldevila com una via solvent per a renovar la comèdia de caràcters setcentista i no van plànyer les lloances al to, l'estil i els procediments:

L'interessant per a ell és agafar un tros d'humanitat tronada i amb els seus estris de cirurgia fred i sorneguer posar al viu tots els punts íntims i superficials d'aquesta humanitat que escull, que tinguin un valor positivament còmic, afinant-los i maquillant-los a la seva manera i presentant-los al públic ben polits, ben equilibrats, però sense llevar-los una gota de vida (Sagarra, 1927, p. 4).

Tot i així, a pesar de les celebrades qualitats de la peça, quan l'any 1952 Soldevila, després de les penalitats passades per reintegrar-se a la vida professional i recuperar el seu crèdit com a autor, va tenir l'oportunitat d'aplegar una part de la seva producció dramàtica en dos petits volums de la col·lecció «Teatre Selecte», va integrar-hi una nova versió d'*Els milions de l'oncle* corregida i augmentada. La Companyia Titular del Teatre Guimerà ja l'havia escenificada el 6 de febrer d'aquell mateix any en una sessió única, com a preludi de la seva incorporació a la cartellera regular del Romea a partir del 5 de març. Per escriure-ho en poques paraules, les variants més ostensibles de la revisió soldeviliana van consistir en: a) el canvi de l'època en què transcorria l'anècdota: de la implícita contemporaneïtat de 1927 es reculava fins a l'explícit 1904; b) l'agregació d'un personatge nou: la senyora Adelina Giralt, que es corporeïtzava a l'inici del segon acte per encarnar la morbosa i interessada curiositat sobre el destí de l'herència que en la primera versió es feia avinent a partir de la conversa telefònica amb la senyora Maria Miró; c) l'allargassament i invenció d'episodis; i d) l'alteració del desenllaç: el compromís matrimonial dels personatges joves s'afegia a les anunciades aliances conjugals dels personatges madurs. Sense comptar amb documentació fidedigna, totes les càbales sobre les raons dels retocs són espúries: potser la reconducció de les ínfulas emancipadores de Xeixé cap a un casament amb el baliga-balaga del seu cosí, sobtadament enamoradíssim i hipotèticament redimible, s'avenia amb les asfixiants normes morals de l'època, però no és menys veritat que forma part d'una determinada tradició còmica arrodonir l'artifici amb l'emparellament de totes les figures de la ficció. Potser el fet d'augmentar la distància temporal conjurava els riscos d'enutjoses identificacions amb personalitats contemporànies, però una de les notes de premsa sobre la reposició més aviat anava en sentit contrari i deixava constància que el tombant de segle era el que corresponia a «los personajes catalanes que sugirieron la comedia» (S.A. 1952, p. 9) i encara podem multiplicar qui-sap-lo les especulacions a propòsit de les insercions de nous fragments o de la intempestiva aparició de la senyora Giralt (la rendibilitat humorística, la composició actoral de la companyia, les conveniències horàries de les vetllades teatrals, etc.). Caldrà esperar estudis més aprofundits i l'establiment d'una edició crítica rigorosa per desvelar algunes respostes amb un mínim de consistència.

També *Bola de neu*, estrenada el novembre de 1927 al Novetats amb el petit sàinet de *Leonor o el problema domèstic*, va ser corregida per l'autor de bona hora. El text que el 1934 va publicar la casa Millà ja

inclou un bon tou d'afegitons que encara es van ampliar més en l'edició de la postguerra fins a donar un caire i un sentit diferents a la comèdia. Vet aquí, doncs, un altre trencaclosques crític i filològic que sol·licita un treball exhaustiu de documentació i un acarament minuciós de totes les versions per verificar el que ara són simples hipòtesis. Per resumir algunes de les informacions que sí que tenim sobre el text vagi per endavant que la posada en escena inaugural, dirigida per Joaquim Montero, no va poder esquitllar la interferència dels rebomboris que s'havien produït una mica abans a l'entorn de Salvador Dalí i la seva participació al II Saló de Tardor de la Sala Parés. Soldevila n'havia escrit un comentari un pèl reticent a *La nau* del 15 d'octubre i poc després es desencadenà el fort de la brega dialèctica entre intel·lectuals com ara Lluís Montanyà, Agustí Esclasans o Manuel Brunet, per citar tres dels noms més coneguts. Ben aviat, però, els comentaris estètics es van desinflar i van guanyar terreny les disputes sobre l'autenticitat o falsedat d'un episodi que retratava el jove pintor com un mer negociant i que desembocà en un penós qüestionament d'honors i lleialtats mentre s'intentava esbrinar qui i com havia esbombat el rumor.⁵ Arran de les discussions, el pintor Rafael Benet, que havia anat escrivint les cròniques sobre el Saló de la Tardor a *La Veu de Catalunya*, es lamentava de la frivolitat amb què s'amollaven els judicis artístics a la premsa sense cap preparació tècnica, i aquesta altra cara del problema va originar un interessant diàleg amb Soldevila sobre l'autoritat i les funcions dels crítics durant el mes de novembre.

Amb tots aquests precedents era inevitable relacionar les controvèrsies dalinianes amb una trama com la de *Bola de neu* en què un acabat burgès, que pinta per omplir el buit d'una vida regalada, es converteix en un artista d'èxit gràcies al primer impuls que li proporciona un reputat crític d'art amb la intenció de distreure'l de l'afer amorós que manté amb la seva muller. Soldevila va assenyalar en diverses entrevistes que la comèdia no pretenia ridiculitzar els nous corrents plàstics, sinó posar el focus de la reflexió en tota una altra cosa:

Digan ustedes que trato un caso de *bluff* periodístico, primero; de ambiente, después; finalmente de autosugestión. Como se trata

5 Podeu llegir, si us ve a tomb, l'article de Soldevila (1927, p. 1) i un resum parcial de la polèmica en Santos Torroella (1998, p. 91-110).

de un buen hombre que se lanza a pintar pintura de vanguardia, adviertan que yo no trato de zaherir ninguna tendencia. Expongo un caso. El pintor de vanguardia pudo ser *pompier*. Para el episodio era lo mismo (S. A. 1927, p. 1).

Coneixent les aprensions que el periodista havia expressat en més d'una ocasió respecte de les ruptures avantguardistes i ateses les circumstàncies que ja s'han referit, segurament no que no era el mateix, però aquesta és una eventualitat que el temps ha diluït. Han guanyat relleu, en canvi, dos temes vertebrals que avui encara bateguen i que s'ajusten prou a les intencions declarades per l'autor. L'un, de caràcter col·lectiu, té a veure amb la mal·leabilitat de les opinions dels grups humans a través de la propaganda i l'ascendent del gregarisme sobre la capacitat crítica individual. El segon, directament relacionat amb aquest, afectava de ple la noció d'identitat i la virtut conformadora de la mirada de l'altre. Soldevila parlava «d'autosuggerió» per referir-se a la metamorfosi d'Emili Ginebreda, el personatge que al primer acte es capté tímidament sabent-se menystingut pels més pròxims, i que en finir la comèdia exhibeix l'aplom, la seguretat i fins la petulància d'un triomfador. De fet, en una mesura o altra tots els personatges muden de pell i tots tenen en compte la impressió que volen o poden causar i la imatge que la resta té d'ells: Elvira, la perfecta amfitriona que tem el ridícul per damunt de tot i que exposa ben a les clares que no és el mateix enganyar un marit anodí que una celebritat, potser és l'exemple més nítid dins d'un joc coral de màscares, aparences i equívocs. Un dels encerts del comediògraf és justament l'habilitat d'escampar el bacteri del dubte: el rebuig de Bragulat és sincer o s'ha d'atribuir a la desdenyosa condescendència amb què sempre ha tractat l'amic? Hem de creure que l'èxit del pintor sigui producte exclusiu de les maniobres de l'arrogant Canibell? És possible que hi hagi alguna guspira de geni en els quadres de Ginebreda?... No és estrany que Rossend Llates parlés d'aquestes indeterminacions com d'«un efecte teatral del gènere pirandel·lià» (1927, p. 5) i en vindiqués així la seva innovadora modernitat.

El dictamen de la majoria de ressenyes va coincidir a aplaudir les gràcies d'un text que tractava qüestions actuals, les situava en una atmosfera elegant i prenien vida a través d'unes converses escrites en un català sorprenentment desimbolt. El revers de la moneda estava en el fet que fins i tot els col·legues més inclinats a la lloança

no deixaven de constatar un desenrotllament dramàtic que primejava. Navarro Costabella indicava que «la seva obra és una línia recta, precisa. Potser, pel nostre gust, massa rectilínia, massa precisa.» (1927, p. 347); Guansé es dolia de la brevetat dels actes (1927, p. 7) i Bertrana, a contracor, ho ratificava: «l'espectador, després de tres actes curts que l'han divertit discretament, resta un si és no és insaciat.» (1927, p. 532). Altres cronistes, més expeditius, van tenir-la per una provatura fallida: Rodríguez Codolá ho imputava a una composició poc travada (1927, p. 25), el col·laborador d'*El Liberal* en retreia la falta de gosadia i d'ofici (Sorel, 1927, p. 4) i, en consonància amb el xàfec de blasmes, el comentarista de *L'Esquella de la Torratxa* sentenciava que amb el tema de l'obra, l'autor «tenia una formidable comèdia, però se l'ha deixada escapar de les mans. O ha procurat reduir-la a la mínima quantitat de comèdia, cosa que al nostre entendre encara és pitjor» (Bob, 1927, p. 766).

Si espigolo aquestes observacions d'entre totes les crítiques de l'estrena és perquè ens demostren que la primera versió de l'obra no va acabar de satisfer el gust del respectable, la qual cosa sembla un incentiu d'allò més versemblant perquè Soldevila es decidís a ampliar i trastocar alguns aspectes de la peça de cara a l'edició de 1934.⁶ Així doncs, a l'hora de refer-la va prolongar escenes i diàlegs que, en general, tendien a ensenyar de pla els sinuosos mecanismes del màrqueting (passeu-me l'anacronisme lèxic). Una de les falques que es van introduir en el segon acte sembla servir directament a aquest propòsit: consisteix en la simulació de l'atac a una de les teles del pintor novençà a les Galeries Buixareu. L'escomesa, orquestrada pel maquiavèl·lic Canibell, és un petit escàndol que arrencava irònicament el principiant amb la tradició de gènere incompresos: «És una mena d'honor per a un artista», postil·la el manifestar Canibell, «a Manet també li varen foradar alguns quadros» (Soldevila, 1934, p. 25). Els farciments sobre els dots tergiversadors de la propaganda és clar que posaven en primer pla el nòdul temàtic del bluf, però en contrapartida esbravaven aquelles puntes d'ambigüitat que feien la comèdia tan moderna en els dies de la seva estrena.

6 Devia ser aquesta segona versió la que van escenificar tant l'Associació de Teatre Selecte el 25 de novembre de 1934 com la companyia que va dirigir Andreu Guixer, el 10 de febrer de 1935, al Foment Autonomista Català.

A l'últim, en l'edició de 1952, també s'hi van inserir canvis dels quals val la pena consignar-ne un parell dels més ostensibles: n'hi ha un, qui sap si motivat per evitar ensopegades amb la censura, que és la desaparició de l'adulteri. La Maria és la mateixa muller desmenjada i despectiva amb el marit a l'inici de la comèdia, però les seves relacions amb el crític no han arribat als estadis més íntims i la campanya promotora de Canibell pren tota la volada d'una magna estratègia per rendir la dona que desitja tot ufanejant d'astúcia i influència social. I, vinculat, precisament als elaborats càlculs del seductor, hi compareix un personatge nou, Jaume Casanoves, l'home que ha ensenyat a manejar els pinzells a l'Emili, seguint les consignes de Canibell. Jaume Casanovas entra en escena com a contrafigura de la frivolitat i mercantilització artístiques. S'avé a donar classes al diletant perquè l'obra pròpia no li permet sobreviure i no està disposat a cedir davant modes ni a fer el mec per guanyar fama. Casanoves adopta les traces d'un pintor veterà de talent, lliurat amb deliberació a la seva manera de fer i que entoma amb noblesa l'absència de reconeixement. El perfil d'un personatge bonhomí, a qui Canibell adjudica una «blanca humilitat» i una «abrupta honradesa» (Soldevila, 1952, p. 166) esdevé un convincent sumand per reforçar les sospites sobre l'ínfima qualitat dels quadres d'Emili i per a demolar quasi totes les incerteses dels espectadors que, a meitat del segle xx, ja no veien l'abstracció com una excentricitat estètica. Casanoves es guarda de bescantar les provatures del seu aprenent pel boc gros, però la prudència amb què pondera la ingenuïtat de les seves teles permet deduir-ne una ineptitud que, per carambola, abona la genialitat de l'ensarronada col·lectiva maquinada pel crític, encara que els efectes de la bola de neu acabin girant-se contra ell.

No és sobrer destacar que, a desgrat d'esmenes i afegits, en totes les versions de *Bola de neu* el rerefons dels conflictes latents entre intel·lectuals i societat es va mantenir incòmode. Tal com s'ha escrit més amunt, la forma de trobar uns espais de professionalització i crèdit socials va ser una de les preocupacions que va presidir bona part de la trajectòria soldeviliana dins i fora dels escenaris i, per això, encara abans de la guerra, proposava vies d'entesa entre la burgesia del país i l'esfera de l'art i les idees a través d'una comèdia dramàtica en quatre actes, titulada *Mecenas* (Novetats, 1-10-1930), que no es va arribar a publicar fins a 1963, dins de les *Obres Completes*. És factible pensar que l'autor va postergar-ne la divulgació editorial per donar més matís i complexitat als plantejaments argumentals de la història confegint-ne una novel·la, *Moment musical* (1936), primera entrega d'«Els anys

tèrbols», una trilogia enllestida força anys després amb *Bob és a París* (1952) i *Papers de família* (1960).

La deriva cap a tons i assumptes més greus en algunes de les peces dramàtiques dels anys trenta pot interpretar-se com una temptativa d'evolució literària de l'autor i potser també com el senyal d'una nova conjuntura dramàtica que admetia plantejaments més audaços en les històries que s'estrenaven en català. Les peces de Carme Montoriol o de Josep M. Millàs-Raurell poden servir-nos de testimoniatge. Com és ben sabut, l'ensulsiada de la guerra i la repressió franquista va segar tot un món de possibilitats que ens fan enyorar allò que mai no va arribar a existir. Montoriol i Millàs-Raurell van deixar d'escriure per al teatre després de la maltempada i Soldevila va intentar una represa en tornar de l'exili fent i refent textos que van tenir més acollida entre els grups d'aficionats que en els circuits comercials. L'exhumació d'algunes de les seves millors comèdies en una col·lecció que es proposa la divulgació desacomplexada del patrimoni dramàtic que compartim és una oportunitat excel·lent per recordar la tasca de Carles Soldevila per proveir-nos d'un repertori pulcre i enginyós. Des d'una civilitzadíssima discreció, com no podia ser altrament.

Criteris d'edició

Partint de la idea que es tracta d'una edició pensada per a un ampli espectre de lectors, els criteris d'edició han mirat de conjugar allò que pot aproximar-se més a una sensibilitat actual des del punt de vista qualitatiu amb la història textual dels tres títols, no per establir-ne una edició definitiva, sinó per fer el millor servei possible a la difusió de les peces. És per això que s'han desestimat de pla les versions aplegades per Tomàs Tebé en les *Obres completes* de 1967, atès que Soldevila, molt malalt des de 1963, no va poder repassar-les.

La versió que s'ha transcrit de *Civilitzats, tanmateix* és la de 1933. El comediògraf hi va introduir petits afegitons que va mantenir a l'edició de 1952 i que també s'integraren a la versió de les *Obres completes* de 1967. S'hi ha esmenat la transcripció d'alguns mots d'acord amb les solucions actuals del DIEC (*salacot* per *salacof*, *estris* per *estres*, *avitada* per *avutada* o *dilacerant* per *dislacerant*). S'hi han deixat els mots en francès originals i algun terme particular com *plascèvol*. S'ha uniformitzat el tractament de «vós» entre els dos personatges masculins, esmenant alguna vacil·lació que l'edició de 1952 també havia homogeneïtzat.

Pel que fa a *Els milions de l'oncle*, s'ha transcrit la versió de 1952, és a dir, la que Soldevila mateix va esmenar i ampliar de cara a l'estrena d'un cicle de teatre català que es va programar al Teatre Romea. No sembla substancialment millor que la de 1927, però com que són els canvis que han abastit les representacions de diverses generacions de grups d'aficionats des dels anys cinquanta i fins han estat la base de la versió televisiva (salpebrada de picades d'ull ben iròniques), que Roger Justafre va realitzar per al circuit català de RTVE l'any 1984, cal creure que encara pot ser una bona matèria primera per a escenificacions contemporànies. Sense la pretensió de deixar constància dels nombrosos canvis que separen els textos, se n'han assenyalat alguns d'especialment significatius o curiosos en nota a peu de pàgina. En la transcripció s'han esmenat bona part de les qüestions gramaticals i ortogràfiques d'acord amb les darreres recomanacions de l'IEC. S'hi ha deixat formes de l'oral com *veiam*, els mots francesos (*pardon*, *rêverie*) i castellanismes com *donya* o *engatussar*. Tampoc no he alterat formes com *pessetero* o *xinesca*.

A diferència de les obres anterior, en el cas de *Bola de neu* s'ha optat per oferir la versió de 1927, perquè tot allò que en el moment de l'estrena semblava prim o esquemàtic pot ser una virtut per als lectors actuals, menys necessitats de circumloquis i buates dialèctiques. Seguint les directrius dels altres dos textos, s'han regularitzat ortografia, gramàtica i puntuació de la forma menys intrusiva possible. Dins d'aquest marge de reserva s'ha mantingut la transcripció original dels estrangerismes, fins i tot d'aquells que el català ja ha adoptat amb grafia pròpia (*vedette*, *intermezzo*, *bocatto di cardinale*, *smocking*, *tableau*, *poulain*, *jazz-band*, *charleston*); l'omissió de l's, admesa en el registre col·loquial, de formes imperatives com *digueu-ho*; i els mots *pesombre* o *cabalment*.

Referències citades

- BERTRANA, Prudenci. «El teatre». (Barcelona: *Revista de Catalunya*), 41 (novembre 1927), p. 527-532.
- BOB. «Teló enlaire. Novedades». (Barcelona: *L'Esquella de la Torratxa*), 2526 (18 de novembre 1927), p. 766.
- COUPEAU, Jacques. «*Le Paquebot Tenacity*». Brussel·les: *L'Art Libre*, 3 (març 1921), p. 40.
- ESTELRICH, Joan. «Jules Romains a Barcelona». (Barcelona: *La Revista*), p. 161-162 (1-16 juny 1922), p. 129-133.
- FONT, M[elcior]. «Unes declaracions de Carles Soldevila». (Barcelona: *La Publicitat*) (8 març 1927), p. 1.
- GIBERT, Miquel M. «Charles Vildrac a Catalunya: aspectes de la recepció d'un autor intersticial». A: GIBERT, Miquel M.; ORTÍN, Marcel. *Gèneres i formes en la literatura catalana d'entreguerres (1918-1939)*. Lleida: Punctum & Trilcat, 2005, p. 131-143.
- GUANSÉ, Domènec. «Novetats. Bola de neu, comèdia en tres actes de Carles Soldevila. *Leonor o el problema domèstic*, del mateix autor». (Barcelona: *La Publicitat*) (15 novembre 1927), p. 7.
- MADRID, Francisco. «Con gran éxito se estrena *Els milions de l'oncle*, comèdia en tres actes de Carlos Soldevila». (Barcelona: *La Noche*) (9 març 1927), p. 3.
- MYSELF. «El teatre del silenci». (Barcelona: *La Publicitat*) (27 juliol 1928), p. 9.
- NAVARRO COSTABELLA, Josep. «Dues comèdies de Carles Soldevila». (Barcelona: *La Nova Revista*), 12 (desembre 1927), p. 345-348.
- ORTÍN, Marcel. «La lengua literaria de l'escena catalana segons Josep Carner, a propòsit de tres traduccions inèdites del teatre anglès contemporani (1914?-1923)». (Universitat de Liverpool: *Bulletin of Spanish Studies*), xcvi:7 (2021), p. 1131-1157.
- PLA, José. «El último libro de cuentos de Soldevila». (Barcelona: *La Publicidad*, ed. nit) (30 setembre 1921), p. 1.

- PLANA, Alexandre. «Notes sobre el teatre de poetes (II)». (Barcelona: *La Revista*), 113 (1 juny 1920), p. 139-140.
- POLLOCK, Jonathan. «¿Qué es el humor?» Traducció d'Alcira Bixio. Buenos Aires: Paidós, 2003. (Paidós Diagonales; 3)
- RODOREDA, Mercè. «Parlant amb Carles Soldevila». (Barcelona: *Clarisme*), 14 (20 gener 1934), p. 2.
- RODRÍGUEZ CODOLÁ, M[anuel]. «*Bola de neu*, comedia, en tres actos, original de Don Carlos Soldevila». (Barcelona: *La Vanguardia*, «Novedades») (15 novembre 1927), p. 25.
- S. A. «Un estreno interesante. Carlos Soldevila planteará con su comedia *Bola de neu*, el problema del *bluff* periodístico». (Barcelona: *La Noche*) (9 novembre 1927), p. 1.
- S. A. «En el Romea. Reposición de *Els milions de l'oncle*». (Barcelona: *El Noticiero Universal*) (7 març 1952), p. 8-9.
- SAGARRA, Josep M. «*Els milions de l'oncle*, de Carles Soldevila». (Barcelona: *La Publicitat*, «Novetats») (10 març 1927), p. 4.
- SANTOS TORROELLA, Rafael. «La primera polèmica entorn de Dalí. La mel és més dolça que la sang o la sang és més dolça que la mel». (Barcelona: *Revista de Catalunya*), 21 (juliol-agost 1988), p. 91-110.
- SOLDEVILA, Carles. «El pinyol». (Barcelona: *La nau*) (15 octubre 1927), p. 1.
- SOLDEVILA, CARLES. *Del llum de gas al llum elèctric. Memòries d'infància i joventut*. Barcelona: Empúries, 2002, p. 229. (Narrativa; 185)
- SOREL, Julián. «En Novedades. *Bola de neu* y *Leonor o el problema domèstic*». (Barcelona: *El Liberal*) (14 novembre 1927), p. 4.
- VILDRAC, Charles. *Le paquebot Tenacity*. 8a. ed. París: Éditions de La Nouvelle Revue Française, 1923.
- VILDRAC, Charles. *El paquebot Tenacity*. Traducció de Carles Soldevila. Barcelona: Editorial Catalana, 1923. (Publicacions de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic; 4)

Bibliografia bàsica

- CURET, Francesc. «Carles Soldevila». *Teatre Català*. Barcelona: Aedos, 1967, p. 575-577.
- FÀBREGAS, Maria Rosa. «El somni de les microsocietats. El concepte d'illa en el teatre català». *Serra d'Or* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat), 256 (gener 1981), p. 53.
- FÀBREGAS, Xavier. *Història del teatre català*. Barcelona: Millà, 1978, p. 228-230.
- GALLÉN, Enric. «Carles Soldevila». A: Riquer, M.; Comas, A.; Molas, J. (dir.). *Història de la Literatura Catalana*, vol. IX. Barcelona: Ariel, p. 442-450.
- GUANSÉ, Doménec. «Vida i obra de Carles Soldevila». A: Soldevila, Carles. *Obres Completes*. Barcelona: Selecta, 1967, p. XIII-XXI. (Biblioteca Perenne; 21)
- MUÑOZ I LLORET, M. Teresa. «Estudi introductori». A: Vilanova, Emili [et al.]. *Cinc peces en un acte*. Barcelona: Edicions 62, 1989, p. 22-25.
- MUÑOZ I LLORET, M. Teresa. «Civilitzats, tanmateix: una mirada irònica a la burgesia». A: *Cicle de teatre clàssic català, temporada 1991-1992*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1991, p. 32-33.
- ROSSELLÓ, Ramon X. «A l'entorn de la ironia de situació i la comèdia burgesa: el cas de *La llotja*, de Josep M. Millàs-Raurell» [en línia]. *Caplletra* (València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat), 60 (primavera 2016), p. 183-203.
<<https://ojs.uv.es/index.php/caplletra/article/view/7940/7852>>.
- SANTAMARIA, Núria. «El primer teatre de Carles Soldevila i la comèdia burgesa». *Llengua & Literatura* [en línia] (Barcelona: Societat Catalana de Llengua i Literatura), 6 (1994-1995), p. 53-69.
<<https://bit.ly/4cLxexy>>.
- SANTAMARIA, Núria. «El teatre». A: Castellanos, J.; Marrugat, J. (dir.). *Història de la Literatura Catalana*, vol. VII. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Barcino: Ajuntament de Barcelona, 2021, p. 317-358.

Civilitzats, tanmateix

(1921)

Fitxa de lectura

Autor

CARLES SOLDEVILA I ZUBIBURU (1892-1967)

Títol

Civilitzats, tanmateix (1921)

Edició

Tres comèdies. Barcelona: Editorial Catalana: Llibreria Catalònia, 1927, p. 7-36. (Biblioteca Literària)

Civilitzats, tanmateix; Lilí; Leonor o el problema domèstic. 3a ed., corregida. Barcelona: Llibreria Millà, 1933, p. 3-15. (Catalunya Teatral; 38)

Teatre selecte, vol. 1. Barcelona: Selecta, 1952, p. 219-232. (Biblioteca Selecta; 108)

Obres completes. Barcelona: Selecta, 1967, pàg. 681-687. (Biblioteca Perenne; 21)

Edicions pòstumes

SOLDEVILA, Carles; Millàs-Raurell, Josep M.: *Teatre*. Barcelona: Edicions 62: "La Caixa", 1980, p. 63-77. (MOLC; 46)

MUÑOZ, Teresa (ed.). *Cinc peces en un acte*. Barcelona: Edicions 62, 1989, pàg. 127-140. (El Garbell; 28)

Personatges

Rosina (26 anys); Oriol (35 anys); Eduard (33 anys).

Estrena

Barcelona, Teatre Català Romea, 18 de desembre de 1922, dins la segona sessió de les Vetllades Selectes com a complement d'*El paquebot Tenacity*, de Charles Vildrac (traduït per Carles Soldevila), amb el següent repartiment: Esperança Ortiz (Rosina), Domènec Aymerich (Oriol), Baldomer Grasses (Oriol).

Gènere

Comedieta en un acte.

Temàtica-sinopsi

Tres barcelonins —un enginyer (Oriol), la seva dona (Rosina) i un advocat amic del matrimoni— fa un any que van anar a raure a una illa deshabitada després que el transatlàntic amb què viatjaven cap a Amèrica del Nord naufragués. Els mesos de convivència i l'improbable retorn susciten una possible reconsideració de les normes socials.

Espais

Illa deserta en un paisatge oceànic. Cabana precària.

Civilitzats, tanmateix

Comedieta en un acte

PERSONATGES

ROSINA, 26 anys.

Robes sumàries i deslluïdes, però no ridícules.
Peus a penes calçats per unes xinel·les. Cabell recollit
amb agulles d'arrissar. Fa goig, tanmateix.

ORIOI, 35 anys.

Home cepat, plascèvol. La barba li ha crescut amb cert
desordre. Va en cos de camisa, pantalons esportius
i cames embenades; salacot.

EDUARD, 33 anys.

Esvelt, afaitat, clenxinat. També en cos de camisa,
també pantalons esportius.

ESCENARI

Paisatge oceànic. Una cabana rústega feta de branques, fullaraca i romanalles de naufragi. Una estacada a mig fer. Una olla que fumeja damunt d'una fogaina. Un parell de remes, un salvavides circular amb aquesta llegenda: «Califòrnia». Al fons, la ratlla del mar.

ESCENA I

EDUARD, ROSINA i ORIOL.

En alçar-se la cortina, hom veu EDUARD que treballoteja, preparant pals per a la tanca. Immediatament surten de la cabana ORIOL, amb posat d'expedicionari, i ROSINA, col·locant-li bé el salacot i arranjant-li diversos detalls d'indumentària.

ROSINA: Ja portes mocador?

ORIOL (comprovant-ho): Sí.

ROSINA (a EDUARD): Miri, com és el meu marit. No se'n recordava que avui fa un any del naufragi i del salvament.

EDUARD: Sembla mentida!

ROSINA: Per a tot el que no sigui la seva dèria, resulta l'home més distret del món. Ah, però a l'hora de dinar tindrà una sorpresa!

ORIOL: Una sorpresa? Ja sé, ja sé! Aquesta nit dues o tres vegades m'ha passat pel cap aquesta idea: no podem trigar gaire a menjar mongetes.

ROSINA (amb desil·lusió): Oh! Ho has endevinat...

Es dedica a preparar el dinar; entra i surt de la cabana. Només de tant en tant, para una mica d'atenció a la conversa.

ORIOL: Ho he pressentit. L'única flaqueza física que he experimentat d'ençà del naufragi és aquesta mena de passió per les mongetes. Ho confesso. Al voltant d'aquesta menja modesta, s'han aplegat totes les meves enyorances d'home civilitzat.

EDUARD: Sou admirable, Oriol. Us basta el tast d'una petita llegum per refer la sabor de tota una cultura.

ORIOL: Us en rieu! No hi fa res. De tota manera, estic content. Entre totes les tasques que heu aconseguit en pro de la comunitat cap com aquesta de treure d'una sola llavor tota una collita. Vàreu inscriure això en el dietari, oi? Em sembla que la solemnitat de l'esdeveniment exigeix una lectura... Ens hem d'afanyar a crear una tradició litúrgica.

EDUARD: Teniu raó! (*To lleument oratori:*) La litúrgia canalitza les penes i endega les alegries. Un ritual, per salvatge que sigui, és un començ d'ordre... Les religions...

ORIOL (*sempre amb bon humor*): Prou! Aneu a cercar el dietari. (*A ROSINA:*) Rosina, suspèn un instant el teu tràfec. Anem a llegir una pàgina il·lustre, anem a recordar una efemèride gloriosa.

EDUARD (*Que ha tornat amb un diminut carnet de notes, es posa a llegir.*): «Avui, 3 de juny de 1918,¹ vuitè dia del nostre naufragi, hem fet una troballa transcendental. En una butxaca del vestit de Mr. Smith, la maleta del qual fou capturada abans d'ahir, hi havia una capsa. Dins la capsa, pastilles de menta. Entre les pastilles, una mongeta, aparentment en bones condicions. Hem acordat de provar el conreu de la mongeta.»

ORIOL: Molt concís, molt precís, molt exacte.

¹ La data del naufragi va variar en cada una de les edicions. En les versions de 1921 i 1954, era el 3 de juny de 1918; l'edició de 1927 va situar el sinistre al 1920 i l'edició de 1933, va optar pel 1930. En aquest cas, he respectat l'original tal com també van fer els curadors de les OC.

EDUARD (*excusant-se*): El carnet és tan petit! Si m'estenc una mica...

ORIOI (*Pren del costat de la cabana una mena de magall rudimentari.*): No us excuseu, home. Aquest és l'estil que pertany a uns naufrags conscients.

EDUARD: Cap a fer de minaire?

ORIOI: I doncs! (*Amb gravetat.*) Estic convençut que ens trobem davant d'uns jaciments de coure més importants que els de Riotinto, i encara que els de Cuba.

EDUARD: Quina llàstima que no puguem exportar!

ORIOI: Ah, mira-te'!! Té instint comercial.

EDUARD: Com ho fariem els advocats, si no en tinguéssim!

ORIOI: Bé!... Jo me'n vaig. Deixeu-me fer, deixeu-me fer... Rosina, pensa en el meu plat favorit! (*Desapareix.*)

ESCENA II

ROSINA i EDUARD.

ROSINA (*atansant-se a EDUARD*): Avui encara no m'has dat el bon dia.

EDUARD (*abraçant-la*): Ara te'l donaré tan llarg com vulguis...

ROSINA: Prou, que he de fer el dinar.

*Fuig dels braços d'EDUARD
i torna a la feina.*

EDUARD: I jo he d'enllestir la tanca.

ROSINA: No trigarem a tenir un galliner formal.

EDUARD: I moltes coses més. Ja sents el teu marit...

ROSINA: No es pot negar que val totes les pessetes.

EDUARD (*amb entusiasme*): Es veu amb cor de transformar aquesta illa inhospitalària en una mena de paradís oceànic. El crec capaç de tot. Quin home! No és un enginyer, és tota una escola d'enginyers i de pràctics! Admira imaginar el nombre de problemes que ha resolt amb els quatre estris i les quatre desferres que hem recollit del naufragi. Què hauríem esdevingut si per atzar arribem a salvar-nos tu i jo sols?

ROSINA: Val més no pensar-ho.

EDUARD: Un advocat no serveix de res. Maleïda l'hora en què vaig triar aquesta carrera absurda! Al vostre costat em trobo convertit en un paràsit. No puc inventar res, no puc resoldre res, no posseeixo cap tècnica...

ROSINA: Exageres, Eduard, i et carregues amb culpes imaginàries. En primer lloc, els homes no trien la carrera per anar-se'n a naufragar en mig del Pacífic. Tu, fent d'advocat a Barcelona, no eres cap cosa absurda. I això que ets un paràsit no ho tornis a dir... Qui ha caçat la primera gallina? Tu! Qui ha sembrat els primers llegums? Qui ha destriat les fruites bones de les dolentes? Tu, tu, home de Déu, tu! Qui porta cada dia una faldada de marisc?

EDUARD: Bé, sí. Soc el pagès, el caçador, el pescador... Però tot plegat què representa al costat de les creacions del teu marit? A tot estirar, sóc un manobre intel·ligent.

ROSINA (*somrient, provocativa*): I res més?... Res més?

EDUARD (*abraçant-la vivament*): Sí... el teu adorador... el teu fanàtic...

ROSINA: Prou, sinó no dinarem. (*Torna cadascú a la seva feina.*)

EDUARD: Veus? Precisament perquè t'estimo i perquè m'estimes, em dol tant la meua inutilitat. Visc avergonyit. Fet i fet, més valia que us haguéssiu salvat tu i ell... sols!

ROSINA: No, per l'amor de Déu! No diguis disbarats. Ens moriríem de tedi.

EDUARD: Per què? Adam i Eva...

ROSINA (*interrompent*): Adam i Eva no enyoraven res, perquè no coneixien res. Però jo he conegut tantes coses! Les amistats, les visites, els passeigs, els espectacles, les modistes, les festes benèfiques... Tot em fa falta... i tu, Eduard, m'ajudes a recordar-ho. Mira. Alguna estona havia pensat de proposar-te que visquessis en una cabana una mica separada de la nostra, comprens?

EDUARD (*amb estranyesa*): No gaire.

ROSINA (*enjogassada, acostant-se de nou a EDUARD*): Sí, home. Podries venir a visitar-nos: et convidaríem molt sovint a dinar. Jo t'aniria a veure a casa teva... Què sé jo! (*Malenconiosa*): Semblaria que retrobo alguna cosa de les que he perdut.

EDUARD: Que n'ets, de criatura!

ROSINA: Et sap greu?

EDUARD: No. Al contrari. T'envejo. Si fos com tu, em sentiria feliç.

ROSINA: Ah, és que t'adverteixo una cosa. Si he cedit a les teves sol·licituds, ha estat per mor d'aquestes circumstàncies tan tràgiques i tan imprevistes. A Barcelona m'hauries trobat absolutament inexpugnable.

EDUARD (*somrient, incrèdul*): De debò?

ROSINA (*amb gravetat exagerada*): No ho dubtis, perquè m'ofendries.

EDUARD: Sí, indiscutiblement, el nostre amor en aquesta solitud, té unes excuses que no tindria en mig d'una ciutat. Ho comprenc. Però si vols que et sigui franc, jo més m'estimaria enganyar el teu marit allà que no aquí... Qüestió de temperament.

Hom sent un gran esbateg d'ales.

ROSINA (esporuguida): Ai, el meu marit torna!

*Se separa bruscament d'EDUARD
i corre vers la cabana.*

EDUARD (després d'una ràpida ullada): No, dona. És una avitarda.

ROSINA (sortint amb precaució): N'estàs segur? Ai, haver de viure així, sempre amb l'ai al cor. Té. (Li dona la mà.) Mira, quin pols. Estic glaçada.

EDUARD (entendrit): Pobra Rosina! Creu-me que tot el dia penso la manera de sortir d'aquesta situació equívoca. No tenim dret a fer-te patir! Jo et voldria veure serena i majestuosa com una reina...

ROSINA: Ja m'ha passat. Com que no té remei, no en parlarem més... Quina hora deu ésser ara, a Barcelona?

EDUARD: Mira, aquí, si fa no fa, són les onze del matí; doncs, segons els càlculs de l'Oriol, allà són quarts d'una de la nit.

ROSINA (lentament, com embadalida): Deuen estar sortint dels teatres! D'aquí poca estona, les taules del Ritz i de Can Llibre seran plenes de gent.² Quantes cares

² Els indrets d'esplai senyorívol també van variar. A l'edició de 1921 només es mencionava l'Orxateria Valenciana que, per les dates, podia ser tant la que hi havia al començament del carrer Aribau; fundada el 1910, com la que hi havia instal·lada a la Casa Enric Losada, al xamfrà entre Passeig de Gràcia i Gran Via, des del darrer terç de segle XIX. La versió de 1933 va substituir-la pel Ritz i Can Llibre, fent referència a l'Hotel Ritz,

conegudes... Quantes veus familiars barrejades en la música... I aquella animació, aquell brogit... si vols, una mica poca-solta, una mica fals, però dolcíssim, dolcíssim. Acluco els ulls i sembla que m'hi trobo... Eduard, si nosaltres hi fóssim!

EDUARD (*amb còmica gravetat*): Tu esdevindries impassible, esquerpa i inexpugnable; no fa gaire que m'ho has anunciat solemnement.

ROSINA: Oh!, si ara, de cop, ens trobéssim allà, estaria tan contenta, tan contenta, que potser no sabria negarte res.

EDUARD: Lloat sia Déu!

ROSINA: T'he d'estar tan agraïda! M'has estimat així... feta un carnestoltes... vestida amb aquests pellingots... Te'n recordes de l'últim vestit que vaig estrenar en la temporada del Liceu?

EDUARD: Vagament. Ens fèiem tan poc, aleshores!

ROSINA: Tot de *paillettes*; negre i clar de lluna. M'afavoria molt! Quina llàstima! El portava en el meu equipatge, per lluir-lo a San Francisco de Califòrnia... Si haguéssim pescat els nostres baguls en lloc de les maletes d'aquella família anglesa!

EDUARD: Vols dir? La seva indumentària d'excursionistes ens ha fet més servei que els nostres vestits d'etiqueta. Aquell salacot que porta el teu marit és un tresor inapreciable. Li dona caràcter. Pot sortir en qualsevol novel·la de Juli Verne.

*L'esbategar d'ales i, si pot ésser,
el crit de les oques.*

ROSINA (*altre cop esporuguida*): Ara sí que és ell!

assentat a la Gran Via des de 1919, i a la confiteria G. Llibre que s'havia traslladat a la plaça Catalunya l'any 1912 i que, a partir de 1925, esdevindria un local molt elegant, ubicat a l'Eixample, on es venien objectes d'art, a més de funcionar com a saló de te i restaurant.

Fuig vers la cabana.

EDUARD (*Tot sol*): Això no pot anar! Aquesta pobra dona acabarà malalta... I jo porto un feix massa gros damunt la meva consciència... M'ofego... Eduard: si conserves una espurna de sentit jurídic, cal que cuitis a cercar una fórmula! Sí! Cal que intentis una conciliació heroica.

ESCENA III

EDUARD i ORIOL.

Entra ORIOL.

EDUARD (*prenent el magall a ORIOL i desant-lo a prop de la cabana*): Esteu content, Oriol?

ORIOL: Més del que us penseu. La troballa del coure m'entusiasma. Sabeu el que representa? Imagineu quines perspectives ens obre? És estupend.

EDUARD (*que s'ha atansat de nou a ORIOL*): Però què és això? Porteu la barba plena de brossa.

ORIOL (*fent per treure's la brossa*): Sí?

EDUARD: Espereu. (*Pren un trempaplomes amb tisora i li talla algun manyoc de pèl.*) No sé per què no us afaiteu; tenim un parell de navalles esplèndides.

ORIOL: No em vaga... i de més a més, no en sé.

EDUARD: Això rai! Us afaitaré jo.

ORIOL: Moltes gràcies. (*Li estreny la mà afectuosament.*) Sou un excel·lent company.

EDUARD (*brandant el cap*): No tant, no tant...

ORIOL: No?

EDUARD (*amb emoció*): No, Oriol... Jo deuria parlar-vos francament.

ORIOI: Parleu.

EDUARD: És que us he de fer una confessió molt greu.

ORIOI: M'alarmeu!

EDUARD: Oh, és que la cosa n'és, d'alarmant!

ORIOI: Voleu dir d'una vegada?

EDUARD (*amb humilitat*): M'he enamorat follament de la vostra dona.

ORIOI (*portant totes dues mans al cap, més aviat amb l'enuig del qui veu plantejat un problema que no és de la seva especialitat, que no pas amb la ira d'un marit espanyol*): Vaja! Ja hi som.

EDUARD: Oh, era fatal, amic meu! És una d'aquestes coses que han de succeir... Rosina és l'única dona de l'illa... És bonica... La veig matí, tarda i vespre... Parlem, col·laborem...

ORIOI: Sí, sí. Era fatal. Els homes, al capdavall, no som sinó una màquina tan precisa com qualsevol altra. És humiliant, però és així. Si hagués tingut lleure per pensar en aquestes falòrnies, ja hauria previst aquest conflicte... Ens hem lluit...

EDUARD: Ah, és un conflicte que em tortura i que no em deixa viure! Què he de fer? M'he de tirar de cap a mar? M'esgarrifa la idea que la meva passió pogués convertir-se en un motiu de discòrdia i em repugna la idea d'enganyar-vos en aquesta illa inhabitada, perduda en mig del Pacífic...

ORIOI (*amb angúnia*): El problema no és del meu ram. Tanmateix, heu fet bé de plantejar-lo... I cal que li cerquem desllorigador. Ens entrebancaria, ens faria nosa. No podem perdre temps en escenes de família.

EDUARD (*esperançat*): Oi que sí? Nosaltres, vulgues no vulgues, som els fundadors d'una societat nova. Tenim el dret i l'obligació de crear un ordre que asseguri la nostra pacífica convivència. Fora estúpids

que per pobresa d'esperit ens abraonéssim en nom dels prejudicis d'una civilització que probablement no reveurem mai més...

ORIOL (*amb vacil·lació*): Sí, tot això és cert, però...

EDUARD: Vós sou un home d'enteniment clar, de temperament modern... A un altre, no gosaria dir-l'hi... a vós, sí, Oriol. Feu-vos càrrec de les coses... i transigiu!

ORIOL: Eduard... Eduard... Això és massa fort...! Un altre home faria deu minuts que us hauria badat el cap d'una garrotada...

EDUARD: Ho reconec. Però, per això mateix, vós que, per privilegi de la naturalesa, podeu reflexionar, penseu que de la vostra decisió depèn tal vegada l'esdevenidor d'un poble... el naixement d'una raça...

ORIOL: Oh! La intel·ligència compren... però aquí dins (*tstant la post del pit*), aquí dins es revolten totes les tradicions civils i eclesiàstiques... Perquè, fet i fet, vós em proposeu un *menage à trois*...

EDUARD: No! Quin error! No n'hi ha poca de diferència! El *menage à trois* és una combinació vergonyant, quasi sempre implícita, feta al marge de l'ordre oficial... El que jo us proposo és una combinació clara, pública, solemne. De més a més, la cosa té precedents. La «Matriarquia» ha estat una institució que ha funcionat, que ha donat els seus fruits...

ORIOL: Tot el que vulgueu! És massa fort... Al capdavant, jo estimo la meva dona...

EDUARD: I què? La podreu seguir estimant! Fins i tot jo us prometo que sabré comportar-me amb discreció. Seré un marit modest, subaltern, secundari... Ni us en adonareu!... Jo el que vull és tranquil·litzar la meva consciència i fundar la nostra vida sobre bases ben sòlides i dignes.

ORIOL (*impacient*): Mireu. Tot el que puc fer és una cosa. Cridem la meva dona i que ella resolgui. No n'hi heu parlat pas?

EDUARD (*amb lleu vacil·lació*): No... no, no. Però sospito que si arribàvem a un acord, li trauríem un pes de sobre.

ORIOI: Rosina! Rosina!

ESCENA IV

ORIOI, EDUARD i ROSINA.

ROSINA (*sortint de la cabana; pentinada, polida, riallera*):
Què voleu?

ORIOI (*després de mirar-la uns segons, fent un esforç violent*): Clar i net: l'Eduard s'ha enamorat de tu.

ROSINA (*fent un escarafall*): Oh! És possible? Com gosa...

ORIOI: Pretén que per estalviar enganys i violències i tenint en compte la situació, creem... (*Titubeja.*) Com t'ho diré jo?... Eduard, expliqueu-l'hi!

EDUARD: Rosina, la Humanitat no s'ha recolzat sempre en els mateixos fonaments. Cada època ha implicat les seves institucions i els seus principis...

ROSINA: Però, amic meu, on vol anar a parar amb aquest exordi?

ORIOI (*fúnebrement*): Aquesta vegada tota la retòrica és poca.

EDUARD: Vull dir-li, Rosina, que una situació extraordinària exigeix un estatut extraordinari. Som dos homes: l'Oriol i jo. Una sola dona: vostè. Jo l'estimo. El seu marit —marit en aquella societat que no hem de reveure— comprèn, es fa càrrec... (*Després de mirar ORIOI, que ha llançat un sospir sonor i dilacerant:*) Vencent els impulsos atàvics del seu cor, es fa càrrec dels deures que ens imposa a tots el paper de fundadors d'una societat nova...

ROSINA (*interrompent*): Ah, això és horrorós! Jo no em faig càrrec de res!... Ni us entenc! Però només l'endevinar

ja m'esgarrifa. És a dir, que vosaltres us heu posat d'acord per compartir la meva existència... com si jo fos una criatura sense ànima!... Una joguina!

EDUARD (*tímidament, amb gran prec*): Rosina... recordi que vostè mateixa...

ROSINA (*furiosament*): Perquè recordo qui som i d'on venim, m'esgarrifa la proposta que heu tingut el cinisme de fer-me. (*Sanglotant*): Quina brutalitat! Déu meu, quina vergonya!

ORIOL: Estimada Rosina; no hi havia cap intenció d'ofendre't...

ROSINA: Tan feliç com era entre vosaltres! (*Refent-se*): Però això no por ser i no serà! Perquè hàgim tingut la desgràcia de caure en aquest racó de món, no hem d'esdevenir uns salvatges. Aquí com a tot arreu, nosaltres som unes persones com cal... Oriol. (*Se li acosta i li pren les dues mans*.) Mira'm: tu no seràs capaç d'acceptar una situació ignominiosa. Pensa que soc teva davant de Déu i davant dels homes...

EDUARD: Els homes? (*Girant-se i mirant a l'entorn*): Però l'únic home espectador, l'únic home passiu, l'únic home testimoni soc jo!

ROSINA (*entregirant-se per mirar EDUARD*): I què? Vostè sol representa tota la Humanitat.

ORIOL (*dirigint-se a ROSINA, compungit*): Perdona'm, perdona'm... El canvi de clima, les exigències de la vida material, els sofismes d'aquest... (*Per EDUARD*): M'he deixat entabanar.

ROSINA (*fent-li una moixaina*): Perdonat. (*Desfà l'abraçada i s'acosta a EDUARD*.) I vostè (*Li pren les mans i el mira de fit a fit*.) Com ha pogut imaginar una monstrositat semblant? Vostè que fins avui ha estat un company discret, ple de respecte, ple de delicadeses... Vostè que era la imatge de l'amistat perfecta! Per què es voldria canviar?

EDUARD (sordament): És que em condemnes a la desesperació i al suïcidi.

ROSINA: Fugi, ximplet! Ni es desesperarà ni es suïcidarà, jo li en responc. *(Entregirant-se per al·ludir també a ORIOL:)* Que sou exagerats els homes! Jo no sé quina febre us agafa de capgirar les coses! *(Somrient:)* Revolucionaris...! Vine aquí, Oriol... *(Resten tots tres al bell mig de l'escena; ROSINA posa una mà damunt de llurs espatlles.)* Em jureu no tornar mai més a parlar d'aquest tema? Em jureu ni tan sols recordar-lo?

ORIOL: T'ho juro, Rosina!

EDUARD *(redreçant-se, com qui ha pres un determini):* Vaja! Jo també ho juro.

ROSINA: Així, així... No hem passat un any vivint com Déu mana? Doncs, igual sabrem passar tota la vida. I ara anem a dinar. *(Pren el seu marit pel braç i el fa girar de manera que resta d'esquena a l'escenari; de seguida abandona una mà a EDUARD, qui cuita a besar-la.)* Oriol, hi ha mongetes; no te'n recordes?

ORIOL: I és veritat! És una data ben assenyalada, la d'avui!

ROSINA *(somrient, a punt d'entrar dins la cabana amb el seu marit, es detura un instant, per dir):* Eduard: no deixi de comentar-la en el seu dietari.

EDUARD: No tingui por. L'he compresa tan bé! Fa un any només ens salvàvem nosaltres; avui hem salvat vint segles de civilització!

TELÓ

***Els milions
de l'oncle***

(1927)

Fitxa de lectura

Autor

CARLES SOLDEVILA I ZUBIBURU (1892-1967)

Títol

Els milions de l'oncle (1927)

Edicions

«Els milions de l'oncle. Comèdia en 3 actes». *La Escena Catalana* (Barcelona: Llibreria Bonavía), 225 (19 març 1927).

Tres comèdies. Barcelona: Editorial Catalana: Llibreria Catalònia, 1927, p. 37-155. (Biblioteca Literària)

«Els milions de l'oncle» [3a ed., corregida i augmentada]. *Teatre selecte*, vol. 1. Barcelona: Selecta, 1952, p. 93-150. (Biblioteca Selecta; 108)

Els milions de l'oncle. Barcelona: Millà, 1966. (Catalunya Teatral; 103)

Obres Completes. Barcelona: Selecta, 1967, p. 731-767. (Biblioteca Perenne; 21)

Versió televisiva

Els milions de l'oncle. Realització d'Antoni Roger Justafre. Emesa dins de *Cicle de Teatre*, a la segona cadena de RTVE el 23/1/1984.

Disponible en línia: <https://www.rtve.es/play/videos/teatre-a-larxiu/arxiu-tve-catalunya-soldevila-els-milions-oncle/6430070/>

Personatges

Ramon (56 anys), Ramonet (28 anys), Baldiri (60 anys), Quima (58 anys), Lluïsa (50 anys), Agent de Pompes Fúnebres (40 anys), Xeixé (18 anys), Una infermera, Una cambrera, Senyora Adelina Giralt.

Estrena

Barcelona, Teatre Novetats, 8 de març de 1927 amb el següent repartiment: Joaquim Montero (Ramon), Joaquim G. Parreño (Ramonet), Avel·lí Galceran (Baldiri), Domènec Aymerich (Agent de Pompes Fúnebres), Maria Morera (Quima), Emília Baró

(Lluïsa), Pepeta Fornés (Xeixé), Remei Cosmo (Una infermera), Maria Lozano (Una cambrera). Direcció: Joaquim Montero.

Represa de la versió revisada i augmentada a Barcelona al Teatre Romea, el 6 de febrer de 1952, amb el següent repartiment: Lluís Orduna (Ramon), Lluís Nonell (Ramonet), Ramon Duran (Baldiri), Lluís Carratalà (Agent de Pompes Fúnebres), Maria Vila (Quima), Emília Baró (Lluïsa), Mercè Bruquetas (Xeixé).

Gènere

Comèdia en tres actes.

Temàtica-sinopsi

El vell senyor Sebastià Saladrigues i Montfort agonitza a la seva cambra, acompanyat dels seus fidels servents —Baldiri i Quima— i la seva neboda Xeixé. A l'escenari, els seus germanastres, Ramon i Lluïsa, esperen amb neguit el desenllaç, àvids d'aconseguir l'herència del ric industrial. Tant Ramon com Lluïsa són vidus, han menat un ritme de vida oneros i estan carregats de deutes. Ramon té un fill, Ramonet, tan inclinat a l'oci i a la bona vida com el seu pare. Xeixé, la filla de Lluïsa, en canvi, acaba de sortir d'un internat suís i no li dol treballar per guanyar-se la vida. Quan el senyor Saladrigues traspasa, els familiars descobreixen que el difunt havia ordit un enrevessat pla a través del seu testament per aconseguir que Baldiri i Quima quedin ben protegits i la resta de la família, ben endreçada.

Espai

Una sala despatx d'estil isabelí.

Els milions de l'oncle

Comèdia en tres actes

PERSONATGES

RAMON, 56 anys

RAMONET, 28 anys

BALDIRI, 60 anys

QUIMA, 58 anys¹

LLUÏSA, 50 anys

AGENT DE POMPES FÚNEBRES, 40 anys

XEIXÉ, 18 anys

UNA INFERMERA

UNA CAMBRERA

SRA. ADELINA GIRALT

Època, 1904

¹ Hi ha algunes discrepàncies en els *dramatis personae* de les diverses edicions. L'any 1927, la Quima té 61 anys; en les edicions ulteriors la rejoveneixen un any; però com en tots els casos el que figura en el cos del text són 58 anys, he optat per mantenir l'opció unitària.

ACTE PRIMER

Les dotze de la nit. Saleta-despatx d'estil isabelí. Portes al fons, a dreta i esquerra. Un secreter o arquimesa, a la dreta. En el pany de paret del fons, a l'esquerra de la porta, retrat gran, pintat, d'un senyor vell, però robust, amb magnífiques patilles a la Rius i Taulet. No lluny d'aquesta pintura, taula-ministre, amb telèfon i un llum a sobre i una cadira de braços a cada banda. En la que és a la part de fora, seu RAMON SALADRIGUES, home de 56 anys, ben vestit, polit amb certa coqueteria. En un sofà, jeu completament estirat, RAMONET, minyó de 28 anys, elegant, esportiu.

En alçar-se la cortina, RAMON tracta de llegir, i de tant en tant mira amb interès cap a la porta esquerra. S'alça i va cap allí; no gosa travessar la llinda i torna a seure i a esforçar-se a llegir.

RAMONET, el seu fill, fuma amb gestos mandrosos.

Toquen les dotze en un rellotge de paret.

RAMONET: Té! Ja fa dotze hores que estic engabiats en aquesta casa.

RAMON: Si això et representa un sacrifici —que no te l'hauria de representar— em sembla que el pots fer pel teu oncle... Probablement és l'últim...

RAMONET (*alçant-se*): Està molt atrapat, no?

RAMON: Els metges bé ho diuen.

RAMONET (*inspeccionant*): Quina casa! Tot hi segrega ensopiment, negoci, regularitat, mal gust...

RAMON (*en una mirada circular*): Encara aquest conjunt, Déu -n'hi-do... Fa el seu efecte. Els mobles eren dels Buixareu i els tapissos dels Condemines... Dues grans famílies.

RAMONET (*interrompent*): Ah, sí! En conec la història. Dues grans famílies arruïnades... l'oncle els ho va

comprar per quatre xavos... com sempre. (*Tornant a mirar el mobiliari:*) Estil Lluís XVI... Encara hi ha gent que els agrada.

RAMON (*amb sorna*): Tu t'estimaries més una casa modernista... oi? Amb aquelles formes esllanguides, aquell color verd poma, aquelles coliflors i algun lliri de tant en tant...

RAMONET: Encara que te'n fumis. A mi això no em diu res. Fa antiquari. Sembla per cantar-hi òpera.

RAMON: Bé, no t'amoïnis. No hi vindrem pas a viure.

RAMONET: Ja hi compto! Ara, rai! Edificarem un palauet a la Diagonal... En tota aquesta casa no hi ha un sol divan per jeure... I la situació... (*Atansant-se a la finestra:*) Aquest sinistre carrer dels Banys, que només entrar-hi ja em fa l'efecte d'un narcòtic.

RAMON: Ara te n'adones?

RAMONET: Uf, no en fa poc, de temps, que me n'he adonat! Penseu que durant tota la infància i tota l'adolescència m'heu amargat les festes fent-me venir a fer visites a l'oncle...

RAMON: Vivia sol, era el meu germà gran; no podíem pas abandonar-lo.

RAMONET (*irònic, però contingut i amb veu baixa*): Ah, és clar! On s'és vist abandonar un oncle solter i ric? Fora una imprudència temerària. (*RAMON el mira amb mal humor i tracta de reprendre la lectura.*) A més a més, fora una ingratitud. Per a la gent del nostre braç, jo no soc el teu fill, el fill del senyor Saladrigues, sinó (*assenyalant vers l'esquerra*) el nebot del senyor Saladrigues. Ell és el centre del nostre sistema planetari, què hi vols fer? Ell és el sol; tu ets la lluna; la tieta Lluïsa és una altra lluna; la meva cosina és un estel pàl·lid i pampalluguejant.

RAMON: I tu, què ets?

RAMONET: Jo soc un modest asteroide. Desenganya't... La cosa és així. Què hi vols fer?

RAMON (*una mica irritat*): Jo no hi vull fer res. Ets tu qui ha començat a queixar-se que et duguéssim a visitar-lo tots els dies de festa.

RAMONET: Ei, no era una queixa. Era una comprovació melancòlica. Acluco els ulls i em veig tan bé, assegut entre la mamà i la tia, escoltant l'oncle Sebastià, que s'exaltava explicant negocis i més negocis. Tu anaves fent que sí amb el cap, posaves uns ulls... la pobra mamà badallava, i jo, tot neguitós, sentia com les cames em saltaven sobre la cadira.

RAMON: A què treu cap aquesta evocació?

RAMONET: Bé m'he d'entretenir en alguna cosa durant aquestes hores.

RAMON *el mira amb indignació i fa un gest com dient: «Ves al diantre!» Pausa.* RAMONET, *després de fer uns passos amunt i avall, seu en una cadira de braços i en comença a experimentar les molles exageradament.*

RAMONET: Veus? No hi ha en tota la casa un sol seient confortable. Tot són formes encarcerades i molles que grinyolen. Decididament, l'oncle Sebastià era un geni per guanyar diners, però per gastar-los... res, un zero absolut.

RAMON: Tu, en canvi, realitzes el tipus contrari. Un geni per a les despeses i una nul·litat per als ingressos.

RAMONET: *Pardon!* En aquesta matèria soc un digne fill de mon pare.

RAMON: Mira que en tens, de barra! He estat jo qui t'ha ensenyat a tirar els diners sense solta? L'únic que he fet és col·locar-te no al nivell de la petita fortuna que teníem, sinó al nivell de la gran fortuna que esperàvem...

RAMONET: ... Que esperem! Aquell senyor (*assenyalant vers l'esquerra*) encara respira.

RAMON: Que esperem... I tu, en lloc d'agrar-me aquest acte de previsió paternal que t'estalvia els papers ridículs de nou ric, tens l'atreviment d'acusar-me'n...

RAMONET: No, home, no! La teva previsió ha estat admirable. Jo només la retreia per modèstia, per demostrar-te que en això d'estirar més el braç que la mànegua no soc tan original com vols suposar...

*Entra la INFERMERA per l'esquerra
i va cap al fons.*

RAMON (*a la INFERMERA*): Què hi ha, Josefina?

JOSEFINA: A les acaballes... qüestió de minuts.

RAMON: Vol dir?

JOSEFINA (*amb una mica de pedanteria*): Gairebé no li trobo el pols. La pupil·la no reacciona gens. Té singlot...

RAMON: Ah, sí? Tanmateix...

JOSEFINA: Vaig a donar-li una altra injecció d'oli camforat.

RAMON: Encara una altra? No valdria més deixar-lo acabar tranquil?

JOSEFINA: El meu deure professional és de prolongar la vida tant com pugui, tant com pugui. (*Surt pel fons i torna a passar de seguida amb la xeringueta i una capsula petita als dits; desapareix per l'esquerra.*
RAMONET *la mira anar i venir amb un interès lleugerament irònic.*)

RAMONET (*al seu pare, al·ludint la INFERMERA*): Un bibelot, aquest practlicant amb faldilles.

RAMON: Ei! Ella vol que li diguin infermera. Té un títol estranger. Per això és tan pedant.

RAMONET: Naturalment! Pedantíssima, però fa bonic. No sé com ha vingut a raure a aquesta casa. Trobo que hi desentona.

RAMON: Ha estat cosa de la Quima, que ja es malfia de les seves forces i vol que tot vagi a la perfecció.

RAMONET: Quina infeliç, aquesta Quima! (Rient:) Ella i en Baldiri deuen ser els únics que estan consternats de debò... (S'acosta a la porta esquerra i parla mirant cap endins.) Ja està!

RAMON (amb sobresalt): Què?

RAMONET: La injecció. Veus? (Fent-ho:) Agafa la xeringueta així, amb dos dits, i empeny l'èmbol amb l'índex... És una artista aquesta infermera.

Se'n va per la porta dreta. RAMON, un cop sol, s'aixeca i fa unes passes amunt i avall, mirant de tant en tant la cambra on agonitza el seu germà. Per l'esquerra entra LLUÏSA.

LLUÏSA: No puc més. És irresistible. Si veiessis com lluita, com es defensa!... Quan me'n recordo de la fi que va fer el meu pobre Freixes, al cel sia. Una cosa dolça, quieta, l'ocellet que s'adorm. Però això! (Assenyalant cap a l'esquerra:) Ah, és una agonia horrible, horrible... Dos cops ha obert els ulls i m'ha mirat amb una mena de fúria!

RAMON: Jo no hi entro per això. Veure'l patir... I sobretot sentir que et mira sense poder esbrinar què vol dir-te amb aquella mirada! Perquè ell no dubtis que encara vol dir alguna cosa...

LLUÏSA: De què?

RAMON: Què sé jo! De les fàbriques, dels barcos, dels diners, del personal... Estic segur que fins al darrer segon de vida tindrà presents tots els seus interessos. És un temperament formidable, no trobes?

LLUÏSA: Massa. (Tots dos resten amatents, fets els ulls a la porta de l'esquerra.) Cal pensar que són vuitanta-quatre anys. Vuitanta-quatre anys!

RAMON: Sí, sí; no me n'oblido, vuitanta-quatre anys.
Sense abdicar, sense cedir, totes les regnes al puny!

LLUÏSA: Ai, no sé; sento un enrenou. No serà que ja... que ja és...

En RAMONET, entrant per l'esquerra, tot fent una mímica ambigua que pot voler dir: «Què hi farem? Fet i fet, és això el que havia de passar.» Seu al sofà i mira a RAMON i LLUÏSA amb curiositat.

RAMON: Però, què passa?

LLUÏSA: Què mires?

RAMON (*empipat pel posat del seu fill*): Ramonet! Vols fer el favor d'explicar?...

RAMONET (*amb veu plàcida i lenta*): Què vols que t'expliqui, papà? És mort. Ja és mort! Em sembla que no cal explicar res més.

RAMON: De debò?

LLUÏSA: Sí?

RAMON i LLUÏSA van cap a la porta esquerra precipitadament, hi desapareixen i tornen de seguida amb posat greu. S'eixuguen les llàgrimes, RAMONET els mira amb curiositat.

LLUÏSA: Déu l'hagi perdonat!

RAMONET (*suaument*): Ah, això sí. Que Déu el perdoni, que el faci entrar de dret al Paradís, que l'instal·li, si vol, en un núvol de preferència...

RAMON: Ramonet, et prohibeixo que parlis així del teu oncle, del meu pobre germà. La mort el fa sagrat. Sembla mentida que ni en aquest moment no t'hagis commogut una mica. Tens un cor de pedra.

RAMONET: Bah! Que tinc el cor de pedra... L'únic que hi ha és que jo soc un home conseqüent... I que vosaltres no ho sou. Veïam per què ploreu, ara?

RAMON: Quina pregunta! Per què plorem? Has vist mai que la mort d'un germà faci riure?...

RAMONET: Hi ha germans i germans. D'ençà que tinc ús de raó que us sento malparlar de l'oncle Sebastià, queixar-vos de la seva tirania, fer vots perquè s'acabi...

LLUÏSA: Tot es perdona, en aquest moment!

RAMONET: De més a més, un home que ha viscut vuitanta-quatre anys, amb la plenitud que ha viscut aquest home, trobo que no és gaire de plànyer. Quants milions calcules que ha arribat a acumular? Setanta? Cent? Dos-cents?

RAMON (*indignat*): Calla!... És una impertinència parlar d'aquestes coses quan tot just acaba d'aclucar els ulls.

RAMONET (*gairebé a part*): Jo em creia que era el moment. (*Pausa breu.*) Suposo que no us ha passat pel cap la idea de renunciar a la seva herència? Oi que no, tieta?

LLUÏSA: Naturalment... Però és una profanació de parlar-ne avui. Ara és l'hora del sentiment. Després ja ens vagarà de pensar en els interessos.

RAMONET: Sí, sí... és clar... Jo encara no es pot dir que faci tard... Tinc vint-i-vuit anys, no estic gaire fet malbé... Però vosaltres...

RAMON: Ramonet! Com t'he de dir que tota aquesta xerrameca és d'una insolència insuportable? Si no pots mantenir-te en l'actitud que escau a un nebot digne, més val que te'n vagis a casa.

RAMONET: Bo! No em voleu entendre. Jo em presento a vosaltres amb el cor a la mà, amb un pom de sentiments frescos com una rosa...

RAMON: Tu el que ets és un cínic!

RAMONET: Trobes, tieta, que soc un cínic?

LLUÏSA: Vés, vés. No et vull escoltar. (*Mirant cap a l'esquerra.*) Pobre Sebastià!

RAMONET: Em sap greu... Amb vosaltres no hi ha res a fer. Jo esperava que després de tants anys de dissimulació, hauria sonat l'hora de parlar clar. (*Monologant:*) Posem que són cent milions; cinquanta per a la tieta i cinquanta per al meu estimat papà, que, naturalment, sabrà protegir el seu hereu...

RAMON (*interrompent-lo*): Te'n vas d'una vegada?

RAMONET: Sí. Me'n vaig a respirar l'aire del carrer.

RAMON: Suposo que no ens avergonyiràs anant a fer el ximple per aquests mons de Déu, mentre el teu oncle és de cos present?

RAMONET: No tinguis por; guardaré les formes... (*Reculant:*) Em vols donar mil pessetes?

RAMON: No!

RAMONET (*anant-se'n*): No? Ara rai! Les demanaré a en Baldiri, al nostre secretari. (*Se'n va pel fons.*)

RAMON (*amb energia, però sense fe*): T'ho prohibeixo!... (*A LLUÏSA:*) Em donarà molts maldecaps, aquest noi.

LLUÏSA: I en el fons, no és dolent.

RAMON: En el fons, no; però quan arribes al fons, ja t'has negat.

LLUÏSA: Vols dir? Jo crec que si haguessis estat més enèrgic amb ell...

RAMON: En fi, veurem... No sé si em farà més por ara, amb diners llargs, que no pas abans... Veurem. (*Pausa breu.*)

LLUÏSA: En Sebastià mort!... No me'n sé avenir.

RAMON: Jo tampoc. És una d'aquelles coses que la raó et diu que han de passar, però que tu no pots acabar de creure. Per llei natural ell havia de morir abans que nosaltres, però, tanmateix...

JOSEFINA *surt precipitadament de l'esquerra i desapareix pel fons.*

LLUÏSA (*alçant-se*): Què passa?

RAMON: Què és això?

JOSEFINA (*tornant per la del fons*): Encara hi ha esperança.

LLUÏSA: De què?

JOSEFINA (*Desapareix per l'esquerra.*): De vida!

RAMON (*estupefacte*): De vida? Ha dit de vida?

LLUÏSA (*Anant anhelosament cap a l'esquerra, agafa instintivament la mà de RAMON.*): Anem a veure què és...

Tots dos desapareixen per l'esquerra. Passen uns segons. Entra pel fons l'AGENT DE POMPES FÚNEBRES acompanyat de la CAMBRERA.

CAMBRERA (*apujant un llum que cremava a mitges*): Segui, segui. Haurà d'esperar uns moments. (*Mirant cap a l'esquerra:*) Encara són allà dins i no goso avisar-los...

AGENT: És igual. No em ve de mitja hora. Mentre soc aquí no soc a una altra banda...

CAMBRERA: Ha dit agent de la Negròfila, oi?

AGENT: No!... Negròfila, no! *Necròfila*, amb c. Com si diguéssim: l'amiga dels morts.

CAMBRERA: *Necròfila*, pompes fúnebres... Molt bé; ja me'n recordaré. (*Se'n va pel fons.*)

L'AGENT deixa sobre la taula la cartera que duu sota l'aixella, i de la cadira estant, inspecciona la sala.

AGENT: Ah, Déu n'hi do! Quan era a l'escala m'he dit: «Un enterrament de tercera, a tot estirar de tercera.» Al rebedor, he pensat que podia ser de segona... i ara, té, fins no em sorprendria que fos de primera.

Entren LLUÏSA i RAMON, per l'esquerra.

RAMON: Que és imbècil aquesta noia!

LLUÏSA: Sí. Abans d'alarmar la gent valdria la pena que s'hi pensés una mica! Quin sotrac!

RAMON: Que li retrobava els pols!... Cabòries! Tot per poder-li clavar una altra injecció... (S'adona de l'AGENT.)

AGENT (*alçant-se, cerimoniós*): Déu els guard, senyors.

LLUÏSA (*a RAMON*): Qui és aquest home?

RAMON: Què se li ofereix?... D'on surt vostè?

AGENT (*interrompent*): Un servidor soc agent de l'Empresa de Pompes Fúnebres «La Necròfila».

RAMON: Bé, però qui l'ha avisat, a vostè?

AGENT: No l'hi sabria dir...

RAMON: Home!

AGENT: Veurà. Ens ha avisat ara mateix un senyor jove, molt ben vestit... Però no ens ha dit qui era.

LLUÏSA: Vols dir que en Ramonet, en sortint d'aquí, no...?

RAMON: No parlis més! És això. Aquell bútxara que sempre vol anar a trenta per hora... (*Al dependent*): Bé. De quina funerària és vostè?

AGENT: De «La Necròfila». La millor, creguin-me. No ho dic per fer l'article... els asseguro que en

quedaran contents de debò. La nostra empresa, no sols serveix un material immillorable, com podran comprovar, sinó que té un personal apte... Els nostres dependents saben tractar els difunts amb respecte. No és allò de fer-los anar de qualsevol manera, com si fossin un trast inútil... No, no... Hi ha sentiment, sap?

RAMON: Sí, sí. Convençut. Anem al gra.

AGENT: Oh, no desitjo altra cosa. (*Obre la cartera i n'extreu papers i quaderns.*) Comencem pel començament. No han donat part al jutjat, oi?

RAMON: No, senyor.

AGENT: Aleshores, faran el favor. (*A punt de prendre notes:*) Noms i cognoms del difunt?

RAMON: Sebastià Saladrigues i Monfort.

AGENT: Sebastià Saladrigues... No serà pas el Saladrigues... cèlebre... el dels ferros?

RAMON (*amb impaciència*): Sí, sí...; el mateix.

AGENT (*alçant-se, ple d'admiració*): El del Banc del Crèdit i Navegació...

RAMON: Sí, sí...

AGENT: Que té gairebé tantes cases com en Rocamora...

LLUÏSA: No li diuen que sí...?

AGENT: ...El que explicaven que havia refusat un títol de marquès, perquè deia que amb dir-se Saladrigues en tenia prou... el multimilionari...

RAMON (*excitat*): Sí! El mul-ti-mi-lí-o-na-ri.

AGENT: Bufa! (*Mirant a l'entorn amb un punt d'esbalaïment i agitant la mà dreta amb els dits inerts:*) Quin tro, una mort així! Confesso que m'afalaga d'haver estat jo l'encarregat de venir a prendre ordres per aquest enterrament... Pobre de mi, m'atipo de pujar escales perquè m'encomanin un bagul de cartró

i quatre ciris com quatre fideus... I d'això en diuen «pompes fúnebres»!...

RAMON (*imperatiu*): Vol fer el favor de seguir omplint aquest full? (A LLUÏSA:) Quin tipu!

AGENT (*inclinant-se de nou sobre el paper, sense adonar-se massa del to comminatiu del senyor RAMON*): Quants anys tenia el senyor Saladrigues?

RAMON: Vuitanta-quatre.

AGENT: Oh! Vuitanta-quatre anys! No ho hauria dit mai. Un home que feia encara tanta forrolla, que figurava pertot...

RAMON: Miri, em vol deixar el full que l'ompliré jo mateix? Serà l'única manera d'enllestir...

AGENT: Perdoni. És que la mort d'un home com el senyor Saladrigues m'impresiona... De Saladrigues no en moren cada dia.

RAMON: Afortunadament.

AGENT: Vostè és de la família, oi?

Entra XEIXÉ per l'esquerra.

RAMON (*irritat*): Germà del difunt; (*assenyalant LLUÏSA*) la senyora és la seva germana (*assenyalant XEIXÉ*) i la senyoreta és la seva neboda. Ho té entès?

AGENT: Moltes gràcies. Però... dispensi... vostès semblen molt més joves que no ell.

RAMON: Ho som. Se n'estranya? És que som germans només de la part de pare. El nostre pare es va casar per segona vegada, als cinquanta-vuit anys... Té prou informació?

AGENT: Molt bé, molt bé.

XEIXÉ (*a tots*): Perdonin. (A LLUÏSA:) Mamà, hauríeu de venir a ajudar-me a treure d'allà dins En Baldiri

i la Quima. Cadascú té agafat l'oncle per una mà
i no el deixen...

LLUÏSA (*condescendent*): Anem-hi.

RAMON (*anant cap a l'esquerra*): Quin parell! (A LLUÏSA:) Haurem de pensar el que en fem, d'aquest parell de saldos!

LLUÏSA (*a XEIXÉ*): Tu també fas uns ulls! I tens les mans glaçades!... Calma, filla, no hi tornis a entrar. Queda't aquí.

XEIXÉ *resta dreta, eixugant-se els ulls*. LLUÏSA i RAMON *desapareixen per l'esquerra*. Pausa.

AGENT (*complimentós*): Estimava molt el seu oncle, senyoreta?

XEIXÉ: Molt més del que em pensava. No l'havia tractat gaire... Acabo d'arribar, com qui diu, del meu pensionat... Però és que és tan trist de veure una persona morta!

AGENT: Sí, és clar, la falta de costum. Si en veiés deu o dotze cada dia com un servidor! El costum fa miracles! Vol creure que si passo un dia sense veure cap difunt em fico al llit amb una mena de recança? I això que, pobre de mi, no tinc la més petita participació en el negoci.

XEIXÉ (*astorada*): Perdoni, vostè qui és?

AGENT: Un modest agent de «La Necròfila», Empresa de pompes fúnebres.

XEIXÉ: Ah!

AGENT: ...Per servir-la.

XEIXÉ: Gràcies.

Surten per l'esquerra RAMON i LLUÏSA acompanyant BALDIRI i QUIMA, aquests dos trasbalsats.

RAMON (*a QUIMA i BALDIRI*): Apa, prou. No us desespereu així.

LLUÏSA: Hauríeu de tenir més serenitat... Déu meu!
És una gran desgràcia, però podíeu estar més preparats per rebre-la. Que potser pensàveu que el meu germà podia viure eternament?

QUIMA: Tant de bo!

BALDIRI: S'ho mereixia! Era un caràcter tan sencer! Pensar que encara no fa vuit dies aquí mateix em va donar una puntada de peu...

LLUÏSA: Oh!

RAMON: Quines coses de retreure!

BALDIRI: No. Si ho retrec amb gust... Durant els vint-i-cinc anys que li he fet de secretari, potser me n'ha donat deu o dotze, de puntades de peu... Totes les recordo amb agraïment... Eren tan justes, tan carregades de raó... Si m'hagués tractat com un dependent, al primer nyap m'hauria plantat al carrer; era el seu sistema. A mi no, a mi volia esmenar-me, millorar-me... M'estimava!...

LLUÏSA: Ai, Baldiri, encara em faries riure!

BALDIRI: La senyoreta Lluïsa creurà que és el trasbals que estic passant el que em fa parlar d'aquesta manera... Però aquí hi ha la Quima que m'ha sentit dir sempre el mateix.

QUIMA: Hi ha coses que per anys que visquem... i jo no en viuré gaires, després d'aquest cop. (*No pot seguir.*)

RAMON (*una mica impacient*): Per l'amor de Déu!

LLUÏSA (*a la seva filla, que en veure plorar a QUIMA, plora de nou*): Prou, nena, prou. Domina't una mica com em domino jo, no facis cas a aquest parell de Magdalenes.

QUIMA: Els semblarà que soc una pobra vella que repapieja... No hi puc fer res més... És una

catàstrofe tan grossa, tan inesperada, per mi!
Dimarts passat, quan el senyor sortia de donar-se la dutxa...

LLUÏSA: Encara es donava la dutxa?

QUIMA: Cada matí! Tant si plovia com si glaçava... Del llit a la dutxa.

RAMON: Ja et dic jo...

BALDIRI: El senyor —al cel sia— no era de la mateixa argila que nosaltres!

XEIXÉ: Quima, què va passar dimarts darrer? Ens ho has començat a explicar, però no has acabat.

QUIMA: Ai, Xeixé, si no sé on tinc el cap, pobra de mi.
Deia que dimarts passat, sortint de la sala de bany, em va dir: «Quima, t'entossudeixes a posar-me roba interior de llana, i jo la vull de cotó. De-co-tó!» I és que jo no me'n sabia avenir que en aquests dies tan dolents que fa pogués anar amb samarreta de no-res, com un jovenet de vint anys.

RAMON (*interrogant*): Bé. Acabem amb el senyor?
(*Per l'AGENT.*)

XEIXÉ agafa pel braç a QUIMA i molt afectuosament se l'emporta pel fons.

RAMON (*després que han sortit QUIMA i XEIXÉ, a l'AGENT*):
Continuï.

AGENT: El senyor Saladrigues era casat o vidu?

LLUÏSA: Solter.

AGENT: Saben si ha atorgat testament?

LLUÏSA (*vacil·lant*): Suposem...

RAMON (*decidit*): Ho ignorem; no podem pas declarar una altra cosa.

BALDIRI (*amb una mena de sobresalt*): Testament...
Ai, ai, ai!

LLUÏSA: Què et passa?

BALDIRI (*consternat*): Si el senyor Sebastià, al cel sia,
pogués tornar a la vida, em plantaria una altra
puntada de peu...

RAMON: Què t'empatolles? Aquest home té l'obsessió de
les puntades de peu.

BALDIRI: Imaginin que el senyor Sebastià, al cel sia,
m'havia dit no sé quantes vegades: (*amb autoritat,
imitant el difunt*) «Baldiri, així que jo acluqui els
ulls vas al secreter del despatx, i en el segon calaix
de mà esquerra, trobaràs una carpeta gran amb
instruccions; l'obres i les fas complir.»

LLUÏSA (*amb alarma*): Què dius, ara?

RAMON: Instruccions?

BALDIRI: Aviat sortirem de dubtes. (*Treu un portaclaus
i en tria una. Va cap al secreter que és al fons i diu
tot obrint-lo:*) Amb el tràngol, me n'havia oblidat
del tot; però, en sentir la paraula «testament»
ha semblat que s'engegava una molla de la meva
memòria. Veiam. Segon de l'esquerra... Això és...
Mirin-lo! És aquí, efectivament. (*Treu un sobre gran,
lacràt.*) «Instruccions a complir de seguida de la
meva mort.»

RAMON: Cuita, cuita!

LLUÏSA: Ai, sí! Cuita (A RAMON:) Quina ansietat!

BALDIRI *desclou el sobre amb nerviositat. N'extreu
un paper que RAMON llegeix àvidament per damunt
de la seva espatlla.*

RAMON: Ja ho veig! Instruccions sobre el seu
enterrament... I amb quina minuciositat! Taüt de
cedre, folrat de zinc, amb aplicacions d'argent

oxidat... Cotxe especial per corones... Lacais a la Frederica... Sis cavalls... Cinquanta nens de la Casa de Caritat. Donem-li aquesta nota al senyor (per l'AGENT de pompes fúnebres), que la copiï i ens estalviem tota la feina... (Pren el paper dels dits de BALDIRI i el lliura a l'AGENT.) Apa. Treu més papers. (BALDIRI treu un paper-tela on hi ha un projecte arquitectònic.) Fins el projecte de panteó que cal erigir al Cementiri del Sud-oest. (A LLUÏSA:) No ens deixarà cap iniciativa, no; quin home! (BALDIRI treu més papers escrits.) Ja ho veig... Llista de persones a les quals cal telegrafiar la seva mort... Una altra cosa... Cuita, Baldiri.

BALDIRI: Nota relativa...

RAMON (sempre al costat de BALDIRI, interrompent): A la seva darrera voluntat... Això, això!... Bah! (Després de devorar-la amb els ulls.) No avancem gaire. Només diu que el seu testament és depositat en mans del Notari Arnau.¹ Del contingut no en parla... (A BALDIRI:) Veiam, si hi ha res més.

BALDIRI (amb la mà dins el sobre): Sí... Encara hi ha un sobre petit... (El llegeix.) «Esquela a publicar en tots els diaris de Barcelona, ocupant mitja plana.»

RAMON (a LLUÏSA, separant-se del costat de BALDIRI): Figura't, fins el redactat de l'esquela! I la mida!

LLUÏSA: Sembla increïble! Quina previsió!...

BALDIRI, que ha obert el sobre i s'ha posat a llegir l'esquela, dona senyals d'un estupor que li lleva la facultat de parlar.

RAMON (a LLUÏSA): Quina malfiança! Devia témer que no fóssim bons ni per prendre aquestes disposicions

¹ En la primera versió el cognom del notari era Crehuet, potser com una picada d'ull a Pompeu Crehuet (Barcelona, 1881-Sant Feliu de Guíxols, 1941), que pertanyia a una família de notaris.

elementals. Arriba a ésser odiós! Francament odiós aquest desig de sobreviure... per manar, per seguir manant.

LLUÏSA (*que s'adona de l'estupefacció de BALDIRI, que rellegeix l'esquela i mira l'un, i mira l'altre, i mira cap a la porta esquerra*): Què tens, Baldiri? (BALDIRI *prova de pronunciar alguna paraula, però no pot.*)

RAMON: Què t'has tornat mut?

BALDIRI (*després d'algun embut, a RAMON*): Tingui...
Llegeixi... (*Li dona el paper que té als dits.*)

RAMON (*amb gran exaltació*): No pot ser! Això és una aberració! (A BALDIRI:) Estàs segur de que això ho ha escrit ell?

BALDIRI (*fent que sí amb el cap*): La seva lletra...

LLUÏSA: Però què és?... No em feu glatir! Digues!

RAMON (*posant el paper sota els ulls de LLUÏSA i assenyalant amb el dit*): Mira!

LLUÏSA: «La seva desconsolada esposa Joaquina Santaló i Bulbena!...» (*Assenyalant la porta dreta*): La Quima!

RAMON: Casat amb la Quima! Ja ho veus!

LLUÏSA: No, no... Això ha d'ésser una invenció del difunt... per mantenir-nos una estona amb l'ai al cor...

RAMON: Em temo que no... Pensa que aquesta esquela és la que ell mana que es publiqui a tots els diaris. (*Girant-se vivament a BALDIRI*): Però, tu bé ho sabies, que el meu germà s'havia casat amb la Quima?

BALDIRI: No; cregui'm que no.

RAMON: Vaja! Tu que eres com un gosset enganxat sempre a les sabates del meu germà, ens vols fer creure que ho ignoraves..

BALDIRI: Li juro que ni ho sabia, ni ho sospitava, ni mai m'havia passat pel pensament... Per a mi és una sorpresa indescriptible...

RAMON (*exaltadíssim*): Aleshores, cridem-la.

BALDIRI (*anant cap al fons*): Sí, sí... Quima!

LLUÏSA (*amb vehemència*): Quima!

RAMON (*igual*): Quima!

AGENT: (*Alçant-se de la cadira i deixant la ploma.*) Quima!

TELÓ

ACTE SEGON

El mateix decorat. En alçar-se la cortina entra la CAMBRERA pel fons, es decanta i deixa pas a la SRA. GIRALT,² dona de mitjana edat, vestida amb sòbria elegància matutina.

CAMBRERA: Segui, senyora. Faci el favor.

SRA. GIRALT (*sense fer-li cas*): Digui-li a donya Lluïsa que és qüestió d'un minut... Només el temps de saludar-la.

CAMBRERA: Sí, senyora.

SRA. GIRALT: Suposo que està llevada...

CAMBRERA: Ui, no en fa poca, d'estona.

SRA. GIRALT: M'ho pensava. No deu dormir gaire, aquests dies...

CAMBRERA (*evasiva, sense deixar-se anar a la confidència*): Em sembla que no...

SRA. GIRALT: Naturalment...

CAMBRERA (*retirant-se per la dreta*): Amb permís....

La SRA. GIRALT inspecciona l'estança amb tafaneria. Entra LLUÏSA per l'esquerra i l'atrapa d'esquena inclinada sobre la taula contemplant algun objecte.

LLUÏSA (*a part, des del llindar*): Què voldrà aquesta mala pècora. (*En veu alta*: Bon dia, Adelina.

SRA. GIRALT (*cuitant a abraçar LLUÏSA amb escarafalls*): Ai, estimada Lluïsa, m'hauràs de perdonar... Ja sé que no rebeu ningú... I me'n faig càrrec. Però passava

² En la versió inicial la intempestiva irrupció de la senyora Giralt no es produïa, l'expectació de les coneixences es materialitzava a través d'una conversa telefònica.

per davant de la porta i no he pogut resistir el desig de pujar a fer-te una abraçada.

LLUÏSA (*amb un deix tot just perceptible d'ironia*): Tu sempre tan atenta. Seu, seu.

SRA. GIRALT: No voldria fer nosa.

LLUÏSA: Tu, nosa? Vols callar!

SRA. GIRALT: Com te trobes?

LLUÏSA (*afectant serenitat*): Ja ho pots suposar.

SRA. GIRALT: Realment, el cop ha estat terrible.

LLUÏSA (*fent el desentès*): Veient-lo tan robust ens oblidàvem de la seva edat.

SRA. GIRALT: Oh, no parlo pas del difunt... Tots hem de morir; ja ho sabem. Jo em referia... (*S'atura tot mirant a dreta i a esquerra com si no gosés continuar.*)

LLUÏSA: A què?

SRA. GIRALT: Temeraria ser indiscreta... (*Abaixant la veu i acostant-se a LLUÏSA:*) Ella... deu viure aquí... oi?

LLUÏSA: Ella?

SRA. GIRALT: Sí... Vull dir la criada... la vídua.

LLUÏSA: Ah!... Sí... De moment tots vivim aquí.

SRA. GIRALT: Ben fet! Per l'amor de Déu, no abandoneu cap posició. Fora un error. La convivència amb aquesta mena de gent deu ser molt incòmoda, ja ho comprenc. Però necessària... «Sentinella alerta!» «Alerta està!»...

LLUÏSA (*rient com si li fes gràcia*): Tens uns acudits...

SRA. GIRALT: Consti que et planyo... Tots et planyem. Amb el meu marit en parlem tot el dia. La lectura de l'esquela ens va deixar petrificats. I després, als funerals, que et prenguessin a tu el cap de dol... Hi ha coses...

LLUÏSA (*dominant-se amb un visible esforç*): Què hi vols fer? Coses de la vida. El meu germà no és pas el primer que a les seves velleses ha tingut una ofuscació semblant...

SRA. GIRALT: Admiro la teva resignació, perquè, filleta, les conseqüències d'aquesta mena d'ofuscacions, com tu dius, solen ser molt doloroses.

LLUÏSA: Les conseqüències encara no les coneixem...

SRA. GIRALT: No? Doncs jo no sé d'on he tret que aquest matí havia de tenir lloc l'obertura de testament...

LLUÏSA: En efecte: estàs ben informada...

SRA. GIRALT: I no en sabeu res?

LLUÏSA (*encarcarada*): No.

SRA. GIRALT: El teu germà hi deu ser?

LLUÏSA: A on?

SRA. GIRALT: Al jutjat.

LLUÏSA: No. És a casa. (*Amb sobtada inspiració*): El vols veure? (*Anant cap a la dreta i cridant fort*): Ramon!... Ramon!...

RAMON *entra precipitadament per la dreta.*
Vesteix bata i duu un feix de cartes a la mà.

RAMON (*abans de veure la visita, malhumorat*): Què vols? Per què crides?... Qualsevol diria que es cala foc. (*Veu ADELINA.*) Ah, perdona, estimada Adelina. (*Li estreny la mà.*) Com esteu?

SRA. GIRALT: Nosaltres bé, gràcies a Déu. He pujat en un salt i me'n vaig. Deveu estar neguitosos... No saber encara res...

LLUÏSA: Lamento que te'n vagis tal com has vingut. Però encara no tenim cap notícia del Jutjat.

RAMON (*a la seva germana*): Ah, venia per això?

LLUÏSA: Naturalment! Els bons amics són per aquestes ocasions...

SRA. GIRALT: Ho pots ben dir. Pocs n'hi haurà que s'interessin per la vostra sort com nosaltres...

LLUÏSA: Ho crec.

SRA. GIRALT: Adeu, Ramon. Almenys podré dir que us he vist a tots dos plens de coratge i d'enteresa.

LLUÏSA: I mira que se'n necessita per suportar certes coses i certes oficiositats.

SRA. GIRALT: Ho imagino... potser millor que vosaltres mateixos. Vosaltres, tancats aquí dins, no podeu sentir el que diu la gent... És horrible!... Sembla mentida!... En lloc de compadir-vos...

LLUÏSA: Ens bescanten.

SRA. GIRALT: Sí, filla. Jo li dic al meu marit: «Són hienes!».

RAMON: Però tu ens deus defensar?

SRA. GIRALT: Com una lleona! No faltava més.

LLUÏSA: Una cosa més que t'hem d'agrair.

SRA. GIRALT: Fuig dona. Ho faig amb gust. Adeu, Lluïsa.
(*Es besen.*) Ramon (*encaixant*), maneu sempre.
(*Anant cap al fons*.) I, sobretot, no us acovardiu, no us acovardiu... (*Surt amb LLUÏSA.*)

RAMON *queda al mig de l'escena mirant-la desaparèixer ple de furor contingut. Branda el cap. Treu de la butxaca el seu feix de cartes i el llença sobre la taula.*

RAMON: Uns en persona i altres per carta, tothom, tothom t'ha de clavar la seva fiblada...

Reapareix LLUÏSA.

LLUÏSA: Parles sol...

RAMON: Per què m'has fet sortir? No tenia cap necessitat de veure aquesta idiota devorada per la tafaeria.

LLUÏSA: Volia que m'ajudessis a suportar-la. Si triga un minut més a anar-se'n, esclato.

RAMON: És indecent... Si et llegís aquest feix de cartes de condol... Potser no n'hi ha una que no dugui la seva gota de verí.

LLUÏSA: No, gràcies. Jo també tinc la meua col·lecció. I he optat per no obrir-les. No tinc nervis per a aquesta mena de lectures.

RAMON: Doncs jo vull saber on arriba la malícia humana... Té: escolta el que diu el nostre gran amic Vilardebò...

LLUÏSA: No! Per favor...

RAMON: Sí, val la pena...

LLUÏSA (*quasi histèrica*): Ramon, no em turmentis més!

RAMON (*impressionat*): Està bé... Assossega't. Miraré de pair la píndola tot sol... (*Torna el feix de cartes a la butxaca. Pausa breu.*) A estones encara em sembla que tot plegat és un mal somni... És tan gros el que ens passa...

LLUÏSA: I tant! I al capdavant no has anat al jutjat amb en Ramonet?

RAMON: No. M'he estimat més esperar-lo aquí. Ja vàrem fer-li poders per a això... per poder-nos estalviar males estones. M'ha promès que de seguida que sigui obert el testament i en sàpiga el contingut, d'una manera o altra me'l comunicarà. Si ell ha de quedar-se al jutjat per signar algun document, m'escrirà dues ratlles i me les enviarà pel cotxer...

LLUÏSA: Sí, sí, però jo en el teu lloc, no hauria tingut la calma d'esperar... Per estalviar-se cinc minuts d'aquest infern es pot fer tot, tot...

RAMON: Per què no hi anaves tu al jutjat! Hi tenies el mateix dret que jo.

LLUÏSA: A una senyora no li escau de fer aquests papers.

RAMON: Ni a un senyor tampoc! No faltava sinó que comparegués al jutjat aquest matí... amb l'expectació que hi deu haver... Potser periodistes i tot... No, no, no... Si hem de caure, almenys que caiguem amb una mica d'elegància.

LLUÏSA: Quina hora tens?

RAMON (*mirant el rellotge*): Dos quarts d'onze.

LLUÏSA: Ja deu estar fet, no et sembla?

RAMON: Si tothom ha estat puntual, em penso que sí... L'obertura d'un testament no sembla que hagi d'ésser joc de moltes taules... Però aquesta gent dels jutjats en sap tant, de complicar les coses.

*Sona el timbre del telèfon
que hi ha sobre la taula.*

LLUÏSA: Potser ja és en Ramonet...

RAMON (*anant cap al telèfon i agafant l'auricular*): Potser sí. (*Al telèfon*): Digui, digui. Sí, senyora... Ah, la senyora Miró... Molt bé; de seguida... (*A LLUÏSA*): Què voldrà aquesta xafardera?

LLUÏSA (*agafant l'auricular*): Ets tu, Maria? Tots bé, gràcies. I vosaltres?... No t'entenc... No cridis; et sento bé... però no entenc a què et refereixes. (*Mirant a RAMON significativament*): El matrimoni del meu germà? Sí, sí, inesperat, completament inesperat... No sabem... Ho ignorem... Cal creure que no ens haurà oblidat... Sí, l'obertura del testament era assenyalada a les deu, però no en sabem res... Gràcies... Ets molt amable. (*Deixant l'auricular amb continguda violència*): Insolent! Ha gosat demanar-me si som hereus o no. Insolent!

RAMON: I tant! Per molt amiga teva que sigui, no té dret a demanar per telèfon aquestes coses...

LLUÏSA: I encara, si fos un moviment d'amistat... Fins de pura tafaneria...

RAMON: Vols dir que és una altra cosa? (LLUÏSA fa un gest mig evasiu, mig de fàstic.)

LLUÏSA: Sí, sí; és això. Fa tres o quatre mesos, total tres o quatre mesos que dec al seu marit el collaret de perles de la nena... Deu témer que segons com vagi l'herència l'hi deixaré de pagar.

RAMON: La gent és impressionable! No ho hauria dit mai. Jo també en aquests dies he rebut dos o tres emissaris que no venien sinó a explorar el terreny. (Pausa.) A estones diries que tothom s'ha conjurat per donar-te la sensació que ets un comerciant que s'acaba de declarar en fallida. I això és estúpid! Ni tu ni jo no tenim cap negoci. Situem-nos: ha mort el nostre germà. És una desgràcia. Ha mort deixant una vídua; és una altra desgràcia. Però per molt que la vulguem exagerar, diantre! No...

LLUÏSA (interrompent): És el que jo dic. Potser deixarà a la Quima un bon llegat, però no el gros de l'herència. Si de debò hagués estimat aquesta dona no hauria tingut el matrimoni secret com si fos un delicte.

RAMON: Naturalment!

LLUÏSA: La llàstima és que hàgim consentit la publicació de l'esquela. Això ha estat una bomba llançada al mig de la plaça de Catalunya. Tothom n'ha hagut de tenir esment.

RAMON: Impedir la publicació de l'esquela! Ja vas veure que en la tessitura que es va col·locar en Baldiri era impossible.

LLUÏSA: Amb quin braó va defensar els drets de la Quima! El trapella! Un home que semblava un anyell, incapaç de plantar cara a ningú... Ha trigat ben poc a treure les urpes.

RAMON: Aquest matí l'he topat al menjador i m'ha dat el «bon dia».

LLUÏSA: Hipòcrita!

RAMON: Jo li he girat la cara, naturalment. D'ençà de la famosa discussió amb en Sebastià de cos present, no li he tornat a dirigir la paraula.

LLUÏSA: Mira que sortir amb la història que no ens volia cap mal, però que no podia trair la confiança del seu amo. Ah! Déu faci que no me'l trobi al davant, perquè no sé si sabré estar-me d'esgarrapar-lo.

RAMON: I aquest home diuen que ha estat enamorat de tu!

LLUÏSA: Calla! No m'ho retreguis, que em posaré més nerviosa del que estic... Tot plegat era una invenció que feia córrer el nostre germà per mortificar-me.

RAMON: Doncs, jo creia, em semblava que la cosa tenia algun fonament.

LLUÏSA (*esgarrifada*): Mira; fes el favor, deixem-ho. (*Pausa.*)

RAMON (*mirant el rellotge*): Veiam fins a quina hora ens haurem de migrar!

LLUÏSA: Jo no em faig il·lusions. Ens tocarà esperar fins a migdia.

RAMON: Sí, és clar; abans no s'hagi reunit tothom i hagin acceptat els poders... de seguida passa una hora... Després, obertura de la plica... lectura del testament... diligències que hauran d'estendre... què sé jo!

LLUÏSA: Déu meu! I que a les lleis no hi hagi res per evitar aquestes infàmes. Digues que en aquest món tot és a punt perquè els brètols se la campin com vulguin i encara hagin de fer-los la gran reverència... Ah, però jo a la Quima li he cantat les quaranta.

RAMON: Quan?

LLUÏSA: Ja veuràs. A les sis ja no podia tenir-me al llit. He pensat: què faig? M'he llevat amb la intenció d'anar a missa a Sant Jaume. Quan passava pel corredor veig la Quima que s'esmuny cap a la sala; jo que l'atrapo... T'asseguro que m'ha sentit!

RAMON: M'ho penso.

LLUÏSA: Li he dit que seduir un vell de vuitanta anys és més repugnant que conquerir un noi de setze; li he dit que havia abusat de la nostra confiança, que s'havia posat al mateix nivell que les dones de la vida que pasturen a la matinada... que impedir que les herències facin el seu curs natural és com sortir a robar a la carretera...

RAMON: I ella, què responia?

LLUÏSA: Plorava i només sabia dir (*estrafent-la*):
«Soc innocent!» «Soc innocent!».

RAMON: Una innocència de cinquanta-vuit anys.

*XEIXÉ entra pel fons i para esment
a la conversa.*

LLUÏSA: Jo em trenco el cap per esbrinar què hi ha pogut trobar, en aquesta dona?

RAMON: No ho sé.

LLUÏSA: No és cap bellesa. No és jove. No té cap cultura. Per no tenir no té ni un passat escandalós. No m'ho explico!

XEIXÉ: Perdona, mamà. Parleu de la Quima?

LLUÏSA: Naturalment. De qui vols que parlem?

XEIXÉ: Us asseguro que és una pobra dona.

LLUÏSA: Mira, Xeixé: no em facis dir disbarats. T'has penetrat ben bé del que ha fet aquesta pobra dona? Encara no has comprès que s'ha aprofitat de l'ocasió per engatussar el teu pobre oncle i

probablement per robar-nos a tots l'herència que ens pertocava?

XEIXÉ: Si la sentissis a ella, no pensaries així.

LLUÏSA: Jo no l'he de sentir per res, ni tu tampoc! No t'ho vaig dir? No vull que facis conversa amb aquesta dona.

XEIXÉ: Es passa tot el dia en aquesta habitació (*assenyalant la porta*), plorant com una desesperada. Bé ha d'anar algú a treure-la d'allà i dir-li una paraula de consol...

LLUÏSA (*després de mirar XEIXÉ mig furiosa, mig compassiva, a RAMON*): Oh, quina pega! Haver-me sortit una noia sentimental! En farà, de bestieses! Encara diuen que els pensionats endureixen el caràcter de les noies... Que mirin aquesta, que me l'han tornada de Suïssa amb un cor de mantega. Tu et queixes... Jo m'estimo mil vegades més el cinisme del teu fill. (*Gest dubitatiu de RAMON.*) Ara, almenys, s'ha situat; va i ve de Madrid en quaranta-vuit hores per escurçar el nostre turment, coneix els seus interessos!

RAMON: Veurem quant durarà... Quina hora tenim?

XEIXÉ (*mirant el seu rellotge*): Les dotze, aviat.

RAMON (*alçant-se nerviós*): Ja deu ser a punt d'acabar... Em vaig a vestir per si em calgués sortir de seguida.

LLUÏSA: Jo vaig a prendre una tassa de te. Avui gairebé no he desdejunat.

Surten ell per la dreta i ella pel fons.

XEIXÉ, *així que resta sola, va cap a la porta esquerra i l'obre poc a poc.*

XEIXÉ: Ah! (*Surt i torna a entrar de seguida amb QUIMA.*) Ja ho suposava que eres allà dins.

QUIMA: No sé per què no m'hi deixes estar. És l'únic lloc de la casa en què em trobo bé...

XEIXÉ: A fe que sí! No hi pares de plorar.

QUIMA: No hi fa res. Estic sola amb els meus records i sé que ni el teu oncle ni la teva mamà no vindran a dir-me coses... que no m'haurien de dir... No els agrada d'entrar a la cambra on va morir el seu germà... El pobre va cometre el gran crim de casar-se amb aquesta desgraciada! I no l'hi perdonen! No l'hi perdonen!

XEIXÉ: No hi tornem! No t'he dit que jo estava convençuda de la teva bona fe?

QUIMA: Tu sí, perquè ets un àngel. (Seu.) Però els altres...

XEIXÉ: I al capdavant què, els altres? Tu no tens la consciència tranquil·la? No saps del cert que has obrat amb la millor intenció del món?

QUIMA: Pobra de mi; no he fet res per arribar a ser la dona del senyor, al cel sia. Va ser ell, ell, que fa tres anys va entossudir-se a que ens casessin... I t'adverteixo que ni abans ni després de casar-nos... però això no són coses per parlar amb una senyoreta...

XEIXÉ (mig rient): Si tot això ja m'ho has explicat tres vegades!

QUIMA: És que tu i en Baldiri sou els únics que em voleu escoltar en aquesta casa, i jo no tinc altre consol que repetir que no soc cap mala dona. Fa tres anys, el senyor va prendre mal al magatzem i va desllorigar-se un peu que pensàvem que quedaria coix; el vaig servir com sempre: tan bé com sabia. El dia que es va tornar a llevar, vet aquí que em crida i m'agafa la mà. (Ho fa.) Mai, en vint-i-cinc anys, no havia fet semblant cosa. I em diu: «Quima, ets una bona dona i he decidit que ens casem». Tal com ho sents, així, tot d'un plegat... Vaig témer que no s'hagués tornat boig. Li vaig dir que era un disbarat, que sí era perquè seguíu portant-li la

casa —única cosa perquè amb prou feines servia— no calia pas un matrimoni que seria mal vist per tothom. Figura't una infeliç com jo casada amb el senyor Saladrígues! No em va voler escoltar... Per sort, després del casament tot va seguir igual que abans. Només alguna vegada quan érem sols i ell se n'adonava, em deia: «Quimeta, som marit i muller, no te'n recordes?» Això ha estat aquest matrimoni que fa tant soroll... I que jo encara no he comprès per què es va fer. Veus? Si el senyor no s'hagués casat amb mi, jo almenys el podria plorar en pau, sense que ningú insultés les meves llàgrimes...

XEIXÉ: Prou! No vull que en parlis més. (*Li eixuga els ulls i li arranja el pentinat.*)

BALDIRI *treu el cap amb cautela per l'esquerra*
i en veure soles a XEIXÉ
i QUIMA entra sigil·losament.

BALDIRI: No faig nosa?

XEIXÉ: No, home, no; seu.

QUIMA (*mirant a BALDIRI*): Baldiri! (*Plora, tot bellugant el cap amb consternació.*)

BALDIRI (*entendrint-se i traient el mocador*): Quima!

XEIXÉ: Ja hi tornem a ser! Mira: si us poseu d'aquesta manera no us deixaré estar plegats.

BALDIRI: Perdoni, la senyoreta, però és que en aquestes últimes hores m'he sentit dir unes coses... El difunt, al cel sia, no era un home que et tractés amb guants blancs... M'havia donat més d'una puntada de peu... Em deia capsigrany, tros d'animal, imbècil i tot... Però això no té cap importància, senyoreta! Ell ho deia a fi de bé. Eren mostres de la seva gran confiança en mi... Però, el senyor Ramon, el seu oncle, senyoreta... Insulta d'una manera... Pillet, lladre, poca-vergonya... oh, i altres penjaments que no puc pas repetir... Aquests senyors fa l'efecte

que no saben certes paraulotes, però, fillets, quan es destapen... Perdoni, senyoreta... No sé ben bé el que em dic.

XEIXÉ: Assossegueu-vos. Tot això passarà, tot s'adobarà. Tingueu confiança.

BALDIRI (a XEIXÉ): Ja es veu que la senyoreta és jove i que ha viscut molt temps fora d'aquí. Això (*assenyalant QUIMA*) no es perdona mai!

XEIXÉ: Qui sap! Quan s'arribin a convèncer que no és el resultat del complot que suposen...

BALDIRI: No se'n convenceran mai, senyoreta, i Déu sap quins sacrificis faria per treure'ls aquests mals pensaments del cap. Als seus ulls aquesta bona dona que no ha fet sinó treballar i migrar-se pel benestar del senyor, al cel sigui, serà una bruixa. I ells que --perdoni'm, però és la veritat-- ells que no han fet sinó desitjar-li la mort per heretar-lo, viuran convençuts que són la gent més decent del món... I esperi's. Ara ve l'obertura del testament! No puc preveure com serà; el senyor, al cel sigui, tenia una manera tan estranya de fer les coses... Però, sigui com sigui, hi haurà gemecs i males cares. Tingui compte qui li ho diu... Això si no surt un plet d'aquells que fan rics a tres o quatre advocats...

Sona el timbre del telèfon que hi ha sobre la taula.

XEIXÉ agafa l'auricular.

XEIXÉ: El senyor Ramon Saladrigues...? Sí, senyor... De part de qui li diré?... Molt bé: de seguida... (*Deixa l'auricular.*) Vaig a avisar-lo. (*Se'n va per la dreta.*)

BALDIRI (a QUIMA): Anem.

QUIMA: Sí, sí... És millor.

Se'n van per l'esquerra.

RAMON (*entrant per la dreta, seguit de LLUÏSA, dona una mirada iracunda als que se'n van*): Mira, mira, com fugen... Sortirem de dubtes!... (A LLUÏSA amb l'auricular als dits i després d'escoltar uns segons ràpid:) No és en Ramonet, no; diu que és un amic seu que ens telefona perquè no estiguem impacients... Sí, sí, l'escolto... I ara! Tot per a beneficència?... (Amb veu estrident:) Vostè em parla del testament del senyor Saladrígues, que s'obria avui al jutjat del Nord... Oh, no cridi, no cridi... El voldria veure al meu lloc... De teves a meves... Entenc... Gràcies... Gràcies... (Deixa l'auricular a lloc i es deixa caure sobre una cadira de braços.)

LLUÏSA (*esgarriada, acostant-s'hi*): He sentit bé? Tot va a la beneficència?

RAMON, amb gestos, diu que sí,
i assenyala el telèfon.

LLUÏSA (*adreçant-se al seu retrat amb ràbia creixent*): Això no s'hi val! Mal germà! Això no s'hi val! Fer-nos la figuereta durant trenta anys amb els teus milions per acabar deixant-los als hospitals o a la Casa de Caritat!... Infame! Un home que s'ha passat la vida escanyant el proïsme i ara es despenja amb un testament benèfic!

RAMON (*Comença amb sarcàstica lentitud, després es va exaltant.*): Això m'ho podràs dir a mi... Però la gent no en voldrà saber res. Per al públic, en Sebastià Saladrígues serà un filantrop. Ja veuràs com donaran el seu nom a un carrer, com li alçaran un monument en qualsevol pati de qualsevol hospital... Fins ens invitaran a nosaltres mateixos a assistir a la inauguració...

LLUÏSA (*sarcàstica*): I hi haurem d'anar i somriure a dreta i esquerra, plens d'una unció...

RAMON: Hi haurà l'alcalde, el capità general, el rector de la universitat, el governador civil, el president de l'audiència.

LLUÏSA: El bisbe...

RAMON: El bisbe... El comandant de marina, el president de la diputació... El cap d'obres públiques... Una veritable apoteosi...

LLUÏSA: I nosaltres, convertits en uns comparses... Sense cap personalitat!

RAMON: Sense cap pesseta!

XEIXÉ entra.

LLUÏSA (*li obre els braços*): Filla meva!... Desheretats... Res... Res...

XEIXÉ: Però qui us ho ha dit?

LLUÏSA: Per telèfon... Fa dos minuts, un amic d'en Ramonet...

XEIXÉ: Qui sap? Potser serà un malentès... Deixeu que vingui en Ramonet i que us informi bé, abans de desesperar-vos. Si efectivament ha acabat la cerimònia del jutjat, no pot pas trigar gaire.

RAMON: Podem esperar... però serà el mateix... En el fons, jo no imaginava una cosa gaire distinta... El nostre germà era una mala ànima... (*Parant l'orella cap al fons*;) Aquest cop no ha estat el de la porta? Potser és en Ramonet... Sí, sí... És ell...

RAMONET entra pel fons traient-se l'abric i tira el capell sobre el sofà; mira successivament el seu pare i la seva tia, amb un posat mig piadós, mig sarcàstic.

LLUÏSA: És tal com ens has fet telefonar, oi?

RAMONET (*sorprès*): Com jo us he fet telefonar?

RAMON: No fa cinc minuts un senyor, per encàrrec teu, ens ha telefonat que tota la fortuna anava a beneficència.

RAMONET: Bola! Jo no he encarregat res a ningú. Això ha estat algun plaga amic teu que ha sentit el vent sense saber el torrent.

RAMON: Hi ha cada brètol! Però, digues, la nova és certa?

RAMONET: No del tot. El testament, que és redactat el 4 d'agost de l'any 1903,³ de puny i lletra de l'oncle i amb una cal·ligrafia que jo la voldria per a mi...

RAMON: Al gra, home, al gra!

RAMONET (*sospirant*): El gra és molt amarg. Atenció! Un llegat de 250.000 pessetes per a la Xeixé.

LLUÏSA (*despectiva*): Misèria!

RAMONET: Un llegat de 150.000 per a mi... Evidentment, no he estat el seu tipus. No li he fet mai gens de gràcia!

RAMON: Continua!

RAMONET: Aquesta casa per a tu, caríssim papà. La casa dels avis, la casa pairal... Ho diu així mateix el testament.

RAMON (*alarmat*): I res més?

RAMONET: Ni una malla.

RAMON *resta estabornit,
amb la mirada fixa.*

LLUÏSA: I jo?

RAMONET: A tu et deixa la seva propietat d'Arbúcies.

LLUÏSA: I res més?

RAMONET: Ni un clau.

³ Atès que la primera versió succeïa l'any 1927, les xifres també van canviar en la versió esmenada. En el figurat testament redactat per l'oncle l'any 1925, les 250.000 de Xeixé eren 500.00 i el llegat de Ramonet es fixava en 250.00 pessetes.

LLUÏSA: Oh!

RAMON: T'envia a pagès!

LLUÏSA: De manera, que tota la resta, fàbriques, cases, barcos, negocis...

RAMONET: Van a parar a en Baldiri i a la Quima, per parts iguals...

LLUÏSA (*interrompent*): Ah! Ho veieu?... Aquesta és la consumació del robatori!... (*A la seva filla:*) Ho veus, criatura? (*Marxant cap a la porta esquerra, però sense entrar-hi.*) Lladres! Lladres!

RAMON (*aclaparat, com en soliloqui*): Hem badat!... Ens creïem que vigilàvem, que vivíem alerta... I resulta que hem badat! No vàrem voler venir a viure aquí, amb ell, en aquest casalot fúnebre, i els que hi eren ens han fet la patota. Ve-li aquí. Aquesta, aquesta és la moralitat de la història.

RAMONET: Silenci... que encara no he acabat.

LLUÏSA (*alçant-se impetuosament*): Grandíssim.

RAMON (*exasperat*): Doncs, acaba d'una vegada si no vols que et tiri aquest tinter entre cap i coll.

RAMONET: La Quima i en Baldiri són hereus sota condició... sota condició que es casin abans de deu mesos! Si no ho fan, tot va a beneficència.

RAMON i LLUÏSA es miren estupefactes.

RAMON: Que es casin?

RAMONET *fa que sí.*

LLUÏSA: Quina estranyesa! A què treu cap aquesta condició? I no és immoral i tot que un home imposi a la seva vídua l'obligació de casar-se!

RAMON: El nostre germà era un monstre. Em felicito de no portar sinó la meitat de la seva sang.

LLUÏSA: Bé, però, al capdavant, no essent nosaltres els hereus, tant se'ns en dona que hi hagi condicions com que no n'hi hagi, que sigui per a la beneficència o per al diable.

RAMONET: Tia, no soc del teu parer. Aquesta condició del casament em sembla interessantíssima.

RAMON (*agafant-s'hi*): Ah, sí? Potser l'advocat t'ha dit alguna cosa? Hi has parlat?

RAMONET: Sí, en sortint del jutjat, uns minuts...

RAMON: I què? Tal vegada creu que es pot impugnar el testament?

RAMONET: No, no. La seva impressió és que el testament és perfectament vàlid i pledejar fora perdre el temps i diners.

LLUÏSA (*a RAMON*): Veus? El nostre germà en sabia, de fer la guitza. No tinguis por. No haurà deixat cap esquerra... La Quima i en Baldiri es casaran, i entre tots dos reuniran aquesta maleïda fortuna...

RAMONET: Ei! No ho heu entès... S'han de casar, però no pas entre ells. La Quima ha de cercar un marit que no pot ser en Baldiri, i en Baldiri una muller que no pot ser la Quima. El testament ho diu amb una claredat cristal·lina.

RAMON (*passant-se les mans pel cap*): De manera que no s'han de casar l'un amb l'altre...

LLUÏSA: Encara ho entenc menys!

Pausa.

RAMON: Ai, ai, ai...! Però tot aquest embull a què pot treure cap? Quin verí pot amagar-se dins aquesta condició complicada, xinesca, absurda?

RAMONET: A estones em sembla que ho començo a entreveure... Però tant se val. No t'hi capfiquis, papà. De les intencions del difunt no n'hem de fer res. El que cal és que concretem les nostres, entens?

RAMON: No.

RAMONET: Doncs, clar i net. Que convé estudiar serenament, si tu i la tieta Lluïsa no heu de fer els possibles per casar-vos amb la Quima i en Baldiri...

LLUÏSA (*excitadíssima*): Això t'ha passat pel cap?

RAMON (*igual*): Què? Que jo, el teu pare, pretengui la mà d'aquella desferra?

LLUÏSA (*gairebé simultàniament que l'anterior*): Em posa pell de gallina només d'imaginar-me casada amb aquella mena de sagristà ridícul.

RAMONET (*amb cantarella*): Calma, senyors... No pronuncieu paraules imprudents... La cosa té més sentit comú del que imagineu.

LLUÏSA (*plorosa, però digna*): És inútil que et cansis, Ramonet. Viuré com pugui, desafiare la misèria, però conservaré la meva dignitat.

XEIXÉ (*sortint del seu mutisme, però no del seu arraconament*): Molt bé, mamà.

LLUÏSA *la mira sorpresa amb una ullada ràpida i torna a la conversa.*

RAMONET: Mare de Déu! Quina falta d'esperit esportiu... Us atureu davant el primer obstacle, per uns escrúpols incomprensibles... i fins impropis de la vostra edat...

RAMON: Impropris? Per qui ens has pres? És que vols veure el teu pare convertit en riota de tot Barcelona? No vull, entens, no vull ser el senyor que s'ha resignat a fer tots els papers de l'auca per pescar

una fortuna; no vull anar pel carrer i adonar-me que la gent es gira per a què no la vegi riure; no vull entrar a l'Eqüestre i escoltar com els de la meva penya em demanen amb mala intenció per la salut de la meva dona... No vull que el meu germà, de l'infern estant, encara es faci un tip de riure, veient que em fa ballar al so dels seus milions. Ho entens ben clar? No vull! No vull! No vull!

LLUÏSA: Molt ben dit, Ramon!

RAMONET (*calmosament*): Ui, quina pila de coses exagerades, papà! Quines ganes d'imitar aquest actor italià que es diu Zacconi! Veiam: sembla que el principal motiu que tens per no provar —amb grans probabilitats d'èxit— d'obtenir la mà de la Quima, és la teva por al ridícul. Però, papà, no siguis criatura. En ridícul ja hi estàs tant, tant, que ja no hi pots estar més.

RAMON: Gràcies.

RAMONET: És la veritat, papà. Pensa quina serà la teva situació —i la meva— si, en definitiva, quedem a l'escapça. No podràs pas anar cada any a Mont-Doré per curar la teva bronquitis. A la taula de bacarà sols t'hi podràs acostar un cop al mes, i encara amb quines precaucions! S'ha acabat d'anar passeig de Gràcia amunt guiant el teu tronc de cavalls negres (*l'estrafà amb les mans juntes i altes*) clac... clac... calc... i barretada a la dreta i barretada a l'esquerra... Amb prou feines si et quedarà per llogar un pessetero de tant en tant... Ara pots dir que fas alguna cosa perquè l'oncle t'havia encabit a tres o quatre consells d'administració, però si l'herència va als hospitals, els negocis s'hauran de liquidar... i tu esdevindràs un petit rendista, sense cap importància.

RAMON: No pot ser, no pot ser...

LLUÏSA (*suplicant*): Ramonet, em sembla que qui exageres ets tu. No fent aquesta temptativa, quedarem en molt bon lloc.

RAMONET: Sí? Veus visions, tieta. T'has passat la vida descomptant l'arribada d'aquesta herència. N'has parlat amb la boca, amb els ulls, amb els posats... I amb els deutes!

LLUÏSA: I tu què en saps?

RAMONET: A Barcelona se sap tot. Estàs endeutada fins a les dents. La mica de capital que et queda se te'l menjarà el moblista, el joier, el sabater, la modista... Desenganyeu-vos. Sou uns naufrags i us heu d'agafar a la primera fusta que us passi per davant... sense fer compliments... amb totes les vostres forces...

Pausa llarga.

RAMON: Ai, Déu meu!

RAMONET: No tinc raó?

RAMON: Potser sí.

LLUÏSA: Ai, però és tan dur aquest pas!

RAMONET: Més dura es la misèria.

Pausa breu.

RAMON (*s'aixeca tot trasbalsat i mormola entre dents*): Sí... Potser tens raó, fill meu... De tant en tant hi toques... La misèria deu ser molt dura... Haver de comptar fins al cèntim... Vigilar-se del matí al vespre... Deu ser molt fatigant... Et deu deixar sense esma per a res...

RAMONET: Naturalment. És això el que heu de comprendre... Vosaltres només serviu per ser rics.

RAMON: Exacte!... Però, veiam, escolta... Posem que acceptem aquesta proposta descabellada... Jo demano: ells, en Baldiri i la Quima, voldran...? No rebutjaran amb fàstic les nostres insinuacions?

En aquests dies els hem maltractat, els hem ofès...
Abans potser sí que aquest projecte era viable...
Ara, no sé... em fa por que no... Ens humiliarem
i no en traurem res.

RAMONET: Veureu: aquí hi ha moltes coses. La primera és
que en Baldiri i la Quima són dos babaus honrats.

LLUÏSA (*sorpresa*): Tu dius això?

RAMON (*sever*): Bromes, no, eh?

RAMONET (*lent*): Us dic que són dos babaus honrats,
els últims exemplars d'una espècie en vies de
desaparició.

LLUÏSA (*amb posat lleugerament presumptuós*): Bé, sigui
com sigui, crec que si jo em decidia a fer un pas cap
a Baldiri no el faria inútilment.

RAMONET: Ah pensava! (*Al seu pare:*) Veus? Jo sé que
no proposo impossibles. (*A part:*) I el difunt també
ho devia saber!

LLUÏSA (*solemne*): Però consti que si al capdavall em
decideixo a fer aquest pas, el faré només per la
meva filla.

XEIXÉ (*que seguia les alternatives del diàleg amb atenció
i sovint amb pena, però sense barrejar-s'hi, ara fa
un bot i diu*): Per mi no, mamà. Vull que ho sentis
ben clar: per mi no.

Tots la miren sorpresos.

LLUÏSA: Què t'agafa?

XEIXÉ: No ho sé ben bé... M'heu tingut sis anys lluny
de vosaltres...

LLUÏSA: No exageris...

XEIXÉ: Sí, cada any passàvem un mes plegats, a l'estiu,
però fora d'aquí, a l'hotel, com si estiguéssim de
visita... De manera que en aquests quinze dies

que visc de debò entre vosaltres, no podeu pensar la quantitat de revelacions, de descobriments, de sorpreses que m'ha calgut posar en ordre...

RAMONET (*plaga*): Has descobert la família, que és més interessant que descobrir les Amèriques!

XEIXÉ (*a RAMONET, imperiosa*): Calla, fes el favor...

(A LLUÏSA:) No sé el que m'agafa, mamà. Però vull que entenguis des d'ara que si fas el mal pensament de tornar-te a casar, el faràs per tu, per mi no.

LLUÏSA: Ah, vaja! Imagines que amb el llegat que t'ha deixat l'oncle pots salvar la situació.

XEIXÉ: Amb llegat i sense llegat, estic persuadida que ni tu ni jo ens morirem de fam.

LLUÏSA: M'agradaria saber amb què comptes.

RAMON: Això.

RAMONET: Calleu. Potser coneix algun sistema nou.

XEIXÉ: Ben senzill: treballaré.

RAMONET (*amb rialles exagerades*): Oooh! Treballarà!...
Diu que treballarà...

RAMON: Bromes, no, que estem de dol.

LLUÏSA (*severa*): Per l'amor de Déu, filla meva, no surtis amb estirabots d'aquesta mena. No, això no t'ho permeto. Si al pensionat han tingut la feblesa de deixar-te llegir fulletons socialistes, ja em faràs el favor d'oblidar-los. Treballar! Ves amb què surt aquesta!

RAMONET (*conciliador*): Xeixé, estimada cosina, pensa que en la nostra família l'únic que ha treballat ha estat el difunt. Ni el teu pare ni la teva mare, ni el teu oncle aquí present (*per RAMON*), ni jo, no hem fet res, res, res en tota la vida.

RAMON: Sobre aquest punt tinc la consciència ben tranquil·la.

RAMONET: Tots la hi tenim. I és una tradició massa respectable perquè una joveneta com tu pretengui trepitjar-la.

XEIXÉ: Dius que no heu treballat? I aquestes angúnies, aquestes amargors, aquestes ansietats, creieu que no són un treball cent vegades pitjor que el que fan a les oficines i a les fàbriques?

RAMONET: Ca! Això ho fan córrer quatre desgraciats que no saben què és el *dolce far niente* practicat per un home intel·ligent com jo! No blasfemis... L'ociositat és la mare de totes les delícies. Creus que jo treballo en aquest moment? Sí... Vaig, vinc, crido, argumento, m'agito... però això durarà dos, tres dies, una setmana... Després vindrà la vida, lliure de tiranies idiotes, plena de temptacions, de possibilitats, d'encisos... (*Transició del to líric al to pedestre*;) No et convenço?

XEIXÉ: Gens.

RAMONET: De més a més, Xeixé... No t'ofenguis... Però jo no crec que tu serveixis per guanyar-te la vida.

XEIXÉ: Doncs serveixo! Probablement no sabeu que m'heu tingut sis anys en un pensionat de primer ordre, on he adquirit coneixements sòlids.

LLUÏSA: Enhorabona.

XEIXÉ: Tampoc sabeu que, per gust i amb consentiment del director, he treballat sis mesos en les oficines d'una fàbrica de llet condensada.

LLUÏSA. Bo!

RAMONET: De llet condensada? Quin mal gust!

LLUÏSA: I sense el meu permís! El sou se'l devia embutxacar el director del Pensionat...

XEIXÉ: No, mamà. El cobrava jo i el lliurava cada mes a la l'Assistència Antituberculosa.

LLUÏSA: Quines cursileries! Aquestes coses només ocorren a Suïssa...

RAMON: Bé. No us sembla que podríem abandonar aquesta discussió pedagògica i tornar-nos a ocupar del problema candent?

LLUÏSA: Sí, sí... No perdrem més temps.

XEIXÉ (*va cap a la dreta i es detura un instant*): Jo he dit el que em calia dir. Suposo, mamà, que n'has pres nota. Per a mi, no! (*Se'n va resoltament per la dreta. Pausa.*)

LLUÏSA (*al·ludint la seva filla*): Què me'n dieu?

RAMONET: És un disbarat de posar les noies en condicions de guanyar-se la vida. Es tornen insuportables.
(A LLUÏSA:) Però suposo que el seu parer no t'ha fet cap impressió?

LLUÏSA (*picada*): A mi?... Les amenaces d'aquesta mocosa? Al contrari, fins ara no ho veia ben clar. Ara ja començo a veure... La meva filla és un d'aquests temperaments que sempre, sempre, agafen els problemes a repèl. Diuen: cap a la dreta. Aleshores ja no cal dubtar: la bona direcció és cap a l'esquerra.

RAMON: Naturalment. Una noia de divuit anys què vol saber del món i de la vida!

LLUÏSA: La pitjor cosa que li podria passar és que jo fes cas dels seus romanticismes. Però no tingueu por...
(*Mirant cap a la porta per on ha sortit XEIXÉ. Anant cap a la porta del fons i girant-se:*) Sé el que són els deures d'una mare!

RAMONET: Veus? La tia Lluïsa és una dona intel·ligent.

RAMON (*excitadíssim*): Doncs jo dec ser un burro perquè el miro a ell (*pel retrat*), et miro a tu i em venen ganes de suïcidar-me.

TELÓ

ACTE TERCER

El mateix decorat dels actes anteriors.

En alçar-se la cortina, RAMONET passeja amunt i avall tot fumant un cigarret. Passen uns segons.

LLUÏSA (*traient el cap per la porta del fons, que ella entreobre*): Vols dir que no valdria més esperar un parell de dies abans de plantejar el problema cruament?

RAMONET: No t'he dit que no? Ja fa prou estona que els estic treballant. Estan madurs, creu-me.

RAMON (*traient el cap al costat de LLUÏSA que es retira*): Estàs segur que no farem un nyap irremeiable?

RAMONET: Oh, que sou carregosos. Us dic que és l'hora de descobrir les bateries. I no m'equivoco. (*Impacient:*) En fi, deixeu-me sol.

RAMON (*tornant a treure el cap*): Sobretot, sigues discret... Torna a excusar el nostre mal humor d'aquests dies...

RAMONET: Sí, home, sí. Sé perfectament les tecles que he de tocar!

LLUÏSA (*traient el cap de bell nou*): Que Déu t'il·lumini

RAMONET (*sentint passos cap a la dreta*): Apa, que ja són aquí. (*Desapareixen LLUÏSA i RAMON pel fons, i QUIMA i BALDIRI entren per l'esquerra.*) Hola! Què? Heu reflexionat, després de la conversa d'aquest matí? Us heu adonat de la situació que us crea el testament del meu oncle, al cel sia?

BALDIRI: És un maremàgnum.

QUIMA: Escolta, Ramonet... En Baldiri em diu que no pot ser... Però vols dir que sense tornar-me a casar no hi haurà manera de fer-me un vitalici, per petit que fos?... Jo, amb molta poca cosa en tinc prou...

RAMONET (*amb decisió*): Ah, no t'ho pensis! Impossible!
O bé et cases i ets milionària, o bé no et cases i et
quedes a la sopa. No tens cap altra sortida.

QUIMA: Déu meu! Ell que en sabia com em va venir
costa amunt de casar-me una vegada, per què vol
que encara hi torni?... Si jo no demano sinó pau i
tranquil·litat... La sola cosa que m'havia fet il·lusió
era de poder acabar els meus dies en aquesta casa
on he viscut tants anys...

RAMONET: Sí, oi?

QUIMA: No pel que pugui valer. Jo m'hauria acontentat
del dret de poder-la habitar fins al dia de la mort.
Ara ja ho comprenc, me n'hauré d'anar; la casa és
del teu pare... A la meva edat aquests canvis són
molt dolorosos...

RAMONET (*afectuos*): Bé, Quima, no et desesperis... Jo
rumio per tots... I qui sap? Qui sap si trobaré una
solució?

QUIMA: Vols dir?

BALDIRI: De solucions n'hi ha, no cal dir-ho... (A QUIMA:)
Et cases, ets milionària i li compres la casa al senyor
Ramon... Ja en tens una.

RAMONET: Aviat és dit! Sabeu si voldrà vendre-la el meu
pare? (*Patètic*): És l'única penyora familiar que li
resta... Des d'ara us dic que no la vendrà.

QUIMA: No, no; si havent-me de tornar a casar... (*Se'n va
vora la taula i va girant fulls d'un àlbum.*)

BALDIRI: A mi tampoc no em ve gens bé això de casar-me.
Soc un conco, amb idees de conco, amb sentiments
de conco.

RAMONET: Això no vol dir que, ben buscada, no puguis
trobar la dona que et convé.

BALDIRI: És que dubto que me'n convingui cap,
comprends?

RAMONET: No siguis enze! Hi ha un repertori tan complet!
Tants tipus, tants temperaments! Rosses, brunes,
castanyes, esveltes, revingudes...

BALDIRI (*preocupat*): Sí, sí. Hi ha molt repertori, com tu dius.
Però jo no soc un il·lús sinó un home de seny. He fet els
cinquanta-nou anys i el meu físic...

RAMONET: Què n'has de dir del teu físic? Està molt bé.
(*Li agafa la cara i l'obliga a mirar-se al mirall.*) Un oval
gairebé perfecte, ulls somniadors, boca riallera...

BALDIRI (*lúgubre*): Calla, calla. Tinc un posat de sagristà que
és el pitjor que pot tenir un home per enamorar una
dona.

RAMONET: De sagristà? Qui t'ho ha dit?

BALDIRI: El senyor, al cel sigui. (*Pausa breu.*) Però a ell li ho
havia dit la teva tia.

RAMONET: La tieta? Pobra tieta! Sempre ha viscut
equivocada. Vols cosa més desastrosa que el seu
matrimoni amb en Freixes? (*Un altre cop la porta es
belluga. RAMONET se n'adona.*) Espera. (*Anant cap a la
porta del fons:*) Ve un corrent d'aire. (*Tanca la porta i
torna.*) Què dèiem?

BALDIRI: Deies que el matrimoni de la senyoreta Lluïsa havia
estat un desastre.

RAMONET: Tu ho saps més bé que jo. En dos anys va fondre
cent mil duros. Va abusar de la confiança de l'oncle
Sebastià, al cel sigui. L'única cosa que va fer ben feta
és morir-se aviat.

QUIMA: Els disgustos que ens va arribar a donar!

BALDIRI: Efectivament, el senyor Freixes no va saber
apreciar ni la persona ni la posició social de la
senyoreta Lluïsa.

RAMONET: I pensar que la tia podia haver refet la seva vida
casant-se amb tu!

BALDIRI (*esverat*): Per la mort de Déu, Ramonet...

RAMONET: ... que no l'hauries deixat tocar de peus a terra...

BALDIRI: Calla, per favor.

RAMONET: Amb tu, estimat Baldiri, que ets un home de cor i que l'estimaves i l'adoraves...

BALDIRI: Ho sabies?

RAMONET (*afectuosament greu*): Tot!

BALDIRI: És la meva tragèdia íntima. Jo no vaig dir mai res a ningú.

QUIMA: Però tothom t'ho va conèixer.

RAMONET: L'amor, com el foc, mai no pot restar amagat.

BALDIRI: És clar que la culpa era meva... Un dependent com jo no pot pas posar els ulls en la germana del seu principal. És un desvari. Coneixes la faula del cuc que va enamorar-se d'una estrella?...

RAMONET: Sí, home, sí. Ja sé on vols anar a parar. Tu ets el cuc, la tia Lluïsa és l'estrella... No em surtis amb romanços. Això no té cap valor.

BALDIRI: És per dir-te com em faig càrrec de les coses. Comprenc que la senyoreta Lluïsa s'hagi ofès de la meva temeritat i sospito que per això m'ha tractat sempre amb tanta duresa... Ai, Ramonet, aquí on em veus he patit molt!

RAMONET: I bé, Baldiri, no pateixis més... Ha arribat l'hora de la teva revenja.

BALDIRI (*elegíac*): Massa tard!

RAMONET: Com vols dir massa tard? Ja no l'estimes? Ja no et fa goig? La tieta està magníficament conservada. Encara té un gran aire...

BALDIRI: Oh, ella sí! Ella prou! Però jo? Ja m'has mirat ben bé, Ramonet? Soc un fòssil.

RAMONET: Tornem-hi! El que ets és un maniàtic!

BALDIRI: És que a mi, Ramonet, no em bastarà que ella consenti a casar-se obligada per les circumstàncies que ha creat l'estrany testament del meu oncle... A mi...

RAMONET: Tu vols que t'estimi?

BALDIRI: Sí.

RAMONET: Doncs, t'estimarà, home, t'estimarà!
(*Gestos dubitatius de BALDIRI.*) No ho dubtis.

BALDIRI: Et sembla que podrà?

RAMONET: És que no tens imaginació per veure com et transformaràs així que hakis copsat els milions que et pertoqueu? Aquí dins has viscut obscurament encauat, com una mena de taup... Ah, quan comenci de tocar-te l'aire i la claror de l'opulència! Seràs més jove, més intel·ligent, més fort... Alçaràs el cap ple de confiança.

BALDIRI (*desitjant que l'entabanin*): Vols dir?

RAMONET: Naturalment, home! Tens una sort! L'oncle, que bé ha demostrat que t'estimava, et col·loca en condicions de realitzar el teu somni d'una manera esplèndida... Aquesta senyoreta Lluïsa, que has desitjat tant, serà la teva muller... I et deurà el seu benestar, el seu luxe, tot! Ets l'amo, ho entens, Baldiri?

BALDIRI: Aleshores, creus que puc...?

RAMONET: Coratge, home. Això és una batalla guanyada. Mira: vull començar des d'ara la teva regeneració... Ves a la cambra on jo dormo, obre l'armari i treu un vestit... Te'l poses. (*Gest de BALDIRI.*) T'anirà bé; ja ho veuràs... Canvia't el coll. Cerca una corbata... que no sigui negra!... Apa! (*L'empeny.*) Així que trobis la meva tia li plantes la declaració.

L'ha agafat per l'espatlla i el fa caminar vers l'esquerra, tot cantant en sordina la Marxa Nupcial de Mendelssohn.⁴ Surt BALDIRI.

4 En la versió de 1927, Ramonet començava a cantar *La Marsellesa*.

QUIMA (*senyant-se i brandant el cap amb indulgència, quasi somrient*): Reina santíssima!

RAMONET (*Es gira a QUIMA i la contempla uns segons.*): I tu, estimada Quima...

QUIMA: Què vols, Ramonet?

RAMONET: Què penses fer?

QUIMA: Poc ho sé! Estic tan desorientada! (*Pausa breu.*)

RAMONET: L'exemple d'en Baldiri no et diu res...

QUIMA (*sense acritud, bonament*): Ja he vist, ja, com l'entabanaves!

RAMONET: Nooo, dona! El que he fet és obrir-li els ulls a l'evidència. Què pot fer millor que casar-se amb la meva tia?

QUIMA: Ella no sé si es mereix que la treguin del pou en què l'ha deixada el senyor, al cel sia. Però la Xeixé, pobreta, ho mereix tot, tot, tot... Només perquè ella se'n gaudirà, et dic que has fet una bona obra.

RAMONET: Veus? Fins faig bones obres... I tu, no en voldries fer alguna també? El meu pare no et fa llàstima? A la seva edat, sense un cèntim, avesat al luxe, incapaç per al treball...

QUIMA: Tampoc no s'ha comportat gaire bé, el teu pare.

RAMONET: Aquests dies el pobre home anava com boig. No sabia el que es deia. Posa't al seu lloc!

QUIMA: Aquests dies, rai! Els penjaments que ha dit de mi ja els hi perdono. És amb el seu germà amb qui no s'ha portat bé. No l'ha estimat prou...

RAMONET: Tu faràs que l'estimi... I després, Quima, és que no penses en mi? Creus potser que el meu esdevenidor no val els mateixos sacrificis que el de la meva cosina?

QUIMA (*somrient*): No que no els val. Si anem a mirar, Ramonet, tu tens menys escrúpols que el teu pare...

RAMONET: Vols dir que soc més pocavergonya?

QUIMA (*suaument*): Sí.

RAMONET: Vaja!... Em tens en bon concepte.

QUIMA: Però no sé si ho fa que et conec de petit...
que t'he tingut als braços... o potser aquesta mena
d'embranchida amb què vas a la teva... el cert és que
resultes molt més simpàtic que el teu pare.

RAMONET (*amb joiosa alarma*): Caram! Aleshores, digues
que et casaries més aviat amb mi que amb el meu
pare!

QUIMA (*quasi rient*): Reina santíssima! Ni que m'hagués
tornat boja.

RAMONET: Doncs, accepta la candidatura del papà. És una
cosa tan ben pensada, tan ben pensada, que tinc
la convicció que qui la va pensar primer és l'oncle
Sebastià, al cel sigui...

QUIMA (*alçant-se*): Ho creus de debò?

RAMONET: Tal com t'ho dic.

QUIMA: No m'ho dius pas per sortir-te amb la teva?

RAMONET: No, no. Hi pots pujar de peus. No ho veus
tu mateixa? Ell bé sabia que tu no desitjaves altra
cosa que viure aquí fins a la mort. Doncs, va i deixa
aquesta casa al meu pare. Ell bé sabia que el meu
pare ambicionava els seus milions. Doncs, va i te'n
deixa la meitat a tu, amb condició que et casis...
És clar com la llum del dia.

QUIMA: Però, com li va acudir de fer això?

RAMONET: No sé, però ho suposo. El testament de
l'oncle és la darrera especulació d'un home que
s'ha passat la vida especulant. A ell li va fer gràcia
d'imaginar que tu i en Baldiri, les dues persones
de la seva confiança, us uníeu per sempre amb els
seus germans, que mai no li havien acabat de fer
el pes... Ho va combinar tot... i no dubtis que si

pot veure el món per una escletxa, ara l'home ens mira apassionadament per saber si seguim o no la trajectòria que ell preveia.

QUIMA: Però, escolta, Ramonet; de la manera que està fet el testament, qualsevol de nosaltres pot impedir que es compleixi això que tu dius que era la seva voluntat?

RAMONET: Naturalment! Hi havia risc. En tots els negocis n'hi ha. Però tu que l'estimaves i que el veneraves, no deixaràs que s'esguerri l'últim negoci del senyor Saladrigues, oi?

QUIMA: Ai, no sé!

RAMONET: No dubtis més, dona. Mira quin rengle d'avantatges!... Desfàs una llegenda que et perjudica, t'estalvies un núvol de pretendents, no t'has de bellugar d'aquesta casa on des d'ara ets la mestressa... I, per torna, em tens a mi per fillastre...

QUIMA (*anant a poc a poc cap a la dreta*): M'ho vull pensar una estona més. Em fa tant por!

RAMONET (*agafant-la pel braç*): Por que t'arruïnarem, potser? Mira: la fortuna que et caurà a sobre és tan enorme, que encara que ens hi poséssim el papà i jo no l'acabaríem en vint anys.

QUIMA: Ui, d'aquí a vint anys! Ja seré morta i enterrada.

RAMONET: Doncs, què et fa por? El caràcter del papà? Crida, crida... Però en el fons és un pobre home intoxicat per l'enveja i per la inquietud. Així que es trobi sòlidament establert es desintoxicarà i, res: un quisso bardisser... No et farà gens de nosa... ja ho veuràs... (*Desapareixen per l'esquerra.*)

Passen pocs segons. S'obre amb compte la porta del fons. Treuen el cap LLUÏSA i RAMON. En veure deserta la sala entren amb aire contrariat.

LLUÏSA: Mireu que haver hagut d'escoltar aquestes grogeries!

RAMON: Ha estat horrible!

LLUÏSA: Les galtes em cremen de la vergonya! El teu fill es podia haver estalviat moltes coses de les que ha dit...

RAMON: Gairebé totes! Ja em sentirà! Ha usat arguments de molt mala llei! (RAMONET surt per l'esquerra. A ell:) Quina necessitat tenies de descriure el teu pare com un calçasses, veiam? I tot allò de l'enveja... et sembla oportú, et sembla decent?

LLUÏSA: Pitjor ha estat l'evocació del meu pobre Freixes, al cel sia! L'heu deixat com un drap brut, entre tots. En Freixes! Un cavaller... que us ha ensenyat de ser persones a tota la família...

RAMON: Mira, sobre això encara es pot transigir... El que no va ni amb rodes és que per fer-me acceptar m'hagi convertit en un no ningú... Resoldre problemes d'aquesta manera no té cap gràcia.

RAMONET (que els està escoltant amb certa indiferència): No? Doncs, senyors, si tan malament us sembla la meua intervenció, jo, ara mateix, cuito a desfer tot el que he fet... (Fa semblant d'anar-se'n cap a la dreta.)

LLUÏSA (deturant-lo): No, tant com això, no!

RAMON: Quiet! Una cosa són els procediments i una altra els resultats. (Amb energia:) Els procediments són indignes, ja t'ho hem dit. (Amb resignació:) Quant als resultats, quin remei ens toca, sinó acceptar-los.

Resten tots tres asseguts en actitud meditabunda.

RAMONET encén un cigarret.

RAMONET (sortint bruscament de la meditació): No badem. Jo us ho he deixat embastat, però ara cal

que vosaltres ho cosiu... Confio que no cometreu cap pífia. Tieta, seducció i humilitat!

LLUÏSA: Descuida. Beuré fins a la darrera gota del meu calze d'amargor. (*S'arregla els cabells.*)

RAMONET: Papà, a tu no cal que et recomani...

RAMON: No! (*Fúnebre:*) Ja sé que he de representar el paper de quisso que m'has adjudicat per endavant.

RAMONET (*anant-se'n*): Tu mateix. (*Surt per l'esquerra.*)

RAMON (*mirant en la mateixa direcció*): Quin barrut! (*Arronsant-se d'espatlles:*) Però cal confessar que de mà esquerra en té... Tu i jo sols, no hauríem sortit pas d'aquest embull.

LLUÏSA: Veus? El teu fill que ha començat dues carreres i no ha pogut acabar-ne cap, ara ens resulta un home útil i, en canvi, la meva filla, que pel que es veu, és una enciclopèdia de coneixements, no ens serveix absolutament per res.

RAMON: I on s'ha ficat que no la veig?

LLUÏSA: Qui? La Xeixé? Fa dues hores que no la veu ningú: s'ha tancat al seu dormitori. Fa el bot!... Ja li passarà.

*Surten per l'esquerra, RAMONET,
agafant pel braç a QUIMA.*

RAMONET: Papà, tia Lluïsa... (*Els al·ludits s'esforcen a somriure, però no troben paraules a dir.*) Aquí teniu la magnànima Quima, que ha sabut excusar la vostra nerviositat d'aquests dies... (*A part, a LLUÏSA i RAMON:*) Apa, una mica de moviment. No feu d'estaquiots...

RAMON (*barbotejant*): Ah, sí, sí, sí... Estàvem nerviosos...

LLUÏSA: Molt nerviosos!...

RAMON: És clar... La mort tan sobtada, tot tan imprevist...

LLUÏSA: Tan imprevist!

RAMONET: Però, seieu... Vine, Quima. *(La fa seure al costat del seu pare. A aquest, a part:)* Apa, una mica d'empenta...

RAMONET es retira, la tia el segueix.

RAMONET *(a LLUÏSA, deturant-la)*: No, espera aquí. En Baldiri ve de seguida... S'acaba d'empolainar. *(Surt per la dreta.)*

LLUÏSA resta dreta, divagant per la sala. Fa alguna breu sortida per la porta del fons. Segueix la conversa de RAMON i QUIMA. Canvia alguna mirada amb RAMON.

RAMON: Quima, en Ramonet t'ha insinuat el meu desig... Ja sé que no soc digne... Però d'unes hores ençà he patit tant... que potser començo a merèixer que em perdonis.

QUIMA: No s'esforci, senyor Ramon... Ens casarem; no és això el que vostè desitja?

RAMON: Amb tota l'ànima.

QUIMA: Una servidora també és massa vella per anar a servir a gent estranya. I més vella encara per anar a cercar un marit per aquests mons de Déu. A vostè ja el conec. Fa vora trenta anys que el conec! A la nostra edat, fins canviar de neguits ens fora un trasbals.

RAMON: Jo no seré pas un neguit per tu!

QUIMA: Tant de bo! Jo no demano sinó tranquil·litat, no moure'm d'aquí. Viurem en aquesta casa, sense alterar-hi res, tal com ell l'ha deixada, oi, senyor Ramon?

RAMON (*amb mal dissimulat aclapament*): Sí... Com tu voldràs.

QUIMA: Així podrem fer-nos la il·lusió que ell encara viu amb nosaltres.

RAMON: Serà deliciós!

LLUÏSA se'n va per l'esquerra.

QUIMA: Vostè no l'estimava gaire, perquè no el coneixia prou bé. Però em penso que a còpia de sentir-me'n parlar acabarà per comprendre'l... Oi, que ja no li té tanta rancúnia?

RAMON: No... No n'hi he tinguda mai.

QUIMA: En el fons, veu, senyor Ramon, jo crec que ell no desaprovava aquest matrimoni... En les seves converses m'havia dit coses que de moment no vaig entendre, però que ara conec que eren indicacions per destruir els meus escrúpols quan arribés aquesta hora.

RAMON (*anhelant i elegíac*): Sí, eh?

QUIMA: Sí, sí... com més va, més me n'adono... No fem cap cosa que ell no hagués previst o projectat!

RAMON (*amb desesperació continguda*): Oi, que no?

QUIMA: I no troba, senyor Ramon, que en aquest compliment de la seva voluntat hi ha una mena de consol?

RAMON: Inefable! Ho pots ben dir... (*Pausa breu. RAMON fa un esforç per trencar la seva amarga rêverie, durant la qual ha mirat sovint el retrat del seu germà.*)
Quima: digue'm de tu i suprimeix el «senyor».

QUIMA: Ai, no sé si sabré avesar-m'hi. Amb el senyor Sebastià, al cel sia, no hauria pas pogut... Era un home tan imposant! Miri, fins quan cada matí entrava a cridar-lo i el sentia roncar amb les grans

patilles escampades sobre la gira del llençol, em feia un respecte!

Entren per l'esquerra LLUÏSA amb un posat entre submís i esquerp, neguitosa; darrere, BALDIRI, anhelant, i per últim, RAMONET.

LLUÏSA (*contenint els seus nervis*): No t'acabo de dir que sí? No m'has sentit?

BALDIRI: Prou, senyoreta! Però són paraules que durant tants anys m'han semblat impossibles, que ara les sento i no les sento. Torni-m'ho a dir, faci el favor...

LLUÏSA: Doncs sí. Estic disposada a casar-me amb tu, amb en Baldiri Olivella i Rafeques. Estàs content?

BALDIRI: Oh! Vostè no ho pot pas comprendre! Vostè... meva! Meva! Perquè, com ja he tingut el gust de dir-li al seu nebot, jo no sabia aconseguir-me amb una unió formulària; jo aspiro, senyoreta, a una veritable comunió de les nostres ànimes...

LLUÏSA (*a part*): Ai, jo em feriré!

BALDIRI: El meu anhel és que constituïm una família en el sentit ple de la paraula. No hi fa res que l'origen d'aquesta aproximació hagi estat un testament estrafolari. Em faig la il·lusió que amb els tresors de tendresa que he acumulat durant els meus anys de solteria podré fondre el glaç de la seva indiferència, arribar a ésser un bon marit per vostè i un pare amantíssim per la seva filla...

LLUÏSA (*a part*): Reina Santíssima! (A BALDIRI:) Vostè és un home de cor... Però, potser, estimat Baldiri, ni vostè ni jo som ja en l'època de les passions volcàniques...

BALDIRI: Dispensi, dispensi... Els volcans que semblen més apagats, tenen de vegades revifalles esplèndides...

RAMONET: Molt ben dit. (*Abraçant BALDIRI:*) Et felicito, tieta. Tens un volcà a la teva disposició.

QUIMA: Enmig de la desgràcia, és una alegria de veure com la família del senyor, al cel sigui, continua unida, sense plets ni discòrdies. On és la Xeixé? Ella no en deu saber res, d'aquestes novetats!

RAMONET: Vaig a cercar-la.

BALDIRI (*aturant RAMONET*): No, perdona. Deixa-m'hi anar a mi... Vull ser el primer a dir-li el que passa... (*Assenyalant-se ell mateix*): El seu pare. (*A LLUÏSA*): No voldria pas que se n'engelosís... però gairebé em fa tanta il·lusió que ella em pugui dir pare, com que vostè em pugui dir marit... (*Se'n va per la dreta*.)

QUIMA: Ai, senyoreta, Lluïsa, ja té raó, ja, en Baldiri; la Xeixé és un àngel! La companyia que ens ha fet durant aquests dies... No s'ho pot pas pensar... Ha estat manyaga, enèrgica, riallera... Tot per distreure'ns i per consolar-nos...

Pel fons entra BALDIRI duent XEIXÉ per una mà. XEIXÉ, que entra a contracor, duu un canotier, un vestit de viatge i un saquet petit o una bossa de pell gran.

LLUÏSA (*a XEIXÉ*): On anaves?

BALDIRI (*consternat*): L'he atrapada al pas de la porta; donava ordres perquè li baixessin una maleta...

LLUÏSA (*amb vivesa*): Què vol dir, això? Contesta!

XEIXÉ (*sorruda*): Ja ho pots endevinar: que me n'anava.

LLUÏSA: A on?

XEIXÉ: On vols que vagi? A Vevey, d'on fa quinze dies que he vingut.

QUIMA (*suplicant*): Tenies cor de deixar-nos?

RAMON: Abandonaves així la teva mare?

XEIXÉ: La mamà ha passat sis anys sense mi... també en passaria sis més...

LLUÏSA: Desvergonyida! Ja m'ho pensava que sota tanta manyagueria no hi havia sinó una capritxosa.

BALDIRI (*implorant, sense saber què ni a qui*): Xeixé...

LLUÏSA: No tens cap dret a jutjar els actes de la teva mare, ho sents?

XEIXÉ: Me n'anava, precisament, per no haver-los de jutjar.

QUIMA (*sol·lícita*): Però, què et passa?

BALDIRI (*igual*): Això: què et passa?

RAMONET (*al seu pare*): Ara, veiam si aquesta ens ho esguerra!

XEIXÉ (*després de mirar amb sorpresa i interès el posat plàcid de QUIMA i BALDIRI*): I vosaltres m'ho veniu a demanar? Que no ho sabeu millor que jo? Que no n'heu patit més que jo?

BALDIRI: Et refereixes als incidents d'aquests dies? Hi hem tirat un vel. Ja no existeixen.

QUIMA: No ens veus aquí, tots reunits en bona harmonia? Ets tu la que encara no sap...

BALDIRI (*tapant-li gairebé la boca*): No, no... Perdona... l'hi diré jo... Xeixé... Et conec d'ençà que vas néixer... Potser tenia motius per no mirar-te amb gaire bons ulls... Però has estat sempre tan bufona, tan graciosa... Me'n recordo (tal vegada no tenies un any) que un dia que éreu aquí, de visita, li vaig demanar a la teva dida que em deixés tenir-te una estoneta sobre els genolls... (*Rient de bon grat*:) Em vas fer un pipi! Vaig haver de cuitar a canviar-me de roba!

XEIXÉ (*mig guanyada per la rialla*): Bé, però, Baldiri, aquest record de què ens cura?...

BALDIRI: No... Ho retrec perquè no t'agafi tan de sobte la nova que et vaig a comunicar... Xeixé, d'aquí a poc temps, seré el marit de la teva mamà...

XEIXÉ (*mirant-lo a ell i a la seva mare*): Sí?...

BALDIRI: Em deixaràs ser també una mica el teu pare?

XEIXÉ (*petita reacció*): Però, tu has acceptat de bon grat? Estàs segur que és aquesta la solució que desitjaves? No t'has deixat... suggerir?...

BALDIRI: No, Xeixé, no. És el somni de tota la meua vida que ara va a realitzar-se... Ai de mi! Tu ets massa jove per imaginar quin garbuix d'emocions s'agiten aquí dintre...

XEIXÉ *el mira uns moments
amb tendre interès.*

XEIXÉ: I tu, Quima?

QUIMA: A punt de ser-te tia. No amb una il·lusió com la d'aquest (*per BALDIRI*); val a dir-ho. Però, què hi vols fer? Com els gats, ja estic més afeccionada a les parets que a les persones... No em caldrà moure'm d'aquesta casa. I tindrè una neboda molt eixerida! Em vindrà a veure sovint?

XEIXÉ (*esforçant-se a somriure, preocupada*): Naturalment. (*Entre QUIMA i BALDIRI, XEIXÉ els mira alternativament.*) De manera que us casareu amb... (*assenyala el seu oncle i la seva mare*) sense recança... perquè havent-vos de casar us sembla que són el partit...

RAMONET: No t'han dit que sí? No els ataconis més! Sembles un jutge d'instrucció...

XEIXÉ (*girant-se vivament*): Tu, calla.

RAMONET: Em temo que no podré.

XEIXÉ: Ah, com t'odio!

RAMONET: Tant?

XEIXÉ: No ho pots imaginar!

RAMONET: Potser exageres... Si em fessis el favor d'escoltar-me uns minuts. *(Fa un pas vers ella.)*

XEIXÉ: No t'acostis! Si no em contingués, t'esgarraparia!

RAMONET *(oferint la galta)*: Apa. No et continguis.

XEIXÉ: Petulant! Si continues aquí, me'n vaig... La teva presència m'exaspera... *(A BALDIRI)*: No sé per què m'has impedit d'anar-me'n... Era l'única solució sensata.

RAMONET: Calma't! I fes el favor de concedir-me una audiència de cinc minuts.

XEIXÉ: Per què? Què m'has de dir?

RAMONET *(canviant de to, amb accent de sinceritat)*: Una cosa molt senzilla, Xeixé... Una cosa que jo mateix...

BALDIRI, QUIMA, LLUÏSA i RAMON, que comencen a comprendre, insinuen la retirada tot bescanviant mirades i somriures. RAMONET s'adona de llur intenció.

RAMONET: No, no... Quedeu-vos!... Desgraciadament necessito testimonis per donar pes a les meves paraules. *(Ara és XEIXÉ la que fa un pas cap a la porta.)* No fugis... Escolta!

XEIXÉ *(impacientíssima)*: Acaba d'una vegada. No puc més!

RAMONET: T'estimo!

XEIXÉ *(com a punt d'asfixiar-se)*: Ah! Quina audàcia!... Això sí que no... Vols agafar-me pel cantó sentimental... ja ho veig...

RAMONET *(suau i persuasiu)*: Repeteixo que t'estimo.

XEIXÉ: És inútil... No et vull sentir.

RAMONET: Per tercera vegada: t'estimo.

XEIXÉ: Doncs no t'hi cansis...

RAMONET: No em canso gens. Al contrari: cada vegada que t'ho dic em trobo més descansat... Xeixé. Mercè, Merceneta, t'estimo... Sents?

XEIXÉ: Soc massa jove per prestar-me a les teves infames combinacions.

RAMONET: No n'hi ha cap, de combinació. T'ho juro. Improviso amb tota l'ànima. Fa quatre dies m'haurien dit que m'enamoraria de tu i no ho hauria cregut... Et trobava bleda, pedant, sense gràcia... No em passaves d'aquí. (*Assenyala el coll.*)

XEIXÉ (*irritada*): Estem tants a tants, perquè jo a tu et trobo odiós, cínic, presumit i absolutament insuportable.

RAMONET: Això... abans, però ara!...

XEIXÉ: Ara més que mai!

RAMONET: Tota la bona fe que he estalviat fins avui és aquí, a la teva disposició, intacta, trèmula, virginal... És impossible que no te n'adonis...

XEIXÉ: Acabem... Què pretens amb aquesta declaració?

RAMONET: No ho has endevinat encara? Casar-me amb tu com més aviat millor!

XEIXÉ: Casar-te amb mi? (*Als altres:*) Heu sentit?

BALDIRI (*fregant-se les mans*): No perdo una síl·laba!

QUIMA: Ai, Déu meu, quina cosa!

LLUÏSA (*a RAMON, entre esverada i contenta*): El teu fill és terrible!

RAMON (*jovial*): Potser en farem un gra massa!

XEIXÉ: No, no... Prou casaments... Baldiri amb la mamà... L'oncle Ramon amb la Quima... I ara jo amb... (*No pot acabar i fuig per la dreta presa del pànic.*)

RAMONET (*empaitant-la*): No siguis així, criatura!

*Surt pel fons. RAMON, LLUÏSA i QUIMA resten
si fa no fa on eren, però girats cap al fons.
BALDIRI s'hi acosta i treu el cap enfora.*

BALDIRI (*als altres, entregirant-se*): L'ha atrapada al
saló! (*Torna a espiar i torna a entregirar-se.*) L'ha
abraçat!... S'abracen! (*Repetint el mateix joc:*)
Es besen! (*Picant de mans:*) Es besen!

LLUÏSA: (*Desconcertada, però no contrariada.*) No sé què
pensar-ne...

RAMON (*adreçant-se al retrat del seu germà*): Això també
figurava en el teu programa?

BALDIRI (*somrient, amb tímida satisfacció*): No, no...
Crec que no li hauria fet gens de gràcia...

LLUÏSA (*trionfant*): Ah! Lloat sia Déu!

RAMON: Sí... S'ha romput el sortilegi... La voluntat
del difunt no val contra els nostres fills...

LLUÏSA: Ells almenys faran la seva santíssima voluntat!

BALDIRI (*rient amb placidesa i innocència*): I jo també...
i jo també!

TELÓ

Bola de neu

(1927)

Fitxa de lectura

Autor

CARLES SOLDEVILA I ZUBIBURU (1892-1967)

Títol

***Bola de neu* (1927)**

Edició

Tres comèdies. Barcelona: Editorial Catalana: Llibreria Catalònia, 1927, p. 157-251. (Biblioteca Literària)

Bola de neu. Comèdia en tres actes. 2a ed. esmenada i amb addició d'escenes inèdites. Barcelona: Llibreria Millà, 1934. (Catalunya Teatral; 59)

Bola de neu. Comèdia en tres actes. 4a ed. [sic] corregida i augmentada.

Teatre selecte, vol. 1. Barcelona: Selecta, 1952, p. 151-217. (Biblioteca Selecta; 108)

Obres completes. Barcelona: Selecta, 1967, pàg. 809-842. (Biblioteca Perenne; 21)

Edicions pòstumes

Teatre, amb obres de Carles Soldevila i Josep M. Millàs-Raurell. Barcelona: Edicions 62: "La Caixa" (MOLC; 46), 1980.

Personatges

Maria (30 anys), Elena (29 anys), Adela (58 anys), Fifi (20 anys), Nuri (20 anys), Visitant Primera, Visitant Segona, Cambrera, Víctor Canibell (36 anys), Emili Ginebreda (38 anys), Ernest Bragulat (38 anys), Vidal (50 anys), Buixareu (27 anys), Senyor Pau Recasens (40 anys), Vilajussana (45 anys), Ramoneda (21 anys), Pedrol (30 anys), Sr. Font (45 anys), Eduard (23 anys), 2 Dependents, 3 Badocs.

Estrena

La primera versió d'aquesta obra es va estrenar a Barcelona, al Teatre Novetats, el 12 de novembre de 1927, amb el següent repartiment: Josefina Tàpies (Maria), Pepeta Fornés (Elena),

Maria Morera (Adela), Elvira Jofre (Elvira), Sra. Roca (Visitant Primera), Remei Cosmos (Visitant Segona), Ramon Martori (Víctor Canibell), Antoni de Gimbernat (Emili Comabella), Domènec Aymerich (Ernest Bragulat), Avel·lí Galceran (Vidal), Jaume Banyeres (Recasens), Barreño (Vilajussana). Direcció: Joaquim Montero.

Gènere

Comèdia en tres actes.

Temàtica-sinopsi

Emili Ginebreda, un home de l'alta burgesia barcelonina amb totes les necessitats materials ben cobertes pel negoci familiar, redescobreix la seva antiga afició a la pintura i s'hi aboca de ple. Víctor Canibell, un prestigiós crític d'art que manté una relació sentimental amb la muller de Ginebreda, encoratja Emili a muntar una exposició que es compromet a elogiar en els seus articles a la premsa. Canibell té plena confiança en la seva capacitat per orientar l'opinió pública i creu que el muntatge pot afavorir l'aventura adúltera mantenint ocupat l'incipient pintor. En contra del criteri d'Ernest Bragulat, amic i col·leccionista d'art, i la desconfiança manifesta de la seva família, Emili tira endavant l'exposició i s'engega així un engranatge que acabarà convertint l'amateur en un artista cotitzat.

Espais

El hall d'una torre dels afores de Barcelona.

Una gran sala d'exposicions a Barcelona.

Terrassa d'un jardí d'una torre als afores de Barcelona.

Bola de neu

Comèdia en tres actes

PERSONATGES

MARIA, 30 anys
ELENA, 29 anys
ADELA, 58 anys
ELVIRA VIDAL, 19 anys
VISITANT PRIMERA
VISITANT SEGONA
VISITANT TERCERA
VISITANT PRIMER
VÍCTOR CANIBELL, 36 anys
EMILI GINEBREDÀ, 38 anys
ERNEST BRAGULAT, 38 anys
AURELI VIDAL, 50 anys
DEPENDENT, 27 anys
SENYOR PAU RECASENS, 40 anys
VILAJUSSANA, 45 anys
RAMONEDA, 21 anys
PEDROL, 30 anys

ACTE PRIMER

*Hall d'una torre als afores de Barcelona.
Luxe discret i lleugerament britànic. Al fons
una porta ampla i envidrada que dona accés
al menjador. A l'esquerra una altra porta. A la dreta
una escala amb barana de fusta.*

BRAGULAT : Ens heu donat un dinar exquisit.

MARIA: Calli, calli.

BRAGULAT: Dic la veritat. Si fos un compliment me'l
podria estalviar sense que se n'adonés.

CANIBELL (*acostant-se*): Maria, li he dit més d'un cop, em
sembla. Vostè és una de les poques senyores de
Barcelona que posseeix a fons l'art de l'hospitalitat.

MARIA (*amb coqueteria*): N'està segur?

BRAGULAT: Els vins, sobretot; els vins són la pedra de
toc, eh? Vostè ho sap... Aquell Chateau d'Yquem.
Espaterrant! Beguda d'àngels!

Entren ELENA, ADELA i EMILI.

MARIA: No digui aquestes coses, Bragulat. (*Humorística:*)
Semblarà que tots plegats venim de l'hort.

BRAGULAT: No, no. Perdoni. Si no ens adonéssim
d'aquests refinaments, sí que ho semblaria. Jo,
senyors, no entenc sinó de dues coses en aquest
món: de pintura i de vins. No em demanin res
més... En tots els altres rams, ho comprens, soc
un home ignorant i fins grosser. Només davant una
bona tela o una bona ampolla se m'aclareixen les
potències i dic alguna cosa amb sentit comú.

EMILI: Ai, Bragulat, quina por em fas!

BRAGULAT: Jo?

EMILI: Sí, sí; tu. Temo que trobaràs molt millor els meus vins que les meves pintures.

MARIA (*amb gest de fàstic*): Vaja! Tornem-hi. Les pintures!

BRAGULAT (*posant la mà sobre l'espatlla d'EMILI*): Mira, noi. Jo ara no sé si pintes com en Marià Fortuny o com en Carlos Vázquez. Però després de veure els quadros t'ho diré amb tota franquesa. D'això en pots estar segur.

EMILI (*humil, suau*): No demano res més. Us he invitat per això... Ja veieu que el meu convit no ha estat gens desinteressat.

BRAGULAT: Ja et veig! Ens has fet menjar tan bé per predisposar-nos a la indulgència... Però com, diantre, t'ha vingut la dèria de pintar? És una cosa que veritablement em desconcerta... L'Emili Ginebreda, pintor... Ah! Que sona malament!

CANIBELL: Per a tots ha estat una sorpresa.

ADELA: Per a tots; ja ho pot ben dir.

EMILI: Home, veuràs; la dèria no m'ha vingut de sobte. Jo tota la vida he sentit una certa feblesa per les belles arts. De petit ja dibuixava amb entusiasme...

BRAGULAT (*interrompent*): Això, rai! Jo també quan era petit... Els papers que havia arribat a omplir de gargots.

EMILI: No, no; el meu cas era un cas especial.

MARIA (*sarcàstica*): I tant! Vols callar?

EMILI (*suplicant*): Dona, fes el favor...

CANIBELL: Deixi'l dir. Aquestes confessions són ben interessants.

MARIA dona una mirada
d'impaciència a CANIBELL.

BRAGULAT (*mig protector, mig plaga*): Apa, digues. De petit... què feies de petit?

EMILI: Tota la meua il·lusió era pintar i dibuixar. Venia el dia del meu sant: demanava que em fessin present d'una capsa de colors. M'havien de donar un premi: tornava a demanar colors. Venien els Reis: tornava a demanar llapis i pintures... Una vocació!... No són així les vocacions?

MARIA (*mig a part*): Quantes ximpleries!

BRAGULAT (*mig protector, mig plaga*): Bé, però quan vàrem trobar-nos a la Universitat, tu no pintaves pas, ni t'ocupaves de pintura...

EMILI: Deixa'm dir. Durant els anys de carrera, que tu saps perfectament que sols vaig seguir per donar gust al meu pare, no vaig pintar. És cert. Vivíu massa distret, tenia massa maldecaps...

MARIA (*amb suau ironia*): L'Edèn Concert, el Paral·lel, els billars de l'Alhambra...

EMILI: No; jo, no. D'estudiant era un noi més aviat ensopit...

ADELA (*a part*): I ara també.

EMILI (*a BRAGULAT*): Tu n'ets testimoni.

BRAGULAT: Et veig com si fos ara i, rient, rient, ja fa vint anys ! (A MARIA:) Efectivament, l'Emili era un minyó molt entenimentat. Li ho garanteixo. Ens seguia, quan ens seguia... i prou!

ELENA (*al seu marit*): Digue-ho clar. Et seguia a tu... Tu eres el cap de colla, el director d'orquestra. (Als altres:) Felicitin-lo!

BRAGULAT: Poden felicitar-me tant com vulguin. Gràcies a aquella efervescència als vint-i-set anys, ja era casat amb aquesta senyora que ara vol fer veure que es queixa.

ELENA: No em queixaria si això que tu en dius efervescència s'hagués esvaït després del matrimoni.

BRAGULAT: Elena, per Déu! Encara em voldries més tou, més gris, més apagat? Jo de vegades m'admiro de veure'm convertit en un animaló tan completament domèstic. Qui m'ha vist i qui em veu! (A EMILI:) Soc un fantasma d'aquell Bragulat que tu vas conèixer.

ELENA: Sí, sí, un fantasma que fa col·lecció d'autògrafs!

CANIBELL: D'autògrafs?

MARIA: Però això no és cap pecat.

BRAGULAT: Què ha de ser! Jo fins creia que era una mania distingida, un entreteniment de persona culta.

EMILI: Té raó.

ELENA (*amb sorna molt fina*): Oh, és que vostès ignoren que el meu marit s'ha especialitzat en els autògrafs d'artistes líriques i dramàtiques... Escriptors cèlebres, homes de ciència, grans estadistes... tot això a ell no li diu res. A ell només l'interessa la lletra de les bones cantants i de les ballarines. És la seva especialitat. Què hi volen fer?

BRAGULAT: Tot és com s'explica en aquest món. (*A la seva dona.*) Ara tu fent aquesta cantarella, afegeixes a la meva mania una transcendència que saps perfectament que no té. (*A tots:*) Realment, jo no faig sinó col·lecció d'autògrafs, encara que ella els hagi donat a entendre una altra cosa.

ELENA: Sí, estimat, Ernest, tu no ets sinó un simple col·leccionista de manuscrits. Però ja veuran el que passa. Com que les artistes quan arriben a Barcelona no hi arriben dient: «És veritat que aquí hi ha un senyor Bragulat que fa col·lecció d'autògrafs!», el meu pobre marit no té més remei que anar-les a trobar, fer-se presentar i perdre moltes hores al seu camerino. Volen creure que l'any passat va haver d'anar al Tívoli trenta nits de carrera abans d'obtenir un manuscrit de la gran vedet Eva Johnson?

BRAGULAT: Bo! Ja ha sortit l'Eva Johnson! (*Autoritari:*) Vaja, prou!

ELENA: Sí, senyor, sí. Serà millor que tornem a parlar de pintura.

BRAGULAT: Aquí, aquí! Amb aquest *intermezzo* conjugal hem estroncat les teves confidències. Aclareix-nos el misteri.

EMILI: No n'hi ha cap, de misteri. És un procés normalíssim. Un cop casat, establert, sense necessitat d'ocupar-me de res, perquè el meu pare s'havia ocupat de tot, va anar ressuscitant la meua vocació artística. Vaig començar a pintar d'amagat. Visitava totes les exposicions, llegia llibres d'art... I tot sol m'anava entusiasmant, entusiasmant... Tanmateix, jo no sé si mai hauria tingut esma d'ensenyar a ningú les meves pintures, si l'any passat, estant a París, no hagués anat a raure al Saló dels Independents. Va ésser una descàrrega elèctrica. Vaig haver-me d'apuntalar per no caure.

BRAGULAT: Alguna visió esgarrifosa?

EMILI: Ca! El descobriment de la meua ruta, la revelació del meu temperament. Veia pintures que —no cal dir-ho— estaven mil vegades millor que les que jo feia, però que no em descoratjaven del tot... «Jo potser puc arribar a pintar així», vaig dir-me en un moment d'exaltació. I durant sis mesos m'he tancat al taller i he pintat com un desesperat.

MARIA: Ha estat un furor!

EMILI: Per mi no hi ha hagut concerts, ni caceres, ni viatges...

MARIA: Ni família.

EMILI: Era més fort que la meua voluntat.

ADELA: Jo fins he arribat a témer que l'hauríem de tancar en una casa de salut.

CANIBELL (a ADELA): Vostè tal vegada no ha viscut al costat d'un artista i no sap el que és el neguit de la creació.

ADELA: Ni ganes.

CANIBELL: No digui heretgies. Els artistes tenen...

MARIA (a CANIBELL, *nerviosa*): Escolti, però estan segurs que l'Emili és un artista?

BRAGULAT: Jo, la veritat, fins que hagi vist les seves obres no puc opinar.

CANIBELL: Però com que jo ja les he vistes!...

EMILI (a CANIBELL, *senyalant silenci*): Psit!

BRAGULAT: Ah, mira-te'!! Un privilegiat!

EMILI (*excusant-se*): Sí, abans de dinar... Ell ha arribat més de jorn que vosaltres i no me n'he sabut estar de dur-lo a fer un tomb pel taller.

BRAGULAT (*fent el plaga*): Sí, sí; el que tu fas és treballar-te la crítica. Per ser un debutant, la saps prou llarga. Tira peixet! Un article de Víctor Canibell dient que ets un Rembrandt o encara que només sigui un Van Dongen... T'aniria bé, això, veritat?

EMILI (*realment anguniós*): Per l'amor de Déu, no diguis atrocitats. Em fas tornar vermell sense culpa... No he pas perdut el seny. Sé que tot plegat el que jo faig no són sinó provatures d'un pobre home que va a les palpentes... Us he convocat sols perquè em digueu francament, sincerament: «Això no va», o bé: «Això pot mig anar»... Res més. (A CANIBELL, *amb gran prec*.) Em doldria infinitament que vostè pogués imaginar una altra cosa.

CANIBELL: Apa, no sigui aprensiu. Entenc perfectament les seves intencions; no es preocupi... Anem a veure les pintures.

EMILI (*modest, entendrit*): De debò, fora capaç de suportar-les una segona vegada en l'espai d'hora i mitja?

CANIBELL: Com s'entén, suportar? Ja hi estem anant!

EMILI (*dubtant*): Escolti... Jo, agraïdíssim al seu interès. Però, si no li sabés greu, li demanaria un favor. M'agradaria que en Bragulat i la seva senyora vegin les pintures sols amb mi. Vostè, amb la seva gran autoritat, els suggestionaria.

CANIBELL: Magnífic, com vostè vulgui.

*EMILI, agafant pel braç a BRAGULAT,
comença a pujar l'escala darrera d'ELENA,
que els ha avançat.*

BRAGULAT (*deturant-se*): Ep! A mi no em suggestiona ningú. Jo et diré el meu parer davant de qui sigui. Llegeixo els articles del senyor Canibell, admiro el seu talent... però unes vegades hi estic d'acord i altres no. Què hi vol fer?

EMILI: Bragulat!

BRAGULAT: No trobo pas que això sigui un delicte ni una descortesia.

CANIBELL (*lleugerament molestat*): Naturalment. Ningú no és infal·lible.

BRAGULAT (*desapareixent amb EMILI i ELENA*): Tu, pintor! Passen unes coses!

MARIA: Aquest Bragulat!... Sempre serà el mateix.

CANIBELL: Quin tipus! Creu que entén en coses d'art, perquè a casa seva té una col·lecció de quadres que costa mig milió de pessetes...

ADELA: I escolti, Canibell, ara que estem sols. Creu de bona fe que el meu gendre no es posarà en ridícul amb les seves pintures?

CANIBELL: No, senyora. Pot estar tranquil·la.

MARIA: Ho diu de debò?

ADELA: Amb nosaltres no ha de fer compliments. Suposi que vostè és el metge, que ell és el malalt i que

nosaltres som la família. Ens ha de dir tota la veritat.

MARIA: Sí, sí.

CANIBELL: Ja els ho he dit: és un veritable artista. No solament no es posarà en ridícul, sinó que arribarà a obtenir una cotització envejable.

ADELA: No, perquè, sap?, posant-nos-hi tots, encara fórem a temps de desenganyar-lo. Almenys, ja que no ha estat fins ara un home brillant, ni un home d'empresa, que d'ara endavant no ens el prenguessin per ximple.

MARIA: (*Mig rient:*) Mamà!

ADELA: Què? En Canibell és un amic de confiança. I, de més a més, no li diem res que no sigui públic i notori.

CANIBELL: Tingui fe en el seu gendre; farà més camí del que es pensa.

ADELA: Oh, jo mai no he pensat que en fes gens. És un home tan aturat! Creu que s'hauria casat mai si la seva mare i jo no haguéssim decidit de casar-lo?

MARIA (*humorística*): Molt bonic! Amb aquesta història fas poc favor al teu gendre, però encara en fas menys a la teva filla. En Víctor pot imaginar que jo soleta no posseeixo prou atractius per a conduir un home al matrimoni!

ADELA (*amb una segona intenció, tot just transparent*): Fuig, dona. En Víctor et coneix prou per no caure en aquet error. Jo també pujo al taller... (*A punt de riure:*) L'Emili un artista! Només he vist els quadres una vegada. (*Amb gest de consternació:*) Em van fer un efecte! Veiam si després d'escoltar-lo a vostè els puc mirar amb més bons ulls.

Desapareix per l'escala. MARIA la segueix amb la mirada. Després mira vers la porta de l'esquerra.

MARIA (*seriosa*): Víctor, això que fas és abominable.

CANIBELL: Què t'agafa?

MARIA: Ho saps de sobres. Aquesta atmosfera que estàs creant...

CANIBELL: Però, no veus criatura, que és una absurditat el que pretens de mi?

MARIA: Una absurditat demanar-te que agafis el meu marit i li diguis que així que faci una exposició serà la riota de tot Barcelona? El que m'estranya és que després de veure les seves obres, encara donis a entendre que hi ha una altra sortida. Veïam: no les trobes infames?

CANIBELL: Sí, dona, sí. El teu marit no en sap ni un borrall de dibuix, ni té cap sensibilitat per al color, ni ha entrevist tan sols què ha d'ésser una obra d'art.

MARIA (*impulsiva*): I doncs!

CANIBELL: I doncs! Et penses que m'he tornat boig per liquidar en un moment la pila d'avantatges que ens ha proporcionat la mania del teu marit? No te'n recordes? D'ençà que ell es creu un artista, podem trobar-nos a l'hora que ens sembli millor, celebrar les entrevistes més impossibles, fer-nos la il·lusió que ningú no pot demanar-nos comptes de la nostra felicitat. (*Li pren les mans.*) Et sembla poc?

MARIA: No, Víctor. (*Desprenent-se suaument:*). Però tu estàs obcecat. Si tu no el desenganyes, el desenganyaran els altres. El resultat per a tu i per a mi serà el mateix... amb l'agreujant que ell ja s'haurà posat en ridícul.

CANIBELL (*somrient*): És curiós.

MARIA: Què?

CANIBELL: Aquesta preocupació d'evitar al teu marit el ridícul... el ridícul d'un fracàs artístic.

MARIA: És ben natural; el capdavall duc el seu nom, soc la seva dona. (*CANIBELL fa una rialleta i mou el cap, com*

*aquell que no vol dir el que pensa.) De què rius?...
De què rius, veiam?*

CANIBELL: Si no ho has endevinat, t'enrabiars quan t'ho digui.

MARIA: Ja sé on vols anar a sortir. A tu et sembla que des del moment que no li soc fidel, ja m'he de desentendre de tots els desastres que li puguin ocórrer...

CANIBELL: Potser sí.

MARIA: Ai, Víctor. Tot aquest talent que t'atribueixen, a estones no sé on l'amagues. Què té a veure una cosa amb l'altra? Que enganyo el meu marit? Molt bé; no ho he pas de negar...

CANIBELL: A mi, no. Evidentment!

MARIA: Però això ell no ho sap; per a ell és un perjudici imperceptible; ell viu content, ignorant, feliç. En canvi si demà fa una exposició de pintures i de tot arreu li plouen insults i impropis, patirà molt. Jo conec l'Emili; patirà molt.

CANIBELL: Ja hi som! Quan tu comences a destriar la troca dels teus sentiments conjugals, jo ja no sé on em trobo. Ni si estic despert, ni si somio. Escolta, Maria. Fa un moment, davant de tothom, suposo que tu te n'has adonat, tractaves el teu marit amb desconsideració, amb menyspreu i tot... I ara t'esgarrifes només de pensar que la gent pugui dir que és un mal pintor. Qui t'entén!

MARIA: Serà tan estrany com vulguis, però és així. No sé què dir-te.

CANIBELL (*acostant-s'hi molt*): Digue'm que m'estimes.

MARIA: No saps que sí?

CANIBELL: No hi perdria res de tornar-ho a saber.

MARIA (*mig tendra, mig irònica*): De manera que et cal tornar a sentir que ets la meva vida, el meu somni,

la meua deslliurança? De manera que aquest senyor ignora que abans de lligar-me amb ell em moria de tristesa i d'ensopiment? De manera que....?
(*Separant-se vivament d'ell. Para l'orella vers l'escala.*)
No. No és res. Pensava que tornaven.

CANIBELL: Maria, aprofitem els minuts. Pensa! Pensa! Encara que bastés el meu parer per destruir la fal·lera del teu marit, la meua amistat amb ell es refredaria molt. No podria venir a casa teua com avui. El seu caràcter, que ara és angelical, s'enfosquiria. Qui sap? Fins és capaç de tornar-se gelós.

MARIA: Tot això ho veig. Però per l'altre camí encara sospito una perspectiva més negra.

CANIBELL: I per què?

MARIA: El fracàs de la seva exposició serà sorollós i podrà creure que tu no l'has aconsellat lleialment.

CANIBELL: Al contrari! Creurà més que mai en la meua lleialtat perquè veurà que sostinc a peu i a cavall que és un gran artista.

MARIA (*rient*): Un gran artista! Víctor, de debò, et penses que seràs capaç d'escriure semblant enormitat quan l'exposició estigui oberta i hi hagi el perill que els teus lectors vagin directament a comprovar com te'ls rifes? (*Canvi de to:*) Serà el teu descrèdit. No ho vull pas, Víctor. No saps que estic gelosa del teu prestigi? Vull que sigui sempre el primer, l'indiscutible.

CANIBELL: I qui t'assegura que no ho seré després d'haver elogiat la pintura del teu marit? Pel mateix que tinc una situació privilegiada, si l'endemà de la inauguració publico un article entusiasta, farà tot l'efecte d'un escut protector. No el maltractaran.

MARIA: Vols dir? Trobaràs manera de dir que aquells horrors són l'obra d'un artista?

CANIBELL: D'un artista, no: d'un geni!

MARIA (*pregant, mig rient*): Ai, Víctor, que et mataran!

CANIBELL: Cal entendre el mecanisme. Si dic que els quadros del teu marit són una cosa discreta, no ho creurà ningú. En canvi, si dic que són els llampecs d'un geni que es congria, el parteratge d'una nova concepció pictòrica, ja veuràs com tothom vacil·la i en parla amb compte... pel que pugui venir! En el fons, vols que t'ho digui?, fins em diverteix fer aquesta mena de provatura.

MARIA (*posant atenció vers l'escala*): Alerta! Han tancat la porta del taller... Ja baixen. (*Amb passió:*) Vull tenir confiança en tu, sigues prudent, Víctor. Mira que ens hi juguem la nostra tranquil·litat! (*Canviant de to:*) Doncs a mi, la veritat, aquesta última tanda de concerts m'ha fatigat una mica.

*Baixen per l'escala, ELENA, BRAGULAT,
EMILI i ADELA.*

CANIBELL: Desenganyí's, Maria. Els concerts, com els museus, són una invenció absurda. (*Als que entren:*) Ah, ja els tenim aquí. El senyor Bragulat, què ens diu.

BRAGULAT, *que ha entrat amb posat sorrut, no contesta.*

EMILI: En Bragulat? En Bragulat no ens en diu res. Fa un quart que faig esforços per obtenir el seu parer, una objecció, un judici... No en puc sortir. D'ençà que hem entrat al taller se m'ha tornat mut.

CANIBELL: Mut d'admiració?

EMILI: No, no; seriosament, Bragulat, em comences a desesperar amb el teu silenci. La broma dura massa. Dígues francament: què penses de la meva pintura?

BRAGULAT (*tràgic*): De debò, necessites la meva opinió? No te'n podries passar?

EMILI: No! M'és imprescindible. De més a més, aquest mutisme prolongat és mil vegades pitjor que totes

les condemnes! Ets un plaga insuportable. Fes el favor: seu i parla...

BRAGULAT: M'ho manes?

EMILI: Sí! T'ho mano.

BRAGULAT: Davant de tothom?

EMILI (*implorant*): Sí, home, sí. No em facis patir més.
Si cal, t'ho pregaré de genolls a terra... Parla, parla.

BRAGULAT: Doncs, vaig a parlar. Tu ho has volgut, eh, que consti. Tinc la desgràcia de no saber embolicar els meus judicis en paper de seda. Amic meu: de primer he cregut que aquesta història de la teva pintura era un pretext per convidar-nos a dinar. I m'ha semblat molt bé, perquè un bon dinar es pot acceptar amb qualsevol pretext. Però, fillet, la presència del senyor Canibell, les teves paraules, tot plegat m'ha convençut que la cosa era completament greu. Tu creus que ets un pintor, un veritable artista que pot exposar...

EMILI: Jo no crec res, pobre de mi!; demano, prego que em diguin la veritat.

BRAGULAT: La veritat? La veritat és que tu en saps tant, de pintar, com jo de fer equilibris sobre un filferro. Ja ho tens.

EMILI (*aclaparat*): Ets cruel...

ELENA (*a BRAGULAT*): Ernest, per l'amor de Déu!

CANIBELL: Cruel i injust.

BRAGULAT: Veus? Ara et dol haver-me fet parlar. (A tots:) La culpa és tota d'ell. Emili, el meu propòsit era no dir paraula... Sabia que t'havia de fer mal...

MARIA (*a part, a CANIBELL*): Què et deia? No t'arrisquis a defensar-lo. Acaba'l de desenganyar.

CANIBELL (*a MARIA*): Deixa! (A tots:) Havent parlat clar el senyor Bragulat, no tinc cap motiu per reservar el meu parer, que és als antípodes del seu. Vostè opina

que el nostre amic no és pintor? Doncs, jo opino que n'és fins a la punta dels cabells. Vostè opina que no té res d'artista? Jo opino que ho té tot.

BRAGULAT: Vaja, ara vostè vol tirar unes gotes de bàlsam en la ferida que he fet a l'Emili amb la meva franquesa. Vostè és molt humanitari, però, qui sap si, en definitiva, jo en soc encara més que vostè.

CANIBELL: No es tracta de bàlsams, ni de compliments. Parlo com a crític. L'obra del senyor Ginebreda (per l'EMILI) no té sinó un defecte: és massa bona per als ulls avesats a la rutina. Gràcies a Déu, és un art que trenca tots els motlles, que ens emancipa de tots els esclavatges.

BRAGULAT: Tot això és molt bonic per dir-ho així, entre nosaltres, però, què va que no tindrà pit per estampar-ho en el seu diari?

CANIBELL: Que no? Tot! Lletra per lletra.

BRAGULAT: Sí, bé; d'aquella manera equívoca que ho saben fer vostès quan no es volen comprometre...

CANIBELL (resolt): Res d'equívocs! Proclamaré amb tota l'energia i tota la transparència de què soc capaç que el nostre amic Ginebreda és el primer pintor de Catalunya en el moment actual.

BRAGULAT *resta esma*perdut mirant-lo.

Pausa.

EMILI: De debò, amic meu? Però això és excessiu... Tanmateix, sembla un somni... Has sentit, Maria?

MARIA: Sí, sí; estic molt nerviosa.

EMILI (a ADELA, sense gens de petulància): Què me'n diu, mamà?

ADELA: Ai, fill meu, no te'n dic res. Has demanat parer a dos amics teus que assegures que hi entenen; l'un et diu que ets el primer i l'altre et diu que ets l'últim. A quina carta vols que em quedi?

EMILI: Oh, no és que jo em prengui al peu de la lletra el parer del meu admirat Canibell... Però, en fi, la sentència d'aquest... (Per BRAGULAT.)

ELENA: No en faci cas. Ja saps com és el meu marit.

BRAGULAT (*amb un rampell*): Com soc? Bé, bé. Veiam si entre tots em fareu creure que he perdut la carta de navegar.

S'enfila de pressa escales amunt.

ELENA: Què fas?

EMILI: Què et passa?

Tots miren escales amunt.

MARIA: Ha entrat al taller. He sentit el cop de porta.

ELENA: No saben quina mala estona em fa passar. Qui el fica a opinar en coses que no són del seu ram!

EMILI (*adolorit*): Si ell pensa això... fa bé de dir-ho.

ELENA: Però des del moment que ha parlat el senyor Canibell en els termes que ho ha fet, podria perfectament guardar-se les seves idees. És un caràcter incorregible.

BRAGULAT baixa altre cop portant una tela sota el braç.

BRAGULAT: No he triat amb malícia, eh, que consti. He agafat la primera tela que he trobat. No vull afegir cap paraula més. Cantin papers i mentin barbes. A la una, a les dues, a les tres. (*Gira bruscament la tela que duia d'esquena al públic i la planta damunt una cadira en forma que es veu de tot arreu.*) Ara diguin el que vulguin.

EMILI (*girant-se vers el quadro*): Ah, si me'l poses cap per avall!... Això és anar de mala fe. (ELENA cuita a *rectificar la posició del quadro*. EMILI, *que se n'adona que encara l'ha deixat malament, es precipita a posar-lo bé*.) No, no! Així!

BRAGULAT: Tant és! De totes maneres resulta un garbuix incompreensible. Veiam, això és una dona, un elefant, o una foca?

EMILI (*molt anguiós*): Una dona! No ho veus? (*Girant-se a CANIBELL*.) Oï que es veu de seguida que és una dona?

CANIBELL: Sí, home, sí. De més a més, això quina importància té des del punt de vista de l'art pur? Una pintura no cal que representi res. El que li dona valor és el joc de volums, l'harmonia dels colors... (A EMILI:) Amic meu, aquesta tela és una delícia. Deixi dir al senyor Bragulat i als que com ell miren els quadros a través d'uns prejudicis antediluvians...

BRAGULAT: Prou, prou! Abans de pronunciar els disbarats que em venen als llavis, m'estimo més retirar-me. (A EMILI:) No vull perdre la teva amistat —una amistat de tota la vida— per culpa d'aquesta col·lecció de pitafis. El temps dirà qui té raó... Adeu-siau. I perdonin...

MARIA: No ho prengui així, Bragulat.

ELENA (*a MARIA*): Ves quina escena de fer! Total per una qüestió artística. (A BRAGULAT:) Ets boig. En arribant a casa, ja et pots donar una dutxa. Els entesos diuen que està bé, doncs, està bé i en paus... Qui t'embolica?

BRAGULAT (*es desprèn del braç de la seva dona, s'acosta a la pintura, la mira un segon i recula de pressa*): Apa, anem, Elena, anem. Passin-ho bé! (*Surt per l'esquerra, seguit d'ELENA i de MARIA.*)

EMILI: Em sap greu.

ADELA: No et preocupis, ja li passarà. (Surt també per l'esquerra.)

CANIBELL: Això és inevitable. Els valors nous han de vèncer resistències. I val més així. La lluita enforteix els temperaments.

EMILI (*commòs, agafant-li les mans*): Gràcies, gràcies. Mai no li podré pagar tot el que està fent per mi. No sé si són il·lusions meves, però d'ençà que vostè ha opinat em sembla que fins la meva sogra em mira amb més respecte. Fins ara m'ha voltat una atmosfera irrespirable, deixi-m'ho confessar. La meva dona tampoc no acabava de veure la meva vocació!

CANIBELL: Pacència. Ja veurà. Maria és molt intel·ligent.

EMILI: Amic Canibell, jo li agrairé que insisteixi a prop d'ella. La seva autoritat em consta que li fa impressió... Si el sent repetir que amb els pinzells als dits no sóc un nyèbit ni un idiota, se n'arribarà a convèncer... Ai, aleshores! El meu agraïment serà etern. L'opinió de la muller és una cosa enorme. És una opinió que trobes pertot, a totes hores del dia... i de la nit! Dinant, sopant, a l'automòbil quan tornes del teatre, al fons del mirall quan t'afaites... És la gota d'aigua, contínua, persistent, insidiosa... Vostè creu que jo tinc una ànima aquí dins?

CANIBELL: És clar; qui ho dubta?

EMILI: Doncs, no senyor. Pastetes.

CANIBELL: Oh, quines extravagàncies! Aquest pessimisme és absolutament gratuït! (*El fa girar de cara al quadre.*) Vostè creu que qui ha pintat això és la ruïna moral que s'ha complagut a descriure'm?

Pausa.

EMILI (*amb un somriure tímid, després de contemplar uns segons la seva obra*): No està del tot malament, oi?

CANIBELL: És un prodigi. No em canso d'admirar l'audàcia del dibuix, la novetat desconcertant del color.

(*MARIA entra i resta al pas de la porta esquerra mirant els dos homes que no la veuen.*) Res, res. L'exposició a començaments del mes entrant, i des d'ara una propaganda ben dirigida, intensa, nova... Vostè, rai, que pot fer-ho bé!...

EMILI: Sí, però, no hi entenc gens. Pensí que soc un novici en aquestes bregues.

CANIBELL: Hi entenc jo. No té confiança en mi?

EMILI: Absoluta.

CANIBELL: Aleshores, deixi'm fer. L'èxit serà fulminant!

EMILI: Déu ho faci... Tinc una por...

MARIA (*més amb el gest que amb la paraula*): I jo!

TELÓ

ACTE SEGON

Les galeries Buixareu. Una gran sala d'exposició amb dues portes: dreta i fons. A través d'aquesta, per la cortina entreoberta, es veu una altra sala.

Parets amb pintures d'EMILI GINEBREDÀ, totes d'un avantguardisme frenètic. La majoria porten el retolat «Adquirir!». Són les sis de la tarda. Entren i surten visitants, que formen i desfan grups davant les pintures. Aquest moviment ha de durar tot l'acte i ha d'ésser graduat pel director d'escena atenent les conveniències de l'acció principal. Entra un senyor de mitja edat, empès per un dependent ponderatiu i dolçament pedant.

VISITANT PRIMERA (amb entusiasme equívoc): Tu, Remei, vine...! (Senyalant el quadre que té al davant:) Què et sembla això?

VISITANT SEGONA: Ai, mamà, no hi entenc... Diuen que és tan bo!

VISITANT PRIMERA (entrant pel fons, seguit de la VISITANT TERCERA): Anem, anem. Jo tinc tard.

VISITANT TERCERA: Quina llàstima! Demà hi hem de tornar a venir. Em diverteix molt.

SENYOR RECASENS (entrant per la dreta amb el DEPENDENT): Però, vostè té feina. No es molesti.

DEPENDENT: No hi fa res, senyor Recasens. No ve d'un quart... Tinc un gran interès en que vostè visiti avui mateix l'exposició... Ens prenen els quadros dels dits... És una bogeria.

SENYOR RECASENS: Oh, ja ho sé, ja. He llegit el magnífic article de Víctor Canibell. Quin elogi tan encès! Tan vehement!

DEPENDENT: I tan merescut! Miri. Aturi's, faci el favor. Què li sembla aquesta marina?

SENYOR RECASENS (*després d'uns segons d'avançar i recular*): Ah! És una marina... Meravellosa!

DEPENDENT (*fent l'ullet*): Eh! Quina manera de tractar l'aigua...

SENYOR RECASENS: Sí, sí... és una aigua... positivament... positivament líquida.

DEPENDENT: Això. Una aigua que llisca, que flueix. (*Imita la remor de les onades, mentre fa anar la mà dreta d'una banda a l'altra, tot bellugant els dits vívidament.*)
Xufff...

SENYOR RECASENS: Exacte!

DEPENDENT: I ara vingui. (*L'arrossega davant d'un nu.*) Eh?
Boccato di cardinale.

SENYOR RECASENS: Un nu... veritat?

DEPENDENT: Contempli, contempli. Aquest matí ha vingut un estranger, un gran col·leccionista, i potser ha estat una hora mirant-se'l... És que és una delícia, no? L'espatlla... el ventre... les cames... Quina harmonia de volums!

SENYOR RECASENS (*com autosuggestionant-se*): Sí, sí, sí...
L'art és això.

DEPENDENT: I l'arabesc! (*Amb la mà closa, tal com fan els amateurs traça una línia imaginària de dalt a baix.*)

SENYOR RECASENS: Elegantíssim!

DEPENDENT: Desenganyí's. És el que diu en Canibell en el seu article: estem en presència d'un miracle. (*Entren ELENA i MARIA.*) Perdoni. Vaig a saludar a la senyora del pintor.

SENYOR RECASENS: (*Girant-se:*) Quina és?

DEPENDENT: La del vestit blau.¹ (A MARIA:) Com està, senyora Ginebreda?

1 O del color que sigui. L'autor no té cap preferència. (Nota original en l'edició de 1927.)

MARIA: Molt bé. Gràcies.

DEPENDENT: Vol que avisi el seu marit? Crec que és allà dins amb el senyor Buixareu.

MARIA: No cal, no. Nosaltres seurem aquí... si és que no fem nosa.

DEPENDENT: No, senyora, cap nosa; al contrari.... Amb el seu permís. *(Torna al costat del SENYOR RECASENS.)*

ELENA *(després d'haver mirat a l'entorn)*: Ai, Maria!

MARIA: Què?

ELENA: Em sembla que n'hi ha més de venuts... Sí, sí... pel cap baix dos més que ahir al vespre... Tu ves fent la desmenjada. Serà un èxit sense precedents. No ho veus?

MARIA: Sí, dona, sí.

ELENA: Doncs, per què fas aquest paper? Com és que no t'entusiasmes?

MARIA: Perquè no sóc cega i veig les coses tal com són. Tu creus que l'èxit és del pobre Emili? Ingènua! És l'article d'en Canibell, aquest elogi que sembla un castell de focs artificials, el que ha enlluernat la gent.

DEPENDENT i SENYOR RECASENS surten
després d'haver fet el tomb de la sala.

ELENA: Ah!, no hi passo... Ahir ja ho vaig discutir amb en Bragulat, que també m'ha sortit amb aquesta història. Però vosaltres creieu que els articles poden fer miracles? Jo no en llegeixo mai cap d'article, i com jo molts centenars de senyores... I, no obstant, miro aquestes pintures, les torno a mirar, i cada vegada les trobo millors... El primer dia, si m'haguessin dit quina era una marina, quina era un paisatge, quina un nu, potser no ho hauria pogut dir... Avui, ja puc... *(Amb un punt de petulància:)* És el meu instint artístic que es desperta.

MARIA (*rient de grat*): Ves, tabalot, ves.

ELENA (*amb escarafall*): Dignes que no tinc raó! L'article d'en Canibell!... farà molt efecte als qui l'han llegit, però a mi no...

MARIA (*amb certa vehemència*): Tu no l'has llegit, però has escoltat moltes persones que se n'han saturat, que hi han anat a cercar els arguments, les idees, per després anar-les repetint, com a papagais, per aquests mons de Déu... No saps que aquest és el mecanisme de les opinions col·lectives?

ELENA: Mecanisme... Opinions col·lectives? Saps que cada dia t'expliques amb paraules més recargolades? Mira, el que jo et dic és que si segueixes fent aquest posat de reserva davant el triomf del teu marit, la gent no sabrà què pensar-ne.

MARIA (*amb vivacitat*): Però, què voldran que faci? Que m'agenolli a pregar davant d'aquestes pintures? Que vagi pels carrers cridant que l'Emili és un geni? Encara he fet molt més del que em pensava... El meu propòsit era no posar els peus aquí mentre hi hagués l'exposició, i resulta que hi vinc gairebé cada vespre.

ELENA (*parodiant*): Sí, però hi véns amb aquest aire de reina, a perdonar la vida als infeliços que tenim la debilitat de creure que el teu marit és un gran artista. Ja pots comprendre que això és absurd... Perillós i tot.

MARIA: Perillós?

ELENA: Sí, Maria. La gent pel cap baix creurà que no estimes poc ni gaire el teu marit...

MARIA: Bah!... Això no seria cap novetat. Al món n'hi ha tantes de senyores que no estimen el seu marit! La que crida l'atenció, ets tu, Elena, que estimes el teu amb tanta exageració....

ELENA (*seriosa amb certa brusquedat*): Això, rai! Poden dir el que vulguin... Tant se me'n dona! (*Pausa breu.*)

Però no desviem la conversa... Parlem de tu.
(Mirant cap a la dreta:) Ai, mira qui ve! El teu marit
 amb en Canibell.

MARIA: Ah, sí, i el senyor Vidal.

ELENA: I en Bragulat, no! No sé com és que triga tant...
 Hem quedat que a les sis vindria a recollir-me.

*Entra EMILI posant una mà protectora sobre l'espatlla
 de CANIBELL, i vora d'ells VIDAL i ELVIRA.*

EMILI *(amb cert aplom que no tenia al primer acte):* Com
 està, Elena? *(Encaixant:)* I en Bragulat? Encara no
 l'he vist per aquí. Això és que té por d'acabar-se
 amb les meves pintures.

*Mentrestant VIDAL, ELVIRA i CANIBELL
 han saludat MARIA.*

ELENA: No, no... Avui vindrà! Ja hauria de ser aquí.

EMILI: De debò? La consciència no perdona... Deu tenir
 un rau-rau de no haver sabut descobrir de seguida
 la qualitat de la meva obra. L'espero per estirar-li
 les orelles. *(A VIDAL:)* Veu, Vidal. Ah, però no sé si
 es coneixen. *(Presentant:)* Aureli Vidal, la seva filla
 Elvira... La senyora Bragulat... Veu, Vidal? Aquesta
 és la marina que li deia... pintada amb plena pasta,
 amb coratge...

*MARIA i CANIBELL, a part del grup,
 segueixen la xerrameca d'EMILI,
 amb un posat d'intel·ligència irònica.*

VIDAL: Espaterrant!

EMILI: Sí, això ja està bé. Comença a donar idea del meu
 temperament artístic. Però, esperi's. És d'ara en
 endavant que jo començaré a ésser «jo» d'una

manera integral... Veu? Aquest nu també està resolt d'esquena a tot convencionalisme, no troba?

VIDAL: Oh, i tant!

ELENA: És una preciositat.

ELVIRA: Una monada!

DEPENDENT: Tothom s'hi encanta.

EMILI: No el vull entretenir més... Sols voldria
acompanyar-lo a l'altra sala a veure aquell paisatge
de Cardedeu de què li he parlat abans.

VIDAL: Sí, sí, ja el conec. És admirable.

EMILI (*amb ingènua pedanteria*): Doncs, jo vull tenir el
gust d'explicar-li el perquè és admirable... Vinguin.

*Entra el SENYOR RECASENS pel fons
i es dirigeix a EMILI.*

SENYOR RECASENS: Dispensi. No tinc l'honor d'haver-li
estat presentat. Soc en Pau Recasens... Dispensi....
No puc anar-me'n sense expressar-li la meva
admiració més sincera...

EMILI: Moltes gràcies.

SENYOR RECASENS: No és fórmula, no. Acabo d'adquirir el
seu magnífic paisatge de Cardedeu.

EMILI (*radiant*): Ah, el felicito! S'emporta una joia!
(A VIDAL:) No l'hi deia?

SENYOR RECASENS: Per a mi ha estat un sacrifici, però l'he
fet amb gust, amb molt de gust...

EMILI: No se'n penedirà. Cada dia li trobarà un encant
nou.

SENYOR RECASENS: Repeteixo. Compti'm entre els seus
admiradors més incondicionals.

EMILI: Molt content i molt agraït. Passi-ho bé.
 (SENYOR RECASENS surt; EMILI es gira, cofoi, somrient
 al seu petit seguici.) Vinguin, vinguin.

*Desapareix per l'esquerra, seguit de VIDAL,
 ELENA i el DEPENDENT. Immediatament
 MARIA i CANIBELL, que ja gairebé no podien aguantar,
 esclafeixen una rialla.*

CANIBELL (rient): És immens!

MARIA (rient): És sublim!

CANIBELL: Veus? ... Creu tot el que li he dit!

MARIA: Al peu de la lletra!

CANIBELL: T'has adonat que fins ha canviat de veu i
 de gestos?

MARIA: (La sala queda gairebé deserta.) Que si me
 n'he adonat? Talment sembla que m'hagin
 canviat el marit. És un tipus completament nou,
 absolutament imprevist.

CANIBELL: I més divertit que l'altre, oi?

MARIA: Oh, molt més! No t'ho pots arribar a imaginar...
 Tu només el veus una estona de visita. L'hauries
 de veure a casa, sense testimonis. Diu unes coses!...
 (Estrafent-lo:) «A París, a París s'adonaran de tot el
 que jo represento...» «Des de Picasso fins a mi...»
 A la mamà la té completament atabalada... Figura't
 que es deixa retratar... L'home està convençut que
 és el primer pintor del món!

CANIBELL (rient): Prou que ho veig! Pensava divertir-me,
 però, la veritat, no tant. Estàs contenta?

MARIA: Moltíssim.

CANIBELL: Ho veus, dona sense fe? Jo sabia prou que
 passaria això... Començo a conèixer la gent.

MARIA: Mira que són babaus. No ho hauria dit mai...

CANIBELL: Per què no tenies prou confiança en mi? Quan jo et parlava de la meva autoritat, de les meves petites condicions d'hipnotitzador, creies que exagerava... que em feia il·lusions... sí, sí...

MARIA: Perdona'm, Víctor. És que costa tant de creure en miracles! Si m'haguessis dit que convertiries l'aigua en vi, o el plom en or, no m'hauria sorprès com quan em vares anunciar que del meu pobre Emili en faries un personatge... Perquè n'has fet un personatge, un gran personatge! La gent fins troba que no me n'adono del tot el que caldria... Ah, t'asseguro que em comencen a marejar!

CANIBELL: Això et passa perquè t'entossudeixes a no fer el teu paper. T'has de fingir satisfeta, orgullosa... Acceptar les felicitacions amb el millor somriure del teu repertori.

MARIA: Vols que t'ho digui clar? Em repugna aquesta farsa. Quan em trobo voltada de persones que celebren l'èxit de l'Emili. He de fer un esforç terrible per no crida'ls: «Imbècils! No veieu que aquest infeliç no és sinó un ninot vestit de personatge, per obra i gràcia del meu Víctor? No teniu ulls per veure a qui pertoca la felicitació, a qui correspon tota la glòria? Imbècils.»

CANIBELL: No saps el goig que em fa sentir-te. Ets adorable, Maria. Però compte! Cal reprimir aquests impulsos... Costa una mica... Ja me'n faig càrrec. (*Pausa breu.*) Jo també si m'analitzo, jo també trobo aquí dins la meva protesta... Ah, naturalment! Hi ha estones, sobretot, que la subversió de valors és tan violenta, que també tinc la temptació d'exclamar: «Vaja, prou!» Però són petites rebequeries de l'amor propi que passen aviat. L'objectiu essencial ha estat plenament obtingut. Ell ja no viu sinó per a la seva pintura, i nosaltres mai no hem estat tan lliure com ara.

MARIA (*somrient, resignada*): Sí, és veritat.

CANIBELL (*abaixant la veu, amb intenció*): Demà...
a les cinc en punt... Entès?

MARIA: Sí.

*Pausa durant la qual ell i ella es miren amb un
somriure, BRAGULAT treu el cap entre les cortines
de la dreta. Veu la parella i fa una ganyota.*

BRAGULAT: Es pot entrar?

MARIA (*amb vivesa*): Naturalment, Bragulat. L'exposició
és pública.

BRAGULAT: Temia...

CANIBELL: Doncs, no temi i entri.

MARIA: Elena és a l'altra sala amb l'Emili i altres senyors.

BRAGULAT: Però encara volten per aquí! I no es maregen?
(*Mira al voltant.*) «Adquirit»... «Adquirit»...
«Adquirit»... Mare de Déu, quanta llana! No, no.
Això acabarà malament... A mi no em cap al cervell
que aquests pitafis puguin promoure cap emoció
artística... Jo prou m'esforço a descobrir-hi alguna
cosa... (*S'acosta i s'allunya dels quadros, amb posat
gairebé ferotge.*) Però, res... res... (*Desesperat.*)
No em diuen res!... i no obstant... adquirit...
adquirit... adquirit... Això vol dir que hi ha
persones que hi veuen algun sentit, alguna vibració.
I que se n'enamoren... i que els compren... Ai, ai, ai.
D'aquesta feta m'hauran de tancar a Sant Boi.

MARIA: Ca! Elena ens ha resultat una fanàtica de l'art
del meu marit, i acabarà per convertir-lo. No li
caldrà la camisa de força.

BRAGULAT: Elena? Quina una! Cabalment l'entusiasme
de persones com ella indica que el senyor
(*per CANIBELL*) va molt lluny d'osques.

CANIBELL: Vaja!

BRAGULAT: La meva dona té el vici d'enamorar-se de totes les bestieses, extravagàncies i monstrositats que li passen per davant dels ulls.

MARIA (*fent el plaga*): Ah, vet aquí... Ara comprenc perquè s'ha enamorat tan bojament de vostè...

CANIBELL (*picant de mans suaument*): Bravo, bravo!

BRAGULAT: Sí, bravo, bravo. Però és precisament al revés. La meva dona s'arrapa a mi amb totes les seves forces, perquè soc l'únic home amb sentit comú que ha pogut descobrir en tota la seva vida. Ve-li aquí.

MARIA: Quanta modèstia!

BRAGULAT: Tornaran a riure, ja ho sé, però m'és igual; jo vull explicar les coses amb claredat. Per a l'Elena, que és una pèssima nedadora a mercè de tots els corrents, jo soc un esplèndid parell de carabasses. Ho han entès?

MARIA: Divinament!

BRAGULAT va vers la porta esquerra.

CANIBELL: La imatge és molt suggestiva.

BRAGULAT (*per la seva dona, que entra*): Ah, aquí la tenim!

ELENA (*entrant pel fons i acostant-s'hi afectuosa*): Ai, pensava que ja no vindries! Com és que has trigat tant? On eres?

Entra EMILI.

BRAGULAT (*evasiu*): Uf, quin interrogatori!

EMILI (*aBRAGULAT*): Finalment! Gràcies a Déu! Com hi ha món que t'esperava!

BRAGULAT: Sense rancúnia?

EMILI: Rancúnia, de què? Al contrari! Amb pietat, amb misericòrdia.

Els altres van sortint per la dreta.

ELENA (*al punt de sortir, a BRAGULAT, retingut per l'EMILI*):
No veniu?

EMILI: Ca! Deixi-me'l una estoneta. (*Abaixant la veu*):
L'he de pentinar, aquí mateix, davant les seves víctimes. (*Pels quadros que volten l'escena. ELENA surt per la dreta. EMILI, girant-se a BRAGULAT i mirant-lo com una bestiola rara*): Ah, ah... ai, diantre de Bragulat!... Sempre has estat un subjecte divertit, però mai com en aquesta ocasió. Ah, ah, ah... Què hi dius ara? (*Senyalant les pintures*.)

BRAGULAT (*fingint una còmica resignació*): Espero que acabis d'esplaïar-te.

EMILI: Si no acabaré mai, estimat Bragulat. Mai! El teu cas serà per a mi una font inestroncable d'alegria. Ah, ah, ah!

BRAGULAT: Me'n felicito... (*Pausa breu.*) Però si vols que et sigui franc, jo també em faig bons tips de riure.

EMILI: A costa de qui?

BRAGULAT: De tu.

Els visitants s'espesseixen.

EMILI: De mi?

BRAGULAT: De tu, d'aquest pintoràs que es diu Emili Ginebreda.

EMILI: Mira que ets tossut! Voldria saber què trobes de risible en el meu èxit. Faig una exposició, la primera en la meua vida. I immediatament s'aixeca un cor de lloances... El públic s'hi tira de cap... La crítica,

els amics, els coneguts... Els compradors! Reconeix que això té un valor.

BRAGULAT: Da-li! Ja han sortit els compradors!... És un cas semblant al que em va passar amb el meu cunyat, el que té una fàbrica de galetes. Me'n va fer tastar un tipus nou: galetes «Àngel». Li vaig dir francament que els trobava un gust espantós de serradures. Ell va tirar al dret i en un any va vendre galetes d'aquell tipus per valor de cent mil duros. Quan m'ho fa saber, li vaig dir: «Et felicito. Visca les serradures!»

EMILI: Ves, ves! Arribaré a creure que... que em tens enveja. T'ho dic ben clar. T'has avesat des de la nostra joventut a tractar-me com un pobre home sense personalitat i ara no et vols avenir a reconèixer que duia alguna cosa aquí dins... Confessa-ho, confessa-ho: la revelació del meu talent et fa nosa.

BRAGULAT: No m'excitis, que te'n diré alguna de crespa!

EMILI: Què? Veiam, què pots dir? Suposaves que fracassava i triomfo. Em veies a l'infern i m'enlairai fins als núvols.

BRAGULAT: Fins als núvols! Aquí no hi ha més núvols que la polseguera que aixeca el ramat de moltons... Be, beee, beeee.

EMILI: No em fixo pas en els moltons, sinó en els pastors... en aquest munt de crítiques autoritzades, de felicitacions de preu...

BRAGULAT: Tot plegat, zero!

EMILI (*indignat*): Bah! Això passa de mesura. Ets un cas absolutament perdut! Et trobes davant l'evidència i tanques els ulls per a no veure-la.

BRAGULAT: Mira que no siguis tu el que s'acluca d'ulls per no veure...

EMILI: Per no veure, què?

BRAGULAT (*vacil·lant*): Què? Què?...

EMILI: Apa! Home... Veus com no estàs bé del cap?

BRAGULAT (*passant-se la mà pel cap*): Del cap?... Jo?
(*Fa una mímica que pot interpretar-se com:*
«Qui caldria que vigilés el cap ets tu».)

EMILI: Naturalment, si ja no saps per quins mars
navegues, ni què és això que jo no vull veure...

BRAGULAT: Que no ho sé?... De sobres!, amic meu...
Però és un espectacle desagradabilíssim... i dubto
abans d'oferir-te'l... Emili jo t'estimo com un
germà, encara que et sembli que només gaudeixo
mortificant-te. Tots aquests dies, no faig sinó
pensar en tu i demanar a la meva consciència quin
és el meu deure, què cal que digui, com cal que em
comporti... No em miris amb aquests ulls!... Parlo
molt seriosament.

EMILI: Em comences a intrigar. Què passa? Has descobert
algun complot contra el meu èxit?

BRAGULAT: Emili, amic meu, t'enganyen.

EMILI: Bah! Ja hi tornem? Pensava que anaves a tocar
un altre tema.

BRAGULAT: Emili, et dic que t'enganyen.

EMILI: Però, qui? El públic que ve a encantar-se davant
les meves obres? Els amateurs que les paguen
al preu que jo demano?

BRAGULAT: No, no... Aquests es deixen enganyar tant
com tu mateix...

EMILI: Els crítics, doncs?

BRAGULAT (*mig a part i indignat*): És horrorós! Aquest
home no pensa sinó en els seus quadros. Potser
ni val la pena llevar-li la vena dels ulls!

EMILI: No rondinis més i acaba d'una vegada aquest
gran misteri... Tampoc no són els crítics els que
m'enganyen. Doncs, qui dintre m'enganya?

BRAGULAT: La teva dona, sant cristià, la teva dona!

EMILI (*el mira un segon sorprès i somrient, de seguida esclafeix la rialla*): I ca!... (*Rient*): No ho has entès...

BRAGULAT: Ah, no?

EMILI: Ni poc ni gaire. Vius a la lluna! Et creus ser molt eixerit, dels que les cacen al vol, i ets una criatura de bolquers...

BRAGULAT: Ves què tal.

EMILI (*seriós*): Maria...

BRAGULAT (*amb interès*): Sí...

EMILI: ... Ha jugat sempre net en aquesta qüestió.

BRAGULAT (*Desconcertat*): En quina qüestió?

EMILI: En la de la meva pintura!... Ja no saps ni de què parlem? Tu no estàs bé, Bragulat... Pensava que te n'havies adonat. (*Confidencial*): A la primeria, la meva dona no creia gens en el meu talent; d'ençà que he obert l'exposició, dubta, vacil·la... però, ni abans, ni ara, no ha fet embuts, ni m'ha dit una cosa per altra. No... Ella ha estat malfiada, despectiva i tot... Però, franca. I vols que t'ho digui? Maria acabarà per rendir-se... No és un cas d'obcecació com el teu. Veig que escolta amb molta atenció les disquisicions d'en Canibell, i no pot ser que no li facin efecte.

BRAGULAT: Evident! (*A part*): I a mi qui m'embolica a desfer aquesta deliciosa harmonia?

EMILI (*amb èmfasi, tot mirant les seves pintures, mentre BRAGULAT, assegut, el contempla amb posat mig irònic, mig compassiu*): Sí. Cal reconèixer que en Canibell ha comprès força bé el que jo represento dins l'art contemporani.

BRAGULAT: I tant!

EMILI: Qualsevol *amateur* amb cara i ulls m'hauria pogut descobrir com ell; ell, de més a més, m'ha situat,

m'ha col·locat exactament en el lloc que em pertoca.

BRAGULAT: Sí, sí, sí, sí... T'ha situat... És el que tu dius...
T'ha situat en el lloc que et pertoca... I és una
bogeria de voler-te'n treure... Sí, sí, sí, sí... I escolta:
tanmateix penses fer una exposició a París?

EMILI: Naturalment. No puc pas restar a mig camí.

*Entren per la dreta VILAJUSSANA,
PEDROL i RAMONEDA.*

VILAJUSSANA (*als que l'acompanyen*): Mireu! Aquí el
tenim. (A EMILI:) Com prova aquest èxit? (*Tustant-li
l'esquena.*)

EMILI: Molt bé, home, molt bé...

PEDROL: Això no pot quedar ofegat. Li hem de donar aire.
No faltava més!

RAMONEDA: No sap per a mi, per als artistes joves com jo,
tot el que representa la seva exposició. A Barcelona
ens hi asfixiàvem. Jo ho deia sovint: «Ens han tancat
hermèticament en una alcova esquifida i hi han
encès un braser pudent. Ens volen assassinar!»
Compareix vostè, artísticament un desconegut,
i paf!, clava cop de puny als vidres i hi entra de
seguida una ratxa d'aire pur que ens retorna! Mai
no li ho agraiem prou.

VILAJUSSANA: Jo no soc artista, però sento molt l'art...
De seguida m'ha acudit la idea d'oferir-li un sopar...
Érem a l'Artístic i els he dit a aquests: «Cuiteu, si no
ens prendran la iniciativa.»

PEDROL (*a EMILI*): Suposo que acceptarà?

RAMONEDA: No faltava més!

EMILI (*amb mal dissimulada satisfacció*): Home, si es tracta
d'una cosa íntima...

RAMONEDA: Nosaltres anunciarem un sopar íntim... però ja veurà com serem a la ratlla d'un centenar. Hem de fer la guitza a les patums!

VILAJUSSANA: Concretem... No volem destorbar... Dimarts al vespre...

RAMONEDA: Fet?

EMILI: Com vulguin... Vostès manen...

VILAJUSSANA: Doncs, fins ara. Anem a fer un altre tomb per aquí.

Tots quatre, EMILI, VILAJUSSANA, PEDROL i RAMONEDA, es planten davant les pintures del fons, d'esquena al públic.

EMILI (*a BRAGULAT, al qual ha mirat de cua d'ull més d'un cop durant l'escena anterior*): Ja ho veus... Ja ho veus... No és pas que jo m'ho inventi...

BRAGULAT: Sí, sí... No perdo una síl·laba.

ELENA (*fent irrupció per la dreta seguida de MARIA*): Però, que no veniu? Gairebé són les set.

MARIA: Tancaran aviat.

EMILI (*agafant el braç de MARIA jovialment*): Saps el que m'acaba de dir en Bragulat? Que m'enganyes!

MARIA (*esveradíssima, mirant a l'un i a l'altre*): Jo?

BRAGULAT (*saltant*): Cal explicar en quin sentit!

EMILI (*rient*): Ja t'ho explicaré, ja. Anem. (*Girant-se a BRAGULAT*): Cuida't. Et veig un si és no és neurastènic... (*Riu i se'n va amb la seva muller*.)

BRAGULAT (*seguint amb la seva dona, però sense agafar-la del braç*): Què li vols dir, ara?

TELÓ

ACTE TERCER

Prop de mitjanit.

Terrassa d'un jardí en una torre dels afores de Barcelona. Arbres frondosos, algun massís d'arbustos.

Es veu la lluminària de la ciutat i el mar al fons.

CANIBELL seu en una cadira de vímet i fuma. VIDAL, recolzat sobre la balustrada, contempla el panorama. Tots dos vesteixen smocking. Sona una mica llunyana una jazz-band que toca Dinka o qualsevol altra melodia negra en voga. Després d'uns segons de música sola, comença el diàleg.

VIDAL (*Abandona la contemplació i es gira.*): Estic enamorat de la situació d'aquesta torre... És que ho té tot... Vistes al mar i vistes a la muntanya... I, sobretot, aquest tremolament de llums de Barcelona; mira que n'hi ha! Semblen un cel estrellat sota un altre cel estrellat.

CANIBELL (*Ileugerament sarcàstic*): Amic Vidal, vostè és un poeta.

VIDAL: No se'n rigui. Un modest fabricant no pot expressar els seus sentiments com vostès els intel·lectuals. Però li asseguro que si trobava una torre en la mateixa situació que aquesta, no m'hi pensaria gens a comprar-la. Es veu ben bé que ha estat triada per un artista!

CANIBELL (*malhumorat*): I ca! En l'època que la va comprar, en Ginebreda artísticament encara havia de néixer.

VIDAL (*una mica sorprès pel to de l'altre*): Bé. No es coneixien els seus mèrits, però és evident que ja els tenia. Un do tan extraordinari com el seu, és forçosament un do de naixença.

CANIBELL (*amb energia*): És molt arriscat de fer aquestes afirmacions.

VIDAL: Miri, ja veurà... Jo en aquestes matèries no hi entenc gens... Només em semblava...

CANIBELL (*quasi agressiu*): Que li semblava? Què? Vostè no hi entén gens, l'altre no hi entén gens... Si els agafes d'un a un, tots et diuen que no hi entenen ni un borrall... però tots opinen i tots plegats formen aquests ambients irrespirables on la poca-solta és tan espessa que talment es mastega.

VIDAL: Permeti'm, Canibell. Jo no crec haver dit res que justifiqui aquest to... Al capdavant, si no m'erro, vostè va escriure alguna cosa sobre aquest mateix tema... Sí, home; no se'n recorda? Quan ens va parlar de la predestinació d'en Ginebreda...

CANIBELL: Un hom parla de tantes coses!

VIDAL: Precisament és un article que jo vaig retallar per guardar-lo.

CANIBELL: Ah, vostè guarda els meus articles?

VIDAL: Aquest sí, perquè parlava d'un bon amic com Ginebreda. L'estimo molt. Ha fet per a mi coses que no s'obliden... Quan vaig passar la crisi de 1919, sense que jo li digués res, em va oferir trenta mil duros. Afortunadament, no els vaig necessitar, però l'oferta va ser feta de tot cor. Eh? Se'n troben a cada cantonada d'homes així?

CANIBELL: Però amic Vidal, què té que veure l'una cosa amb l'altra? La bondat i la generositat no serveixen per pintar quadros. Cal la flama! El do!

VIDAL: És clar, però quan ensopegues un tros de pa com en Ginebreda, i de més a més, pots dir que és un gran home, i un bon amic teu, no sé, trobo que se t'eixampla el cor.

CANIBELL: Ha parlat gaire amb ell, després de la seva tornada de París?

VIDAL: Un moment, aquest vespre. Per què m'ho demana?

CANIBELL: Per res... Per si no el trobava una mica canviat.
Vull dir una mica infatuat. No tan «tros de pa» com
vostè l'ha conegut...

VIDAL: Nooo!... En Ginebreda parla del seu art, dels seus
èxits... amb satisfacció... ben natural... Posi's al
seu lloc!... Faci'm el favor de posar-se al seu lloc!...
(*Ganyota de CANIBELL.*) Convertir-se en pocs mesos
en gairebé una celebritat europea! Jo, la veritat, li
estic molt agraït que hagi pensat en mi i en la meua
família per invitar-nos a aquesta magnífica festa...

CANIBELL (*entre dents, girant-se*): Pseee... Gran mèrit!
Calen molts comparses per fer una bona apoteosi.

VIDAL: Com diu?

CANIBELL: Res que valgui la pena.

Entra ELVIRA.

ELVIRA (*a VIDAL*): Ah! Gràcies a Déu! On te fiques? Fa mitja
hora que volto buscant-te. (*Picant de mans:*) Papà!
Papà! Papà!

VIDAL: Què passa?

ELVIRA: No ho endevinaràs mai. Soc la noia de la sort!

VIDAL: Vols dir?

ELVIRA: El senyor Ginebreda m'ha dit que em farà el
retrat!

VIDAL: De debò? Suposo que no és que l'hi hakis
demanat, ni insinuat...

ELVIRA: No, papà! No m'hauria pas atrevit! Ha estat ell,
espontàniament... Diu que aquest vestit em va
molt bé, i que es veu amb cor de fer una obra que
cridi l'atenció... Estic més contenta! Serà el primer
retrat de noia que haurà fet... Fins ara ha fet
paisatges, marines, senyores nues, però noia cap,
cap, cap...

VIDAL: Veu, Canibell? En Ginebreda m'aprecia i aprecia la meva gent... *(A la noia:)* Tens raó, Elvireta. Ets la noia de la sort.

CANIBELL *(a ELVIRA)*: Però estàs segura, estimada nena, que el retrat que et farà en Ginebreda serà del teu grat? Suposo que coneixes el seu estil... D'aquesta pell tan fina i lluminosa, d'aquest cos proporcionat i gràcil, no en quedarà res...

ELVIRA: Oh, ja ho sé... Ja vaig veure l'exposició!... És clar que el retrat que em farà el senyor Ginebreda serà tot estrany, tot original... Però la moda és així i jo adoro totes les coses que són de moda!

CANIBELL: Què va que quan tinguis aquest retrat no el donaràs pas al teu promès perquè t'hi contempli?

ELVIRA: Naturalment que no! Al meu promès l'invitaré a contemplar l'original, i si de cas, per a consolar-se en les absències, li donaré una bona fotografia de l'Arenyes. Ah, què es pensava! Amb un promès formal no s'hi juga... És a mi a qui ell estima! A mi! Comprèn? Tal com soc, amb aquesta cara, aquests ulls, aquest cos, aquestes cames...

CANIBELL: No té pas mal gust.

ELVIRA: Però això no impedeix que estigui molt contenta, molt contenta, de saber que el senyor Ginebreda em pintarà el retrat! *(La música reprèn.)* Oh, quantes se'n moren d'enveja a hores d'ara! Té un altre charleston... *(Agafant el seu pare pel braç:)* Vina, papà, que l'has de ballar amb mi...

VIDAL: Però criatura, què m'emboliques...

ELVIRA *(arrossegant-lo rient)*: Sí, home, sí. Si en saps més del que et penses!

(Se l'endú per l'esquerra. CANIBELL els mira desaparèixer amb un somriure amarg.)

CANIBELL: Quina colla de ximples! *(Mira el rellotge.)* I Maria sense acostar-se per aquí!... Sabent que l'espero. *(Mirant altre cop el rellotge.)* Quarts d'una! És capaç

de no venir! (*Parant l'orella:*) Ara, potser... *Tableau!*
Ve amb el seu marit!

*Entren EMILI i MARIA, ella apuntala una mà
en l'espatlla d'ell.*

EMILI (*en to protector*): Hola! Veig que vostè no balla.

MARIA: Què hi fa aquí sol com un mussol?

CANIBELL (*evasiu*): Medito.

EMILI: Havent-hi tanta gent jove i tantes cares boniques!
Potser té migranya? Vol una pastilla d'aspirina?

CANIBELL: Gràcies. Em trobo molt bé; la meditació no és
precisament una malaltia.

MARIA: Això depèn...

EMILI: Ah, quina llàstima que no hagi pogut quedar-se a
París, per veure tota la magnitud del meu èxit! Oi,
Maria?

MARIA: Ha estat indescriptible...

CANIBELL: Me n'he fet càrrec perfectament, a través de
les revistes.

EMILI: Ah, no, no. Calia veure-ho! Allò va ser entusiasme
i comprensió i interès artístic. Quan un hom torna
de París, ho troba tot tan minúscul, tan raquític,
tan d'estar per casa! Desenganyí's, Canibell. Aquí
tot és baix de sostre. Cal caminar sempre una mica
ajupit...

CANIBELL: No obstant, l'acollida que els barcelonins
varen fer a la seva pintura, no va ser pas de les més
idiotes!...

EMILI: Sí, naturalment! La flama era tan brillant, que no
varen tenir altre remei sinó adonar-se'n.

CANIBELL: Bé, ens deixa llui'ts!

EMILI: No oblidó pas els seus articles tan afectuosos.
(*Amb to protector:*) Molt. Molt bé... Va ser un cop de gong ben donat. El seu crèdit, no ho dubti, ha crescut força amb el meu triomf. Amb encerts com aquest és com es consolida un prestigi. Ara, sempre més, quan es parli de la revelació del meu art, és possible que l'esmentin a vostè com una mena de sant Joan Baptista.

CANIBELL (*amb accent de plaga, però traspuant verí*):
Justa. Jo fins he pensat demanar-li que em retrati vestit amb una pell de camell, un bàcul i un be al costat. I a sota un rètol que digui: *El Precursor*.

EMILI: És una bona idea. Vol venir? No diria a on vaig?
Al taller. Només deu minuts... Sento una pruija irresistible. Tinc començada una tela d'assumpte nocturn... Arbres, la lluna, el mar... Una cosa gairebé monocroma, però d'una intensitat formidable... Vol venir?

CANIBELL: No, gràcies, li faria nosa.

MARIA (*afectuosa, a EMILI*): Ves, però penso que t'aniré a buscar d'aquí a cinc minuts... On s'és vist que l'amfitrió desaparegui d'aquesta manera?

EMILI: No se n'adonen pas... Hi ha tanta gent! Fins ara...

CANIBELL (*després d'haver mirat com EMILI desapareixia, girant-se a MARIA*): Gràcies a Déu! No podia més!
Fa una hora que estic aquí sotmès a totes les tortures...

MARIA: Però, quines tortures?

CANIBELL: Totes! El dubte, la gelosia, la humiliació, l'enveja... Maria! Per què no has vingut abans?

MARIA: M'era impossible. Pensa que fins fa un quart encara arribaven invitats.

CANIBELL: I quan vens a mi se t'acut presentar-te del bracet amb el teu marit i per endavant límits l'entrevista a un terme de cinc minuts. Et sembla que mereixo aquest tracte? Dignes? Dignes?

MARIA: Estàs molt nerviós, Víctor. Què té de particular que vagi del bracet amb l'Emili, el meu marit?

CANIBELL: Si fos això sol! Però, i la teva estada a París, aquests dos mesos que hi has passat, sense cap necessitat, sense la més vaga obligació? No havíem convingut que un cop inaugurada l'exposició tornaries a Barcelona i el deixaries a ell amb els seus quadros?

MARIA: Sí, però no em va semblar prudent de fer-ho. Vaig comprendre que en aquells dies en què l'Emili es trobava tan afalagat era massa inexplicable la meva tornada. Què volies que digués per justificar la meva pressa?

CANIBELL: Déu meu! Explicar, justificar... que em ve de nou aquest llenguatge en els teus llavis! La Maria que jo he conegut, la que jo he estimat, tenia ales per venir a trobar-me allà on fos. No veia mai obstacles... Havia d'ésser jo, jo! el que li recomanés discreció i prudència! Fa tres dies que ets aquí. Com és que no has volat al meu encontre? Aquelles jornades d'abans...

MARIA: Tu no vols adonar-te que les circumstàncies han canviat.

CANIBELL: No ho sé veure. En què han canviat?

MARIA: El meu marit ha deixar de ser aquell home sense relleu que tu vas conèixer.

CANIBELL: Això sí! Evidentment. Ara, que no veig que aquest canvi hagi d'influir gens en les nostres relacions, com no sigui per facilitar-les encara més!

MARIA: Doncs, jo penso més aviat el contrari.

CANIBELL: Però, criatura, no tenim realment més llibertat de la que teníem? El teu marit no es lliura de cos i ànima a la seva dèria? No comprens que viu en una mena de deliri de grandeses i que pots tirar pel cantó que vulguis, que l'home ni se n'adonarà?

MARIA: N'hi ha prou que s'adonin els altres. No em vols entendre, Víctor... Als ulls de la gent no és igual que traeixi l'Emili d'abans que l'Emili d'ara.

CANIBELL: És clar que no. Les excuses són mil vegades més fortes avui que no ahir. L'Emili d'abans era un beneït que podia inspirar compassió i fins respecte. El d'ara és un ninot grotesc. Una bomba inflada de gas, un vanitós insuportable...

MARIA (*digna*): Et demano que no parlis en aquest to de l'Emili.

CANIBELL (*estranyat, després d'una pausa breu*): Què vols dir, Maria?

MARIA: El que has sentit... que no m'agrada que parlis així d'Emili. Em fa molt mal efecte!

CANIBELL (*agafant-li una mà, vehement*): Maria!

MARIA: Què?

CANIBELL: Maria! Tu t'has enamorat del teu marit!

MARIA: Jo?... Ai, Déu me'n guard!

CANIBELL: És inútil que dissimulis. Tu mateixa ho reveles amb una claror enlluernadora. Estàs enamorada del teu marit. Si no, per què et molestaria de sentir que el descris tal com és? Veiam, respon-me.

MARIA: L'Emili no és el personatge grotesc que descrius. No! Ja em pots mirar amb aquests ulls. Hi ha ficcions que no poden durar indefinidament... Comprenc que et requin els dos mesos que he passat a París.. No et convenia que estigués tants dies respirant l'atmosfera del seu èxit. Pobre, Víctor, temies que al capdavall em cauria la bena dels ulls.

CANIBELL: Què dius? Què dius?... Estic somiant... És inconcebible. Asserenem-nos, Maria. Veiam. Què vols dir? Creus, doncs, que aquesta aureola de cartó que volta la figura del teu marit és autèntica? Has pres al peu de la lletra totes les bestieses de la crítica, moguda entre bastidors pels marxants?

MARIA: No tornis a començar, t'ho prego. Una vegada has pogut fer-me creure les teves històries i has pogut presentar-te com una mena de fabricant de celebritats... Però ara, ja no; t'ho repeteixo... La bena ha caigut dels ulls. La pintura de l'Emili té èxit aquí, i té èxit a París i el tindria arreu del món, perquè és l'obra d'un gran artista.

CANIBELL: Oh, quina catàstrofe! Però, Maria, tu estàs completament boja.

MARIA: Boja perquè no caic en el teu parany, oi?

CANIBELL: Maria, escolta. No perdem temps a clavar-nos punxades inútils. Anem als fets. Saps quants milers de francs ha gastat l'Emili per preparar-se el terreny?

MARIA: Tants com vulguis. I què? Què em vols demostrar?

CANIBELL: L'evidència!... Que és el suborn el que ha fet tot el miracle! Però si t'explico coses que saps perfectament, que les sabies abans de sortir d'aquí. I encara, a París, el dia abans de la meva tornada parlant amb el marxant, amb en Mayer, no te'n recordes? Què li dèiem? «Faci tot el que calgui fer, no planyi la propaganda.»

MARIA: Sí, la propaganda! Per cridar l'atenció d'una ciutat com París, sol·licitada per tantes distraccions, quin remei hi ha sinó fer una propaganda intensa? Un estranger que acaba de baixar del tren, què ha de fer sinó començar esbombant la seva arribada? Però, si darrere la propaganda no hi hagués alguna cosa de preu, de mèrit positiu, no serviria de res. Fora contraproduent. En fi, aquesta discussió em repugna. Amb tots els esforços que estàs fent per continuar la teva maniobra, no fas sinó tirar-te terra al damunt.

CANIBELL: Gràcies a Déu que has dit la paraula... De manera que jo estic fent una maniobra? El meu parer veritable, que he sacrificat en ares de la nostra passió, no és sinó una maniobra? El meu crèdit, que he compromès per facilitar les teves escapades... una maniobra?

MARIA: No, Víctor, no. Tu no has compromès res... ni has sacrificat res. Des del començament has jugat a la segura. Tu, que en coses d'art hi entens, això no t'ho pot llevar ningú, has descobert de seguida la importància d'Emili.

CANIBELL (*tapant-se la cara amb les mans*): Reina Santíssima!

MARIA: Ja pots fer escarafalls. Ho has descobert primer que ningú, i per evitar que als meus ulls augmentés la figura del meu marit, has inventat per a mi sola la història absurda de la seva incapacitat. Ah, era bonic! Jugues fi...

CANIBELL: Jo no sé pas com jugo! Som en ple manicomi! Vols que t'ho juri amb la mà sobre els Evangelis, que ara, com fa vuit mesos, crec que l'art del teu marit és una bòfia? Vols que t'ho juri?

MARIA: Seria inútil. No podràs pas impedir que quan tothom proclama la genialitat d'Emili, senti per ell una admiració legítima, un respecte afectuós...

CANIBELL: Digues d'un cop que l'estimes! Almenys, serà més clar!

MARIA: Encara que fos així! No crec que sigui cap monstrositat que una dona estimi el seu marit.

CANIBELL: No... Aquí l'únic monstros és la superficialitat de la teva ànima. Mentre el teu marit ha tingut un posat de pobre home, no t'has preocupat de la seva existència. Ara que el veus guarnit, brillant, infatuat, te'n deixes enlluernar com el més insignificant dels insectes.

MARIA: Amb això, ja hi comptava, i no em sap greu, no. Pots vomitar tot el verí... Així trenquem amb més netedat.

Un segon de reacció amorosa d'ell.

CANIBELL: Com que és això, el que cercaves! Trencar! Esborrar d'un sol cop les nostres tardes de felicitat, tots aquests mesos de deliri, de complicitat amorosa... Maria! (*Agafant-la pels braços*;) Maria!

MARIA (*deseixint-se violentament de l'abraçada*): Deixa'm. És inútil. L'engany que m'has fet és una cosa que m'ha desil·lusionat per sempre.

CANIBELL (*desconcertat*): L'engany! Però, no hi haurà en aquest món un sol individu amb sentit comú per certificar que no t'he enganyat, que l'única persona amb qui he jugat net ets tu? (*Abocant-se de cop a la balustrada*): Bragulat! Bragulat!... Sí, a vostè.. pugí, pugí!...

MARIA: Et tornes boig. Per què crides? Jo no l'espero pas.

CANIBELL (*subjectant-la amb força*): Sí, tu l'esperes... Ja ho crec que l'esperes... Li vull confessar davant teu la meua veritable opinió sobre l'art del teu marit... Necessito obrir-li el cor... No te'n vagis!

MARIA (*enèrgica*): Prou!

Desapareix per la dreta.

CANIBELL (*després de seguir-la amb els ulls, esmaperdut*): Com ha anat això?... És inconcebible.

BRAGULAT (*esbufegant*): Què té, Canibell? He pujat gairebé d'una sola embranzida... Potser hi ha cent escales... Què té?... Semblava que demanés auxili.

CANIBELL: Ai, amic Bragulat! Quin desig tenia de trobar-lo! Estic passant una nit horrible... Literalment, un pesombre. Tota aquesta gent que s'ha reunit a aquesta casa són una colla de desequilibrats...

BRAGULAT: Jo, també?

CANIBELL: No! Vostè, no! Per això necessitava parlar-li una estona. Sé que ha estat a París i que ha anat a visitar l'exposició del nostre amic Ginebreda.

BRAGULAT: Sí, sí. Hi vaig anar expressament... (*Posant-se greu*) I... també jo tenia ganes de trobar-me a soles amb vostè...

CANIBELL: De debò?

BRAGULAT (*fent un esforç*): Amic Canibell, vostè tenia raó i jo era un insensat!

CANIBELL (*amb un començament de desesperació*): No!

BRAGULAT: En Ginebreda és un gran artista.

CANIBELL: Ca!

BRAGULAT: No creu en la meva conversió? Li sembla impossible? Estava encegat. Perdoni'm. I com que no podia comprendre la seva actitud clarident, el seu foc en defensa de la bona causa, he pensat mal de vostè, he arribat a atribuir-li els mòbils més monstruosos... Perdoni'm! (CANIBELL *li agafa el cap amb totes dues mans i el mira fixament.*) Perdoni'm!

CANIBELL (*deixant-li anar el cap amb un gran sospir, i fent el senyal de l'absolució*): Perdonat!

BRAGULAT: Gràcies!

CANIBELL: I a mi, qui em perdonarà, estimat Bragulat?

BRAGULAT (*enriolat*): A vostè? Ah, grandíssim. Poc ho necessita vostè! L'home de l'auca! Deu estar ple de satisfacció! Veure que el seu *poulain* s'enfila d'aquesta manera... Vol venir? He vist llum al taller de l'Emili i me'n vaig a tafanejar... (*Confidencial*;) De París ha dut dos paisatges espaterrants!... No ve?

Se'n va per la dreta.

CANIBELL (*després de titubejar uns segon, en una mena de desesperació*): Qui sap!.... Deixa'm tornar a veure els quadros. Veiam si encara resultarà que ells tenen raó!...

Desapareix vivament per la dreta.

TELÓ

Altres títols de la col·lecció

Quatre textos d'Ignasi Iglésias

Cinc textos de Rosa Victòria Gras i Perfontan •

Cinc textos de Rosa Victòria Gras i Perfontan ••

Quatre textos de Rosa Victòria Gras i Perfontan •••

Tres textos de Manuel de Pedrolo

Tres textos de Josep Palau i Fabre

Tres textos de Ferran Soldevila

La vesita, de Joan Ferrandis d'Herèdia

El ventríloc, de Joan Brossa

Lucrècia o Roma llibre, de Joan Ramis i Ramis

Tal faràs, tal trobaràs, d'Eduard Vidal i Valenciano

Indian Summer, de Rodolf Sirera

Tres textos de Jordi Teixidor

Tres textos de Ramon Vinyes

Tres textos de Maria Aurèlia Capmany

Tres textos de Màrius Gifreda

Dos textos de Josep Pous i Pagès

Tres textos de Josep Maria Muñoz Pujol

Quatre sàinets de Francesc Renart i Arús

Comèdia de Cornei, anònim

Quatre textos de Frederic Soler 'Serafí Pitarra'

*Consueta del misteri de la gloriosa
santa Àgata*, anònim

Tres textos de Jaume Vidal Alcover

Carles Soldevila és una de les figures més rellevants del panorama teatral català de la primera meitat del segle xx. El seu teatre destaca per la capacitat d'unir entreteniment i reflexió, amb una mirada lúcida sobre els costums de la societat catalana del seu temps i sobre la naturalesa humana en general. Al costat del reconegut valor literari de les facetes de narrador i articulista, la seva producció dramàtica constitueix una aportació essencial a la modernització de l'escena catalana a partir dels esquemes de la comèdia burgesa europea. Obres com *Civilitzats*, *tanmateix* o *Bola de neu* revelen un gran domini del diàleg, sempre viu, intel·ligent i carregat d'ironia. Aquest estil va contribuir a renovar el llenguatge teatral i a acostar el públic a un tipus d'enginy humorístic entès com un exercici intel·ligent de relativització dels tots els principis absoluts. És també en aquest sentit que el teatre de Soldevila és important, sobre la seva forma de posar sobre les taules afers familiars, conflictes conjugals o les noves dinàmiques socials hi sobreneda una perspectiva que és tan escèptica com constructiva. La seva obra, per tant, funciona com un mirall del seu temps i alhora conserva una sorprenent vigència. En conjunt, el teatre de Carles Soldevila és una peça clau per entendre l'evolució de la comèdia catalana contemporània, una obra que combina lleugeresa i profunditat, i que continua essent un referent de qualitat i modernitat.

ISBN 13 978-84-10278-77-6

9 788410 278776